

T.C.

MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**ANNA KOMNENA’NIN ALEXİAD ADLI ESERİNE
GÖRE I. HAÇLI SEFERİ**

Mükrimine Dirlik

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ziya Polat

Mardin 2022

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

ANNA KOMNENA’NIN ALEXİAD ADLI ESERİNE GÖRE
I. HAÇLI SEFERİ

Mükrime Dirlik

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ziya Polat

Mardin 2022

ETİK BEYAN

Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tez çalışmasının hazırlık, bilgi, belge, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarda bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun davrandığımı,
- Tez çalışmasında kullanılan tüm eserlere eksiksiz atıf yaptığımı ve kullanılan tüm eserlere kaynaklar/kaynakçada yer verdiğimi,
- Tez çalışmasının özgün olduğunu,
- Tez çalışmasının Mardin Artuklu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabullendiğimi bildiririm.

İmza

Adı SOYADI

Tarih (Gün/Ay/Yıl)

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Anna Komnena'nın Alexiad Adlı Eserine Göre Birinci Haçlı Seferi

Mardin Artuklu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

2022: 82 Sayfa

Haçlı Seferleri, Avrupalı Katolik Hristiyanların, 1095 tarihinde, Papa II. Urbanus'un vaatleri üzerine harekete geçerek, Ortadoğu üzerine yaptıkları akınlardır. Müslümanların elinde bulunan topraklar üzerinde askeri ve siyasi hâkimiyet kurmak amacıyla başlayan seferlerin ilki I. Haçlı seferidir. 1097 yılında Avrupa'dan büyük topluluklar halinde Anadolu'ya giren Hristiyan birlikler, Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un desteğini alarak ilerlemişlerdir. Aleksios'un gayesi kaybettiği toprakları Müslümanların elinden alarak hâkimiyet alanını genişletmekti. Dolayısıyla kaybettiği toprakları vermeleri karşılığında, Haçlıların geçişlerine izin vermiş, fakat Haçlılar her ne kadar bu sözü verseler de ilerde bu sözün tam aksi şeklinde hareket etmişlerdir. Tüm bu konular hakkında bilgi veren aynı zamanda tezin ana kaynağı konumunda olan Alexiad, İmparator Aleksios'un kızı Anna Komnena tarafından kaleme alınmıştır. Komnena'nın, babasının İmparatorluk yıllarını anlatmak üzere kaleme aldığı bu eser, I. Haçlı seferi hakkında önemli bilgileri içinde barındırmaktadır. Anna Komnena'nın yaşadığı dönemde vuku bulan işgalleri, kendisinin gördüğü ve olaya şahitlik eden kimselerin de görüşlerini alarak yazdığı bu eser, konunun değerlendirilmesi ve anlaşılması bakımından önemlidir. I. Haçlı seferinde, Anna Komnena'nın ve İmparator Aleksios'un I. Haçlı seferine karşı tutumu, üzerinde çalışılmıştır. Konunun daha net anlaşılması ve daha münferit yaklaşılabilmesi adına Alexiad, çeşitli Kronikler ile karşılaştırılarak bir sonuç bulma yoluna gidilmiş, olaylar kıyas ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Haçlı Seferleri, Hristiyanlar, Müslümanlar, Aleksios, Anna Komnena.

ABSTRACT

Master Thesis

The First Crusade According to Anna Komnena's Alexiad

Mardin Artuklu Üniversitesi

Institute of Graduate Education

Department of History

2022: 82 Pages

The Crusades, European Catholic Christians, in 1095, Pope II. Acting on the promises of Urbanus, they made raids on the Middle East. The first of the expeditions that started with the aim of establishing military and political dominance over the lands held by the Muslims was the First Crusade. The Christian troops, who entered Anatolia as a large community from Europe in 1097, advanced with the support of the Byzantine Emperor Alexios I Komnenos. The aim of Alexios was to expand the area of his dominance by taking the lands he lost from the Muslims. Therefore, he allowed the Crusaders to pass in return for the lost lands, but even though the Crusaders made this promise, they acted in the opposite direction of this promise in the future. Alexiad, which provides information on all these issues and is the main source of the thesis, was written by Anna Komnena, the daughter of Emperor Alexios. This work, written by Komnena to describe the years of his father's Empire, contains important information about the First Crusade. This work, which Anna Komnena wrote by taking the views of the people who witnessed the occupation and the occupations that took place during her lifetime, is important in terms of evaluating and understanding the subject. In the First Crusade, the attitude of Anna Komnena and Emperor Alexios towards the First Crusade has been studied. In order to understand the subject more clearly and to approach it more individually, Alexiad was compared with various Chronicles and a result was sought, and the events were tried to be evaluated by comparison.

Key Words: Crusades, Christians, Muslims, Emperor Alexios, Anna Komnena.

ÖN SÖZ

Avrupalı Hristiyanlar 1095 yılında başlattıkları Haçlı akınlarının ilkinin I. Haçlı seferi oluşturmaktadır. Müslüman toplulukların elinde bulunan topraklar üzerinde, hak sahibi olduklarını öne süren Hristiyanlar, bu toprakları kan dökerek işgal yoluna gitmişlerdir. Doğu Roma da içinde bulunduğu buhrandan kurtulmak ve kaybettiği toprakları geri kazanmak adına Haçlı kuvvetlerine destek olmuştur. Yapılan akınların İslam dünyasına ne derece zarar verdiği birçok tarihçi tarafından araştırma konusu yapılmıştır.

İmparator Aleksios döneminde gerçekleşen I. Haçlı seferi Anna Komnena tarafından kaleme alınmıştır. Tezin amacı, Anna Komnena'nın eseri kaleme alırken gösterdiği duruşu ve İmparator Aleksios'un Haçlı Seferlerine karşı tutumunu ele almaktır. İznik, Urfa, Antakya ve Kudüs'ün işgal edildiği I. Haçlı seferi, tezin ana konusunu teşkil etmektedir. Haçlı seferlerinde, tarihin önemli şahsiyetlerinin ve müstahkem bölgelerin yer alması, çeşitli Müellifleri, konu üzerinde çalışmalar yapmaya itmektedir. Dolayısıyla konunun kaynaklarca farklı şekillerde ele alınması sebebiyle, ortaya çıkan yanlış bilgilerin varlığı söz konusudur. Konunun daha net anlaşılması ve kaynakların kıyas yolu ile gerçeğe en yakın şekilde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışma boyunca konunun belirlenmesinde bana yardımcı olan ve desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Ziya Polat'a teşekkürü borç bilirim. Beni çalışmalarım konusunda cesaretlendiren ve teşvik eden hocam Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Çekiç'e teşekkürlerimi sunarım. Mardin Artuklu Kütüphanesi çalışanlarına, her zaman yanımda olan dostlarıma ve son olarak eğitim hayatım boyunca desteklerini ve sevgilerini esirgemeyen sevgili aileme çok teşekkür ederim.

Mükrime DİRLİK

Mardin 2022

KISALTMALAR

C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
Y.y.	: Yüzyıl

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
KISALTMALAR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
<i>Tezin Konusu ve Kapsamı</i>	<i>1</i>
<i>Tezin Amacı</i>	<i>1</i>
<i>Tezin Önemi.....</i>	<i>2</i>
<i>Tezin Çalışma Planı ve Metodu.....</i>	<i>2</i>
<i>Tez Kaynakları</i>	<i>3</i>
1. ANNA KOMNENA VE İMPARATOR ALEKSİOS KOMNENOS	6
1.1. Anna Komnena Kimdir?	6
1.2. Anna Komnena'nın Eğitimi	9
1.3. İmparator Alexios'un İktidara Geçişi.....	11
1.4. İmparator Alexios'un Haçlı Seferlerinden Önceki İmparatorluk Dönemi	14

1.4.1. Bizans'ın Normanlar ve Venedikler ile ilişkileri	15
1.4.2. Bizans'ın Peçenekler ve Selçuklular ile ilişkileri	17
2. I. HAÇLI SEFERİ.....	22
2.1. Papa II. Urbanus ve Haçlı Seferleri Düşüncesi	22
2.2. Haçlı Seferleri Başlıyor	27
2.3. İznik Kuşatması	30
2.4. Eskişehir (Dorylaion) Savaşı.....	34
2.5. Urfa'nın İşgali	36
2.6. Antakya Kuşatması.....	37
2.7. Kutsal Mızrak Efsanesi	42
2.8. Antakya'nın Haçlı Hâkimiyetine Girmesi.....	43
2.9. Bohemund Antakya Prensi	46
2.10. Haçlıların Kudüs'e Yolculuğu.....	48
2.11. Kudüs'ün İşgali	54
3. İMPARATOR ALEXİOS-ANNA KOMNENA'NIN HAÇLI DÜŞÜNCESİ	60
3.1. İmparator Aleksios'un Haçlı Düşüncesi.....	60
3.2. Anna Komnena'nın Haçlı Düşüncesi	66
SONUÇ.....	73

GİRİŞ

Tezin Konusu ve Kapsamı

Tezin konusu Anna Komnena'nın Alexiad adlı eserine göre I. Haçlı seferidir. Tez temelde 1096 ile 1099 yılları arasında gerçekleşen olaylar silsilesini konu almaktadır. Bu kapsamda Anna Komnena'nın I. Haçlı seferini hangi çerçevede ele aldığı incelenecektir. Tezde, sıkça adından söz edilen ve Komnena'nın babası olan İmparator Aleksios, I. Haçlı seferinin en önemli isimlerinden birisidir. Ele alınan Kronik, adından da anlaşılacağı üzere Aleksios'un, İmparatorluk döneminde gerçekleşen I. Haçlı seferini konu almaktadır. Böylece tez, Anna Komnena ve İmparator Aleksios'un hayatı ve Haçlı Seferleri öncesinde Aleksios'un hükümlanlık yıllarından başlayarak, Kudüs'ün işgaline kadar olan süreci kapsamaktadır. Ayrıca, Alexiad çeşitli kaynaklarla da karşılaştırılarak, Komnena'nın I. Haçlı seferine karşı tutumu incelenmektedir.

Tezin Amacı

Bir kronik yazarı olarak adından sıkça söz ettiren, ayrıca bir Bizans Prensesi olan Anna Komnena'nın, kaleme aldığı eser Tezin ana kaynağıdır. Kaynak, Dünya Tarihinde çok önemli bir yere sahip olan ve Haçlı seferlerinin başlangıcını temsil eden I. Haçlı seferini ele almaktadır. Söz konusu tarihinin bu denli önemli bir olayı ele alırken ortaya koyduğu duruşu, ideolojik yapısı ve sosyal durumunu ne şekilde yansıttığı, olayı ne denli objektif ele aldığını düşünmek ve düşündürmek amaçlanmıştır. Hac yolculuğu adını veren batı Hristiyan toplumunun akınlar halinde, İslam dünyasına girerek, gerçekleşen bu seferler sonucunda gerek Haçlı gerekse İslam Tarihinde oldukça hassas olan bu konunun, incelenmesindeki en önemli unsurlardan biri de müelliflerin söz konusu bu seferlere karşı tutum ve düşünceleridir. Böylece Anna Komnena'nın Alexiad adlı eserin I. Haçlı seferlerini ne şekilde ele aldığı araştırma konusudur. Ortodoks olan Doğu Roma'nın, Batılı Katoliklere ne şekilde baktıkları, dolayısıyla I. Haçlı seferi

sürecinde her iki tarafın birbirlerini nasıl gördükleri ve süreci nasıl yönettiklerinin tartışılması amaçlanmaktadır. Doğu Roma'nın I. Haçlı seferine karşı tutumu ve bu yöndeki tespiti tezin esas amacıdır.

Tezin Önemi

Dünya Tarihinde büyük bir rol oynayan Haçlı seferleri hiç şüphesiz Hıristiyan ve İslam dünyasında çok önemli bir yere sahiptir. Sayısız insanın ölümüne sebep olan ve gerek coğrafi gerekse siyasi yapıyı ciddi bir şekilde etkileyen bu seferler, tarihte büyük bir önem arz etmektedir. Dolayısıyla öylesine mühim ve hassas bir konunun daha net anlaşılması ve araştırılması oldukça önemlidir. Konunun objektifliği bir yana aynı zamanda ele alış biçimi ve değerlendirilişi üzerinde yapılan araştırmalar neticesinde birinci el kaynak niteliği taşıyan, kronik eserlerin önemi yadsınamaz bir mahiyettedir. Yine kronik bir eser olan ve I. Haçlı seferini konu alan Alexiad'ın ise olayı ne şekilde ele aldığı tarihi araştırmalar bakımından önemlidir. Anna Komnena'nın her ne kadar olayların gerçekleştiği dönemlerde bir çocuk olması sebebiyle görgü tanığı olarak görülmesi de yazmış olduğu eserin niteliği onu Kaynaklar arasında önemli kılmaktadır.

Eserin I. Haçlı seferini ele alma biçimi, aynı zamanda eserin hangi bilinç ve ideoloji ile kaleme aldığı önemli bir unsurdur. Ayrıca bir Bizans Prensesi olan Komnena'nın hem Haçlı seferini hemde Batı Roma'yı ele alış biçimi üzerinde yapılan değerlendirmeler tezi önemli kılmaktadır.

Tezin Çalışma Planı ve Metodu

Çalışma oluşturulurken çeşitli yöntem ve metotlar kullanılarak ele alınmıştır. Dolayısıyla kaynak taraması ile başlayan sürecin devamında kaynakların incelenmesi ve sınıflandırılması gibi yöntemler kullanılarak oluşturulmuştur. Tezin, konusu kronolojik temel üzerinden kronik eserler esas alınarak planlanmıştır. Birinci el kaynaklar dışında eserler de göz önünde bulundurularak söz konusu olaya daha geniş bir perspektifte bakmak amaçlanmıştır.

Tez, üç temel bölümden oluşmaktadır. Ele alınan çalışma, temelde Anna Komnena'nın eseri esas almasından mütevellit, birinci bölümde müellif, Anna Komnena'nın hayatı ve düşünce yapısı hakkında genel bilgileri içermektedir. Anna Komnena'nın hangi amaçla eseri kaleme aldığı, kişiliği ve eğitim hayatı gibi konulara değinerek Komnena'nın olaya karşı tutumunu daha açık anlayabilmek amaçlanmıştır. Devamında, I. Haçlı seferinde önemli rol oynayan ve eserin baş kahramanı olan İmparator Aleksios'un yaşamı ve Haçlı seferinden önceki Bizans'ın siyasi durumu hakkında bilgiler işlenmiştir.

İkinci bölümde Anna Komnena'nın gözüyle Haçlı düşüncesi ve Papa I. Urbanus'un çağrısı ve I. Haçlı seferi boyunca meydana gelen olaylar ele alınmaktadır. İznik seferi, Antakya Kuşatması ve Kudüs'ün İşgali, tezin ana konusunu içermektedir. İznik seferi, Antakya Kuşatması ve Kudüs'ün İşgali, Alexiad esas alınarak, çeşitli eserler ile mukayese yoluna gidilip incelenmiştir. Anna Komnena'nın olaya karşı tutumu ve şahısların ne şekilde tanımlandığı göz önünde bulundurularak I. Haçlı seferi bir Bizanslı gözünden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde İmparator Aleksios ve Anna Komnena'nın, Haçlılar hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. Haçlıların, sefer için geldikleri İmparatorlukta, Aleksios'un onlardan beklentileri ve sergilediği tutum ele alınmıştır. Anna Komnena'nın eseri ele alırken ki Haçlı düşüncesi ve kaynakta sergilediği tavır değerlendirilmiştir.

Tez Kaynakları

I. Haçlı Seferinin, geniş bir coğrafyaya yayılmış olması, çeşitli bölgelerin bu olaydan etkilenmesine sebep olmuştur. Birebir Hristiyanlık ve Müslümanlık dinlerini ilgilendiren bir durum olduğundan dolayı da olayın geçtiği coğrafyalarda bulunmasalar dahi kendi değerlerini korumak ve anlatmak adına birçok eserin varlığından bahsetmek mümkündür. Haçlı Kroniklerinin yanında Bizans Kaynakları, İslam Tarihi Kaynakları ve Selçuklu Tarihi Kaynakları I. Haçlı seferi hakkında bilgileri içermektedir. Bu denli

çeşitli Kaynakların varlığı olayın farklı ele alınmasına sebep olurken aynı zamanda ortak düşünce ile yazılmış durumların varlığını destekler mahiyettedir.

Başta Tezin de konusu olan kaynak, Anna Komnena'nın *Alexiad*¹ adlı eseridir. Çalışmanın *Alexiad*'a göre I. Haçlı seferlerini konu edinmesi söz konusu eseri Tezin ana kaynağı yapmaktadır. Bilge Umar'ın Türkçeye çevirdiği bu eser tezin başlangıcından sonuna değin en çok faydalanacağımız esas kaynaktır. Anna Komnena'nın hem kendisi hemde babası İmparator Aleksios hakkında verdiği detaylı bilgiler Teze ışık tutmaktadır. Kişisel düşüncelerine de sık sık yer veren Komnena'nın Haçlı Seferlerine karşı tutumunu gözler önüne seren eseri çalışmanın ana mecrasını ortaya çıkmaktadır.

Willermus Tyrensis'in *Haçlı Kroniği*² I. Haçlı seferi hakkında önemli bilgiler veren bir diğer Haçlı Kroniğidir. Aşırı yanlı tutumu oldukça dikkat çekse de vermiş olduğu bilgiler Haçlı Tarihi için çok önemli bir yere sahiptir. Haçlı Kroniğinin I. cildi, I. Haçlı seferini ele aldığından tezde kullanımı yararlı olan kaynaklardan birisidir.

Fulcherius Carnotensis'in *Kudüs Seferi*³ adlı eser Haçlı Kronikleri arasında en önemli kaynaklardan birisidir. Kendisinin Haçlı seferlerine iştirak etmesi sebebiyle, yazmış olduğu eser, Haçlı Tarihi Kronikleri arasında önemli bir yer tutar. Fulcherius, sefer sırasında, kişisel görüşlerine sıkça yer vermekte, Haçlılar ve Müslümanlar arasında geçen olayları ele almaktadır. I. Haçlı seferini konu alan tezde bu eserin kullanımı *Alexiad*'ı değerlendirme ve açıklama yönünden faydalı olmuştur.

Raimundus Aguilers'in Haçlılar Kudüs'te⁴ eseri I. Haçlı seferi hakkında önemli bilgiler içermektedir. Kaynakta geçen olayların vuku bulduğu bölge ve zamanın detaylı verilmesi tezin kullanımına oldukça fayda sağlamaktadır.

¹ Anna Komnena, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1996.

² Ergin Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, Ötüken Yayınları, C. I., İstanbul, 2016, s. 49.

³ Fulcherius Cornotensis, *Kudüs Seferi*, çev. İlcan Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009.

⁴ Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te (Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi)*, çev. Süleyman Genç, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2019.

Urfalı Mateos'un *Vekayi-nâmesi*⁵, Gregory *Abu'l-Farac'ın Tarihi*⁶ ve Anonim *Haçlı Kroniği*⁷ Haçlı Seferleri hakkında önemli bilgiler veren Ana Kaynaklardır. I. Haçlı seferi gibi tezin konusunu ilgilendiren bilgileri içerisinde barındırmaları bakımından tezde sıkça yer verilmiştir.

İbnü'l-Esir'in, *el-Kâmil fi't-Tarih*⁸ adlı eseri İslam Tarihi Kronikleri arasında önemli bir yer tutar. Haçlı seferleri ve birçok tarihi meselelere ışık tutan bu kıymetli eser, I. Haçlı seferi araştırmalarında da ele alınması gereken bir kaynaktır. Müslüman bir Müellif tarafından kaleme alınan bu eserdeki bilgilerin, Alexiad'da bulunan bilgiler ile olayların ve şahısların ele alış tarzını karşılaştırmak için faydalı olmuştur.

İbn Kesir *El-Bidaye ve'n-Nihaye*⁹ eseri bilhassa İslam Tarihi araştırmalarında önemli bir yere sahip olması bakımından önemli Haçlı Tarihi konusunda da önemi bilgiler içeren kaynak Tezin konusunu da ilgilendirmesi bakımından tezde kullanılan kıymetli eserlerden birisidir.

İbnü'l-Kalânîsî, *Zeylû Târihi Dımaşk*¹⁰, el- Azîmî'nin, *Azîmî Tarihi*¹¹, İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Haleb*¹², gibi eserler de İslam Tarihi hakkında detaylı bilgiler içermesi bakımından çalışmanın değerlendirilmesine fayda sağlamıştır.

⁵ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi* (952-1136) ve *Papaz Grigor'un Zeyli* (1136-1162), çev. Hrant D. Andreasyan, TTK, Ankara, 2000.

⁶ Gregory (Bar Hebraeus) Abû'l Farac, *Abû'l Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.

⁷ Ergin Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2019.

⁸ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, X, çev. Abdülkerim Özeydin, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987.

⁹ İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye* (Büyük İslam Tarihi), XII, çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2000.

¹⁰ Hasan Aydın, İbn Kalanîsî, Hayatı ve Eserleri "Zeylû Tarihî Dımaşk" Tercümesi (s. 142-549), MÜTAE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2016.

¹¹ el-Azîmî, *Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler* (H.430-538=1038/39-1143/44), çev. Ali Sevim, 2. Baskı, TTK, Ankara 2006.

¹² Kemalüddin İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular* (H.447-521=1055-1127), çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

1. ANNA KOMNENA VE İMPARATOR ALEKSİOS KOMNENOS

1.1. Anna Komnena Kimdir?

Bir kadın müellif olarak ifade edilen, Anna Komnena, Bizans İmparatoru (1081-1118) I. Aleksios Komnenos'un kızıdır. Doğduğu andan itibaren bir Prenses olarak yetişen Komnena, babasına karşı duyduğu derin sevgi ve saygıyı kâğıda dökmek amacıyla eseri Alexiad'ı kaleme almıştır. İmparator Aleksios'un hâkimiyet dönemini kapsayan bu eser o dönemde gerçekleşen siyasi ve sosyal olayları ele almaktadır. Dönemi bizzat yaşayan Komnena'nın gözlem ve hissiyatı ile yazılan bu kaynak Bizans Tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. I. Haçlı seferi hakkında önemli bilgileri içinde barındıran bu eseri, anlamak ve yorumlamak adına, yazarın, hayatı ve yaşam koşullarına değinmek eseri daha anlaşılır kılmaya çalışılmıştır.

Anna Komnena, 2 Aralık 1083'te İmparator Aleksios ve eşi Eirene Komnena'nın ilk çocuğu olarak İstanbul'da dünyaya geldi. Komnena, sekiz yaşlarında iken, babasından evvel egemenlik süren İmparatorun, evlat edindiği İmparatoriçe Maria'nın oğlu, yani tahtın yasal sahibi olan Konstantinos Dukas ile nişanlandı. Ve daha öncesinde Maria'ya söz verdiği üzere Aleksios, Bizans tahtına geçtikten sonra Dukas'ı veliahtlığa atadı. Dolayısıyla Komnena ve nişanlısı Dukas'a daha çocuk yaşta, geleceğin imparator ve imparatoriçesi şeklinde bakılmaya başlandı. Bir süre sonra bilinmeyen bir nedenden ötürü nişan bozuldu, bunun üzerine İmparator, veliahtlığa 4-5 yaşlarında olan büyük oğlu II. Ioannes Komnenos'u atadı.¹³

Komnena'nın iktidar olma rüyası, Bizans'ın geleneksel yapısına yenik düşmüştü. İlk çocuk kendisi olmasına karşın, kendisinden sonra dünyaya gelen erkek kardeşi tahtın asıl sahibi olmuştu.

¹³ Nazan Öztürk, *Bizans'ın Asil Kadınları*, E Yayınları, İstanbul, 2016, s. 122-123, Nikephoros Bryennios, *Tarihin Özü*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 23-24.

Komnena, henüz çocuk yaşta iken ona taç takılmıştı, dolayısıyla, babasından sonra tahtın sahibi olabileceğini düşünmekteydi. Zira nişanlanması sebebiyle Komnenos ailesinin iktidar gücü olarak görülmesi ve iktidara geçecek bir prenses gibi eğitim görmesi, böyle bir düşünceyi doğurmuş olmalıydı. Böylece Komnena, kaybettiği iktidarlığın karşısında sürekli olarak kendi karakterini ve fikirlerini keskinleştirdi. Hırslı ve muktedir bir yapıya sahip karakteri, tahta sahip olmak için gösterdiği çabalardan, tarihçi olarak kalemini konuşturduğu döneme kadar açıkça görülmektedir. Hem siyasi hem de bilimsel alanda ciddi ilişkiler kuran Komnena, yaşamı boyunca karakterinin tüm inceliklerini kullanmaktadır.¹⁴

1097 yılına gelindiğinde Komnena, anne ve babası tarafından, Rum soylusu Nikephoros Bryennios ile evlendirildi. Bu evliliğinden dört çocuğu oldu. Nikephoros'un babası ile İmparator Aleksios daha önceleri hasım durumda olmalarına karşın, Nikephoros imparatorluk tarafından büyük saygı ve sevgi gördü. Komnena ise başlangıçta bu evliliğe isteksiz olsa da daha sonraları kocasına duyduğu büyük sevgiyi, eserine dahi yansıtmaktan geri durmadı.¹⁵

1118 yılında İmparator Aleksios hastalanarak yatağa düştü. Bu durumda Komnena, bir taraftan sahip olduğu tıp ilmi ile babasının hastalığına çare bulmaya çalışırken diğer yandan ise annesi, Eirene ile de tahtın varisi olarak kocasını tayin etmesi için babasını ikna etmeye çabalıyordu. Komnena ve annesinin tüm çabalarına rağmen Aleksios oğlunun veliaht olmasında kararlıydı, zira ölmeden evvel imparatorluk mührünü oğluna verdi yahut bazı kaynaklara göre Ioannes gizlice girip mührü çaldı.¹⁶

1118'te İmparator Aleksios'un ölümü üzerine Komnena, tahta veliaht olan kardeşi Ioannes'in yerine eşi Nikephoros'un geçmesi için annesi ile bir olup çeşitli entrikalar kursalar da muvaffak olamamış ve tahtı gerçek varisine kaptırmışlardı. Komnena,

¹⁴ Öztürk, *Bizans'ın Asil Kadınları*, s. 122-123, Hasret Gülkaynak, "Anna Komnena ve Tarihçiliği", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bozok Üniversitesi, Yozgat, 2018, s. 27-28.

¹⁵ Komnena, *Alexiad*, (1996), s. 5, Gülkaynak, "Anna Komnena ve Tarihçiliği", 31-32, Bryennios, *Tarihin Özü*, s. 24.

¹⁶ Öztürk, *Bizans'ın Asil Kadınları*, s. 124.

İmparator Ioannes'in ölümünü amaçlayan bir komplo dahi kurmuş fakat başarılı olamamıştı. Buna karşın kardeşi Ioannes vicdanlı davranmış ve Komnena'yı yalnızca sürgün etmekle yetindi. Komnena'nın malına ve mülküne el konulmuş fakat daha sonra tahtta gözü olmayan ve hatta sadık bir general olan eşi Nikephoros'un hatırına malı geri verildi.¹⁷

Komnena'nın, kardeşi Ioannes'e karşı öfke duyup bu gibi girişimlerde bulunması, zamanında elinden alınan iktidara duyduğu istek olarak değerlendirilebilir. Fakat Ioannes'in öz annesi olan Eirene'nin oğluna bu gibi entrikaları niçin reva gördüğü sorusuna, tatmin edici bir yanıt bulunamamaktadır.

Komnena, eserinde, kardeşi Ioannes'ten pek az bahsetmektedir. Bunu kendisine duyduğu derin kıskançlık sebebiyle yapmış olduğu Norwich tarafından nakledilmektedir. Anna, kardeşinin, çirkin yüzlü ve koyu tenli oluşuyla açık bir şekilde dalga geçmektedir. Bunlara karşın bazı kaynaklarda ise "Güzel Ioannes" şeklinde adı geçmekte, yumuşak huyu ve ciddiyeti övülmektedir. Saraydaki, abartısız yaşam tarzı, dindarlığı ve dürüstlüğü ile Bizans'ta çok sevilen bir imparator olduğu ileri sürülmektedir.¹⁸

Anna Komnena'nın kardeşine karşı bu tutumu ve entrikalarına karşı ilgisiz kalan, Komnena'nın eşi Nikephoros ise, İmparator ile iyi ilişkiler kurmuş ve hatta savaşlara iştirak etmiştir. Daha sonrasında ise Nikephoros, 1137'de katıldığı bir savaş dönüşü hastalanıp ölmüş böylece Komnena 54 yaşında dul kalmıştır.¹⁹

Komnena'nın dul kalması üzerine tahta duyduğu arzu dinmiş olmalı ki kendisini hayata karşı kapatarak incelemiş olduğumuz eseri yazmaya yönelmiştir.

¹⁷ Komnena, *Alexiad*, (1996), s. 5, Öztürk, *Bizans'ın Asil Kadınları*, s. 125.

¹⁸ John Julius Norwich, *Bizans; Gerileme ve Çöküş (MS 1082 – 1453)*, c. III., çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 80-82.

¹⁹ Komnena, *Alexiad*, (1996), s. 5.

1.2. Anna Komnena'nın Eğitimi

Komnena'nın içinde doğduğu, sosyo-kültürel dönem ve yazmış olduğu eserin, ne tür bir bilgi ve eğitim donanımında yazıldığı araştırmanın, önemli bir diğer hususudur. Dolayısıyla Anna Komnena'nın eğitim hayatından bahsetmek eseri ve yazarın niteliklerini anlamak bakımından yararlı olacaktır.

Bizans'ın geleneksel eğitim sisteminin erkekler üzerine kurulu olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bir kadının okur-yazar olması yahut ileri seviyede bir eğitime sahip olması beklenemezdi. Genellikle ev ile ilgili konularda bilgi sahibi olmaları yeterliydi. Eğitimli kadınlara nadiren karşılaşılmaktaydı. Tüm bunlara karşın bazı aristokrat ailelerin kızları arasında, okuma-yazma ile de yetinmeyip daha ileri seviyede eğitim görenler de mevcuttu. Komnena da bir aristokrattı dahası bir imparatorun kızıydı. Diğer kızlar gibi kendisi de sistemli bir eğitim görmemişti fakat bazı özel dersler almıştı. Ailesinin ileri Aristotelesçi metinleri okumasının onun için doğru olmadığını düşünmeleri üzerine ona bu metinleri okutturmamışlardı. Fakat Komnena, bir yolunu bularak onları gizli gizli okudu. İhtiyar bir hadımdan şiir ve gramer dersleri almış ve bu şekilde hitabetini güçlendirdi. Kendini beslemek için büyük çaba gösteren Komnena, bu hırsı sonucunda iyi bir eğitim aldı²⁰

Çeşitli entrikaların ve çatışmaların yaşandığı bir dönemde dünyaya gelen Komnena'nın tüm bu kargaşalara rağmen prenseslere yaraşır bir eğitim aldığı nakledilmektedir. Doğa bilimleri, geometri, aritmetik, astronometri, felsefe, edebiyat ve müzik alanlarında okumalar yaptığı bilinmektedir. Kendisinden beklenenden çok daha fazlasını öğrenmeyi kendisine ilke edinen Komnena'yı tarihçi Georgios Tornik şu şekilde anlatmaktadır; *“öğrenme duygusuyla dolu olduğu için, ebeveynlerinin genç bir Hristiyan kızı için fazlasıyla uygunsuz bulduğu ünlü mitoloji destanı Oddysey'i bile gizli gizli okumuştur.”* Bitkilerle şifa vermek konusunda da uzman olduğu ve hatta seçim hakkı olsa hiç evlenmeyip ömrünün sonuna dek kendini ilime adayabilecek bir kişi

²⁰ Gülkaynak, “Anna Komnena ve Tarihçiliği”, s. 35-36.

olduğundan bahsedilmektedir. Komnena'nın, tarih alanında da araştırmaya ve öğrenmeye meraklı bir kişi olduğu, Helen Dilinde incelemeler yaptığı ve Felsefi okumalar yaptığı öne sürülmektedir.²¹

Komnena'nın da içinde yaşadığı bu dönemin Bizans'ta edebiyat alanında çok sayıda eser ve yazar ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bu kültürel hareketliliğin saraya da yansıdığı görülmektedir. Zira Komnena'nın büyük annesi Anna Dalassena'nın da genellikle akşam yemeklerine elinde bir kitap ile gelerek Kilise babalarının dogmatik meseleleri üzerinde tartıştığı ve filozoflardan bahsettiğinden söz edilmektedir. Aynı şekilde Komnena da eserinde, Anna Dalessena'nın “*bilge ve erdemli bir insan*” ve “*üstün zekâlı ve birinci sınıf yönetim yeteneğine sahip*” bir saray kadını olduğunu dile getirmektedir.²²

İmparator Aleksios'unda birkaç teolojik risale yazdığı bilinmektedir. Hatta “Muses” adında Haçlı seferleri, gibi o döneme ait birçok güncel tarihi olayla ilintili, bir bakıma politik bir eser yayımladığı belirtilmektedir. Anna Komnena'nın eşi Nikephoros Bryennios ise Bizans Tarih yazıcılığında önemli bir yere sahiptir. Aleksios'un ölümünden sonra da devlet meselelerinde önemli rol oynayan Bryennios, İmparator Aleksios'un tarihini yazmaya niyetlenmiş fakat bu düşüncesini hayata geçiremeden ölmüştür. Buna karşın Komnenos hanedanının yükselişini anlattığı bir hatırat yazmıştır. Bryennios'un eseri hem saray içi tarihi hem de dış politika için büyük öneme sahiptir. Bilhassa Türklerin, Bizans için teşkil ettiği ve giderek büyüyen tehdit hususuna ışık tutmaktadır.²³

Komnena'nın eşi Nikephoros Bryennios'un yazmaya niyetlenip yazamadığı Aleksios'un tarihini, Anna'nın yazması, belki de eşinden etkilenmiş olabileceği ihtimalini öne çıkarmaktadır. Eşinin ölümünden sonra eserini yazmaya koyulduğu bilirse de tam olarak kaç yılında başladığı ve kaç yılında bitirdiği bilinmemektedir.

²¹ Öztürk, *Bizans'ın Asil Kadınları*, s. 123-124, Komnena, *Alexiad*, (1996), s.6-9.

²² Alexander A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, İstanbul, 2016, s.551-552, Öztürk, *Bizans'ın Asil Kadınları*, s.116.

²³ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.552.

Fakat bu eserin yıllarca süren bir çalışmanın ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Anna'nın tam kesin ölüm tarihi bilinmemekle birlikte 1153'te ölmüş olabileceği tahmin edilmektedir.²⁴

1.3. İmparator Alexios'un İktidara Geçışı

Ele alınan araştırma tezinde sıkça adı geçen İmparator Aleksios'un hayatı ve tahta geçiş sürecine değinmek araştırmanın daha anlaşılır kılınmasına olanak sunacaktır.

Komnenos hanedanlığından önceki Bizans'ta, taşra asilzadeleri ve ordu, arka planda bırakılarak Kilise ön planda tutulmuştur. Bu durum karşısında askeri sınıf arasında Bizans'ın bürokratik teşkilatına karşı zaman içinde bir düşmanlık ortaya çıkmıştır. İmparatorlukta memnuniyetsiz durum, askeri sınıfın yönetimi yavaş yavaş ele geçirmesi sonucunu doğurmuştur.²⁵ Son olarak ise Aleksios'un yönetimi ele geçirmesi üzerine askeri teşkilat başarılı olmuştur.²⁶

Askeri teşkilatın başarılı olmasında büyük rol oynayan İmparator Aleksios kimdir? Ve tahta geçiş süreci ne şekilde ilerlemiştir?

Aleksios Komneneos, 1056 yılında doğmuştur. Bizans İmparatoru III. Nikephoros Botaneiates döneminde önemli işler yapmış ve birçok ayaklanmaları bastırmış başarılı bir askerdir.²⁷

Aleksios'un ilk askerlik yıllarında gerçekleşen 1071 Malazgirt Muharebesinden 1081'e kadar yani onun tahta geçişine kadar Selçuklular, sürekli olarak akınlar

²⁴ Komnena, *Alexiad*, (1996), s.6.

²⁵ İmparator İsaakios döneminde (1057-1059) Kilise arazilerinin kamulaştırılması ve yüksek memurların maaşlarını indirmesi sebebiyle, Kilise ve sivil parti İmparatora karşı muhalefet oluşturup onu tahttan indirdi. Bu yüksek memur sınıfı ve Kilisenin askeri güce karşı bir tepkiydi. Daha sonra askeri sınıfı temsil eden Komnenos hanedanı güçlenerek Kilise ve sivil partiye darbe indirerek iktidara geçmiştir. Daha fazla bilgi için bk. Alican Yener, "Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118)", Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2019, s. 23-24.

²⁶ Recep Çelik, "Birinci Haçlı Seferi ve Bizans (İmparator Alexios Komnenos Dönemi)", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Beştaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, 2021, s. 5.

²⁷ Suat Başar Çağlan, "Alexiad Üzerinden Bizans Edebiyatında Düzyazı", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir, 2011, s. 29.

yapmışlardır. Bizans'ın bitmek bilmeyen taht kavgalarının hat safhada olduğu bu dönem Türklere, Anadolu'yu Türkleştirme ve İslamlaştırma imkânı vermiştir. Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes döneminde (1068-1071) Türkler ile savaşıldığı sırada Aleksios, Doğu ve Batı ordularının komutasına sahip olan abisi Isaakios Komnenos'un komutası altında bulunmuştur. Fakat daha sonra İmparatorluğa geçen VII. Mihail Dukas (1071-1078) Aleksios'u abisinin yerine başkomutan olarak atanmış, böylece yeteneklerini gösterme fırsatı yakalayan Alexios, birçok başarıya imza atmıştır.²⁸

Bu sırada Nikephoros Bryennios ve Nikephoros Botaneiates, İmparator Mihail'e isyan ederek İmparator olma girişiminde bulunmuşlardır. Nikephoros Botaneiates, 1 Nisan 1078 yılında Konstantinopolis'te taraftarlarının yardımı ile imparatoru devirmiş ve yerine geçmiştir.²⁹

Nikephoros Botaneiates'in, İmparator Mihail'e karşı düzenlediği seferde Selçuklu Meliki Süleyman Şah'tan yardım aldığı, böylece Türklerin de desteği üzerine imparatorluğu ele geçirdiği öne sürülmektedir.³⁰

Aleksios, o dönemde İmparatorun hizmetinde bulunan ve abisi İsaakios Komnenos'un komutası altında bir komutandı. Abisiyle birlikte Anadolu'da görevlendirilen Aleksios, Nikephoros Bryennios'un İmparatora karşı isyan etmesi sonucunda, Türk destekli ordusu ile onu bertaraf etmişti. Aleksios'un zaferi, İmparatorun kendisine güven duymasına olanak verdi.³¹

Her şey iyi giderken ortaya çıkan bir dedikodu huzuru kaçırmaya yetmişti. Bir saray hizmetkârı Komnenos kardeşlerin yanına gelerek Nikephoros Botaneiates'in

²⁸ Çelik, "Birinci Haçlı Seferi ve Bizans (İmparator Alexios Komnenos Dönemi)", s.7, Komnena, *Alexiad*, (1996), s. 17.

²⁹ Çelik, "Birinci Haçlı Seferi ve Bizans (İmparator Alexios Komnenos Dönemi)", s.7-8.

³⁰ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 322.

³¹ Komnena, *Alexiad*, (1996), s. 17, Çelik, "Birinci Haçlı Seferi ve Bizans (İmparator Alexios Komnenos Dönemi)", s. 8-9.

kendilerine bir tuzak kurduğunu ve bu tuzak neticesinde gözlerine mil çekeceğini söyledi. Bu durum üzerine İmparatoru hedef alan Komnenos kardeşler, İmparatora karşı ayaklanmanın tek çare olduğuna zorunlu bir şekilde karar verdi. Tüm bunlar olurken imparator Komnenos kardeşlerden şüphelenmedi. Bu sırada Aleksios’a, Kyzikos³² kentini yakıp yıkan Selçuklulara karşı bir sefer düzenlemesi için emir geldi. Bu durumu fırsata dönüştürmek isteyen Aleksios, orduda bulunan kendisine sadık kişileri toplayarak başkente yolladı. Bu durumu öğrenen İmparator’un içine Aleksios’a karşı bir şüphe düştü. İmparator bu durum karşısında çözümü, Komnenos kardeşlere tuzak kurmakta buldu. Daha sonra ise bu tuzaktan haberdar olan bir köle bu haberi Komnenos kardeşlere duyurdu. Bunu duyan Komnenos kardeşler İmparatora karşı düzenlemeyi planladıkları ayaklanma tasarısını hayata geçirmek üzere harekete geçtiler.³³

Aleksios Komnenos, askeri aristokrasinin İmparatorluk tacını kazanmaya çalışan tüm temsilcileri arasındaki en büyük kumandan değildi yalnızca, o aynı zamanda bir politikacıydı. Dolayısıyla kalkıştığı bu hareketin zeminini gerek ordu içinde gerekse diplomatik maharetiyle sağlamlaştırmıştı. Devrik İmparator Mihail’in eşi İmparatoriçe Maria da Aleksios’a destek veriyordu. Amacı veliaht olan oğlunun tahta geçmesini garantiye almaktı. Kardeşi Isaakios ve eşi Eirene Dukas’ın ailesinin de gücünü alarak başkente girdi. Yabancı asıllı unsurlarla desteklenen ordunun karşısında aynı şekilde yabancı askerler bulunmaktaydı. Nihayet üç gün boyunca şehrin talan edilmesi sonucunda Nikephoros Botaneiates tahttan feragat ettiğini duyurdu.³⁴

Zafer kazanıldıktan sonra geriye tek bir sorun kalmıştı o da İmparatorluk tahtına kimin oturacağıydı. Komnenos kardeşler arasında baş gösteren bu sorunu Anna Komnena, eserinde şu şekilde aktarmaktadır: İsaakios Komnenos’un Aleksios’a mor ayakkabıları giydirerek “*Tanrı, senin kişiliğinde ailemizi (erk’e) getirmek istiyor*”

³² Kapıdağı Yarımadası’nın kıstağında bulunan Kyzikos kalıntılarına şimdi Belkıs denmektedir. Kent, ilkçağda ve ortaçağda, anakaraya çok yakın, ama ada kıyısında bir kentti, Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 90.

³³ Komnena, *Alexiad*, (1996), s. 67-68.

³⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 323-324.

dediğini ve böylece Aleksios'un tahta çıktığını, böylece 4 Nisan 1081'de Aleksios Komnenos'un, Bizans İmparatoru olduğunu belirtmektedir.³⁵

Anna Komnena'nın, Aleksios'un tahta çıkışını anlattığı bir başka Rivayet te şu şekildedir:

Onlar bu yere varmışken, birdenbire onlara doğru, bir adam, ya da belki daha yüce bir varlık, ama herhalde geleceği öngörebilme yeteneğine sahip olan biri, ilerledi. Görünüşü, başı açık ilerleyen bir din adamına benziyordu; saçları ak, sakalı gürdü, at üzerindeki Aleksios'un bacağını tuttu ve kendisi yaya olduğundan, onu, Davut ilahilerinden şu dizeleri, kulağına söyleyebilmek için, kendine doğru çekti: "Dikkatli ol; gerçeği, şefkati ve adaleti geliştirip onlar için egemenlik sür.³⁶

Pasajdan anlaşılacağı üzere Anna Komnena'nın bu hikâyeyi, babası Aleksios'un, İmparatorluğa geçmesinde tanrısal bir iradenin olduğuna dikkat çekmek istemesi nedeniyle kaleme aldığı görünmektedir.

1.4. İmparator Alexios'un Haçlı Seferlerinden Önceki İmparatorluk Dönemi

Bizans'ın birçok yönden zayıfladığı bu dönemde Aleksios'un kurduğu Komnenoslar hanedanı, Bizans'ın tekrar güçlenmesine olanak sağlamıştır. Zira bu dönemde Anadolu, Mezopotamya ve Ermenistan elden çıkmış ve Balkanlar tehdit altına girmişti. İmparator Aleksios hâkimiyeti süresince devlet işlerini askeri ve diplomatik bir şekilde yoluna koymaya çalışmış ve merkezi yönetimi güçlendirme yoluna gitmiştir.³⁷

İmparator Aleksios döneminde gerçekleşen I. Haçlı Seferlerine geçmeden evvel, I. Haçlı Seferleri öncesindeki Bizans'ın genel durumu hakkında bilgi vermek konuyu daha iyi anlamak açısından faydalı olacaktır.

³⁵ Komnena, *Alexiad*, (1996), s.78, Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 324.

³⁶ Komnena, *Alexiad*, (1996), s.80.

³⁷ Çelik, "Birinci Haçlı Seferi ve Bizans (İmparator Alexios Komnenos Dönemi)", s. 17-18.

1.4.1. Bizans'ın Normanlar ve Venedikler ile ilişkileri

Aleksios Komnenos, tahta geçtikten hemen sonra Bizans'ı içinde bulunduğu buhrandan kurtarmak üzere harekete geçti. Aleksios öncelikle Anadolu'nun Selçuklu hâkimiyetinde olduğunu kabul etmiş böylece onlar ile mücadele etmekten kaçınarak bütün gücünü Normanlara kullanmaya karar vermişti. Zira Norman şövalyesi Robert Guiscard, İtalya'daki araziye ele geçirdikten sonra Adriyatik denizinin güneyine de saldırmaya başlamışlardı. Normanların bundan sonraki hedefi Bizans İmparatorluğunu ele geçirmektir. Bu yüzden de İstanbul'a girmek üzere Dyrrhakhion'u³⁸ zapt etmeleri gerekiyordu. Aleksios, Normanlara karşı koymak için elinden ne geliyorsa yapıyordu.³⁹

Tüm çabalarına karşın bir sonuç alamayan Aleksios, sonunda Batı'dan yardım istemeye karar verdi ve Germen Kralı IV. Heinrich'ten yardım istedi. Fakat o sırada Heinrich kendi krallığının iç meseleleri ile meşguldü. Ayrıca Papa VII. Gregorius ile aralarındaki anlaşmazlık sebebiyle Bizans İmparatorunun yardımını karşılayamayacak durumdaydı. Bu durumda Aleksios Venedik'ten yardım istedi. Bunun üzerine Venedik, Tüccarlarının, Bizans İmparatorluğu toprakları üzerinde herhangi bir vergi ödemeksizin ticaret yapabilme ve alınıp satılan malların dörtte birinin ve bazı antrepoların Bizans'ta kendilerine bırakılması hakkını elde etmeleri şartı ile onlara yardım edebileceğini söyledi. Bizans, Normanları bozguna uğratmak uğruna Venedik'in isteklerini kabul etmişti.⁴⁰

Venedik, Bizans'tan alacağı imtiyazların ileride daha da artacağı ihtimali ile ordunun başına geçerek Dyrrhakhion'u denizden abluka altına almış olan Normanlara karşı harekete geçti. Venedikliler her bir geminin yelken direkleri arasına ahşap kuleler kurup üzerine, içinde asker bulunan sandalları asıp, çatışma sırasında düşman gemilerine

³⁸ Draç olarak da bilinen Bizans'ın en önemli yerleşim yerlerinden birisidir, Birsal Küçüksipahioğlu, "Haçlı Seferlerinin Başından 1204'e Kadar Batılıların Bizans'ı Zapt etme Planları", Tarih Dergisi, 2012, s. 46.

³⁹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 330.

⁴⁰ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 436-437, Paul Lemerle, *Bizans Tarihi*, çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.110, Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 330-331.

fırlattılar, böylece Normanları bozguna uğratmayı başarmışlardı. Birçok Norman gemisi denizin dibini boylarken geride kalan askerler ise kılıçtan geçirildi. Böylece Normanları denizde bozguna uğratıldı.⁴¹

Deniz ablukası sona erince, kuşatma karadan devam etti. Aynı yılın şubat ayında Robert Guiscard, İmparatorluk kuvvetlerine karşı başarılı bir şekilde Dyrrhakhion'u ele geçirdi. Dolayısıyla Guiscard İstanbul'a açılan kapıyı açmış bulunmaktaydı. Bunun üzerine güçlenen Normanlar, İmparatorluk arazilerinin içine doğru ilerlemeye başladı. Epiros,⁴² Makedonya ve Tesalya'yı⁴³ geçip, Larissa'yı⁴⁴ kuşattı. Bu sırada Guiscard, 1082'nin ilkbaharında İtalya'da İmparatorluk taraflarının çıkardığı isyanı bastırmak üzere geri dönmek zorunda kalınca, ordu kumandasını oğlu Bohemund'a bıraktı. Böylece Bizans, güçlenerek Normanları geri püskürttü, Venedikler ise Bizans adına Dyrrhakhion'u geri aldı. Guiscard isyanı bastırıp Bizans'a karşı savaşmaya devam ettiyse de muvaffak olamadı ve bulaştığı salgın bir hastalık sebebiyle öldü. Ölümünden sonra İtalya'da isyanlar devam etti, böylece Bizans'ın Norman tehlikesi bir süre için sona erdi.⁴⁵

Guiscard'ın ölümü üzerine Normanlar taht kavgalarına başladı. Bu dönemden itibaren daha da hırslanan Güney Normanlar ise yönlerini Doğuya çevireceklerdir. Yalnızca on iki yıl sonra Guiscard'ın oğlu Bohemund ilk denizaşırı Haçlı devletini biçimlendirme yoluna girecektir.⁴⁶

⁴¹ Onur Sevim, "Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos Döneminde Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118)", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2019, s. 443-45.

⁴² Yunanistan'ın kuzeybatısında bulunan dağlık bir bölgedir, Machiel Kiel, "Yanya", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 43.C., 2013, s. 317-321.

⁴³ Yunanistan'ın orta kesiminde, 14.030 km²'lik bir alanı kapsayan tarihî bölgedir, Machiel Kiel, "Tesalya", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 40.C., 2011, s. 522-526.

⁴⁴ Yunanistan'ın bir liman şehri olan Volos'un (Golos) 50 km. kuzeybatısında Tesalya ovasında yer alır. Yunanistan'ın Tarihi bir şehridir, Machiel Kiel, "Tesalya", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 43.C., 2013, s. 473-476.

⁴⁵ Sevtap Gölgesiz Karaca, "XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış", *Tarihi İncelemeler Dergisi* 27, 2012, s. 111, Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.331.

⁴⁶ Norwich, *Bizans; Gerileme ve Çöküş*, c.III., s.50.

Fakat bu yardımlar Bizans'a çok pahalıya patlamıştı. Venedik Kilisesi her yıl için 20 libre altın hediyesi hakkını kazanmıştı. Dahası deniz cumhuriyeti ticaret bakımından olağanüstü imtiyazlar elde etmişlerdi. Bundan sonra Venedikliler herhangi bir vergi ödemeksizin diledikleri gibi ticaret yapabilme hakkını elde etmişti. Bu şekilde, Bizans'ın ticaret sistemine büyük bir darbe indirmişlerdi.⁴⁷

Venedik, yaptığı desteğin karşılığında, Venedik Kilisesine çeşitli hediyeler gönderilmiş, Venedik Doc'una (şehir devletini yöneten kişi), patriğine ve onların haleflerine muteber unvanlar ve maaş bağlanmıştı. Özgürce ticaret yapma hakkını kazanan Venedikli tüccarlar, gümrük, liman gibi yerlerde ticaretle ilgili işlemlerden alınan harçlardan ve mallarının Bizans gümrük memurları tarafından kontrol edilmesinden muaf olmuşlardı. Venedik'in elinde bulunan ticari imtiyazlar, Bizans tebaasının sahip olduğundan çok daha fazla hakka sahip olmuştur.⁴⁸

Bizans ile Normanlar arasındaki mücadelede, kendi bağımsızlıklarını kurma düşüncesinde olan bazı ülkeler de önemli rol oynamışlardı. Dubrovnik,⁴⁹ Dalmaçya⁵⁰ şehirleri ve Hırvatistan, Normanlara destek vermiştir.⁵¹

1.4.2. Bizans'ın Peçenekler ve Selçuklular ile ilişkileri

Norman tehdidinin son bulması ve Guiscard'ın ölümü üzerine İmparator Aleksios, Batıdaki Adriyatik kıyılarına kadarki Bizans bölgelerini tekrar ele geçirme fırsatı yakalamıştı. Ne var ki Peçenek Türklerinin saldırıları öylesine etkiliydi ki İmparatorluk toprakları gün geçtikçe küçülmeye başlamıştı. Anadolu ise neredeyse tamamen Selçuklular tarafından zapt edilmişti. Fakat Türk emirleri arasındaki güç mücadeleleri, Türklerin gücünü azaltarak ülkeyi karışık bir hale sokmuştu. Dolayısıyla bu durum

⁴⁷ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.331-332.

⁴⁸ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 437, Lemerle, *Bizans Tarihi*, s.110-111.

⁴⁹ Hırvatistan Cumhuriyeti'nin Dalmaçya sahillerinde tarihî bir liman şehri, Şerafettin Turan, "Dubrovnik", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 8.C., 1993, s. 432-433.

⁵⁰ Hırvatistan Cumhuriyeti'nin Adriyatik sahilinde bulunan bir bölgenin adıdır, Skender Rızaj, "Dalmaçya", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 9.C., 1994, s. 542-544.

⁵¹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.332.

Bizans'ın lehine dönmeye başlamıştı. Ancak Bizans'ın bu dikkat dağınıklığından faydalanabilmesi için Peçeneklerin saldırılarını durdurması gerekmektedir.⁵²

Son zamanlarda Bizans İmparatorluğunun üzerinde büyük bir tehlike arz eden Peçenek tehdidi, Balkan Yarımadasının doğusunda oturan Begomillerin, akıncı Peçenek kitlelerine yardımda bulunmasıyla daha da büyümüşlerdi. Zamanla güçleri artan Peçenekler, 1087 baharında, sekiz bin civarında bir ordu ile İmparatorluğu istila etmişti. Daha sonra Peçenekler, üç yıl içerisinde daha da güçlenerek, 1090 yılında tekrardan Bizans İmparatorluğunun payitahtına kadar girmişlerdi.⁵³

Ne var ki Peçenekler Bizans'ın uğraşmak zorunda olduğu tek düşman olmamıştır. İzmir (Smyrna) Emiri Çaka Bey, son on yıl içerisinde egemenlik sahasını genişletmiş, bu sefer de gözünü Konstantinopolis'e dikmişti. Cesur ve zeki bir Türk denizcisi olan Çaka Bey Peçenekler ile iyi ilişkiler kurarak Bizans İmparatorluğuna karşı faaliyetler düzenlemeye başlamıştır. İlk olarak İzmir'deki filosunu güçlendirmekle başlamış daha sonrasında ise Peçenekler ile anlaşarak Bizans'ı denizden kuşatma yoluna gitmiştir. Çaka Bey'in Selçuklular tarafından da desteklenmesi, onu, Bizans'a karşı daha da güçlü bir rakip yapmıştır.⁵⁴

1090 ve 1091 yılları arasında Konstantinopolis hem karadan hem de denizden kuşatılmış durumdaydı. Bizans İmparatoru Aleksios, bu zorlu durum karşısında mücadele etmenin zor olduğunu anlayarak dışardan gelecek bir yardımın kendisine destek olacağı düşüncesi ile Kumanları yardıma çağırdı. Kumanlar ve Peçenekler Oğuzların ardından gelen, tıpkı onlar gibi göçebe bir kavimdi. 1091 yılının ilkbaharında İmparatorluk arazisine giren Kumanlar, Bizans İmparatorluğu ile Peçeneklere karşı

⁵² Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.438.

⁵³ Norwich, *Bizans; Gerileme ve Çöküş*, c.III., s. 51.

⁵⁴ Norwich, *Bizans; Gerileme ve Çöküş*, c.III., s. 51, Çelik, "Birinci Haçlı Seferi ve Bizans (İmparator Alexios Komnenos Dönemi)", s.30.

dehşetli bir savaşa girişti. Gerçekleşen bu kanlı savaşta Peçenekler neredeyse imha oldular.⁵⁵

Bizans'ın Peçenekler ile meşgul olduğu bu dönemde Emir Çaka, bu boşluktan faydalanarak Konstantinopolis'i ele geçirme planları yapmaya başlamıştı. Bu sırada Bizans, kaybettiği toprakları geri almak için Ioannes Dukas önderliğinde, Ege Adalarına donanmasını göndermişti. Emir Çaka'nın güçlü donanması ve Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan'ın da ona destek vermesi Bizans'ın zafer kazanmasını güç hale getirmiştir. Bu durum karşısında Aleksios, çözümü Emir Çaka'nın ortadan kaldırılmasında bulmuş ve bunu da bir Türk, yani Kılıçarslan tarafından yapılmasını sağlamak için Kılıçarslan'ı kışkırtmıştır. Aleksios'un oyununa gelen Kılıçarslan Emir Çaka'yı öldürmüştür. Bunun üzerine ise Sultan Kılıçarslan, Aleksios ile anlaşma yoluna gitmiş ve böylece 1091'de zuhur eden bu kritik dönem İmparatorluğun lehine çevrilmiştir.⁵⁶

Komnena, Aleksios'un Kılıçarslan'ı kışkırtarak Emir Çaka'yı öldürmesine sebep olduğunu belirtmektedir. Aleksios'un Kılıçarslan'ı kışkırtmak üzere yazılan mektupta şunlar geçmektedir:

Şanı Büyük Sultan Kılıçarslan! Biliyorsun ki sultanlık sana baba mirası olarak geçmiştir. Oysa, senin kayınbaban Çaka görünüşte Rum devletine karşı silahlanıyor ve kendisine Basileus dedirtiyor ama, besbelli ki bu bir aldatmacadır. Aslında, öylesine büyük bir devletin başına geçmesinin olanaksız olduğunu biliyor. Kurduğu bütün tezgâh sana karşı yönelmiştir. Bu durum karşısında sen ne onu başıboş bırakmalısın ne de cesaretini yitirmelisin, yapman gereken erk'inden yoksun bırakılmamak için uyanık durmaktır. Bana gelince, ben, Tanrının yardımıyla onu Rum ülkesinin sınırlarından kovarım, seni de kendi çıkarın için, ülkelerini ve egemenliğini uyanıklıkla korumaya ve olabilirse barışçı yollardan, o bunu istemezse silahla onu yeniden kendi buyruğuna almaya davet ederim.⁵⁷

Aleksios'un yapmış olduğu strateji onun devletler arasındaki çıkar çatışmalarını ve anlaşmazlıkları çok iyi bir şekilde takip ettiğini açıkça göstermektedir. Kendi çıkarları için işlemeye koyduğu bu plan neticesinde Kılıçarslan, Kayınpederini öldürmüştür. Bu durum hem düşmanından kurtulmasına hemde Çaka'nın en önemli müttefiki olan ve

⁵⁵ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.333.

⁵⁶ Çelik, "Birinci Haçlı Seferi ve Bizans (İmparator Alexios Komnenos Dönemi)", s.31-32, Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.441.

⁵⁷ Komnena, *Alexiad*, (1996), s. 270.

Bizans'ın mevcudiyetini tehdit eden Peçeneklerin kötü duruma düşmesine sebep olmuştur.

Bizans İmparatorluğunun, Avrupa arazisini tehdit eden en büyük tehlikeler ortadan kalkmaktaydı. Doğu bölgesinde de durumlar aynı şekilde iyi gitmekteydi. 10. y.y.'ın ortalarından itibaren İslam devletlerinin aralarında çıkan mezhep anlaşmazlıkları gün geçtikçe artmaktaydı. Şii-Sünni çatışmaları Müslüman toplumlarının bütüncül bir siyaset gütmekten uzaklaştırmaktadır. Devletler arası siyasi çatışmalarda anlaşmazlığı körükler durumdaydı. İşte böyle bir durumda, Sünni Selçuklu Sultanlığının, Şii Fatımi Devleti ile aralarındaki gerginlik ve Emirlerinin birbirlerine karşı mücadele halinde olması, Bizans'ın Anadolu topraklarını yeniden ele geçirme fırsatını vermektedir. Tam her şey yerli yerine oturmuşken ve İmparator yeni bir atakla kaybettiği her şeyi tekrar kazanma yoluna girecekken yeni bir güçlkle karşı karşıya bırakan bir hadise vuku buldu: Haçlılar Doğu'ya yaklaşmakta idiler.⁵⁸

1095 yılında Papa II. Urbanus, İtalya'dan Fransa'ya geçerek aynı yılın Kasım ayında bir Konsil düzenleyerek tüm Katolik-Hristiyanların Clermont'ta toplanmasını emretti. Papa II. Urbanus'un Clermont Konsilinde, dini şevk ve heyecan içerisinde, Batı'daki Hristiyan âlemini harekete geçirecek bir çağrıda bulundu. Haçlı Kaynakları, bu çağrının, Doğu'da bulunan Hristiyanların, Müslümanlar tarafından zulüm gördüklerini ve onlara yardım etmeleri gerektiğini belirtmektedirler. Elbette ki bu iddia Hristiyan yazarlarında kabul ettiği üzere bir iftiraydı. Papa'nın “*gayri insani*” olarak tanımladığı Müslümanların Kudüs'te bulunan Hristiyan topluluklarına karşı kötü muamelelerde bulunduklarını söyleyerek yanlış bilgilendiriyor ve böylece onları savaşa teşvik ediyordu⁵⁹.

⁵⁸ İhsan Süreyya Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, Beyan Yayınları, İstanbul, 2014, s. 281-282, Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.333-334.

⁵⁹ Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 293-294.

Kudüs'ün Müslüman hakimiyetinde bulunmasını hazmedemeyen Papa'nın kutsal topraklara duyulan hasreti alevlendirerek, bu toprakların yeniden Hristiyan aleminin bir parçası olması için Hristiyanları harekete geçirmeye çalıştığı açıkça görülmektedir.

1096 yılında İstanbul'da toplanmaya karar veren Haçlılar, daha önce kendilerine Türklere karşı savaşmak için yardım isteyen Bizans'ın isteğine bu sefer karşılık vermiş bulunmaktalardı. Fakat Avrupalı Hristiyanların, sözlerinde duracaklarına dair şüphe duyan İmparator Aleksios, olacaklardan endişe duymaktaydı. Zira Haçlı birliklerine güvenmiyordu. Yine de Anadolu'yu Türklere temizleyecek bir güce ihtiyaç duyduğundan, yardımcı bir birlik istemişti. Ne var ki gelen birlik beklediğinden çok daha kalabalıktı. Bu durum karşısında Aleksios, gelen Haçlı kuvvetlerinin Bizans'a zarar vermemesi ve kendi emri dışına çıkmamaları için bazı önlemler aldı. Bir kısmına para verdi, bir kısmına ise bağlılık yemini ettirdi. Tüm bu koşullar sağlandıktan sonra Haçlılar Anadolu'ya girebileceklerdi. Aleksios, Haçlıların işgal edeceği yerlerin kendi hâkimiyeti altına girmesini amaçlamaktaydı. Fakat bu durum Haçlıların hoşuna gitmeyecek bir durumdu.⁶⁰

Haçlı Seferlerinin yaşandığı bu dönem, dünya tarihi açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla Haçlılar dönemi aynı zamanda tevhidi kaynaktan beslenen Hristiyanlık ve İslam Tarihi açısından da önemi yadsınamayacak mahiyettedir. Ne var ki bu durum her ne kadar dini idealist fikirler barındırsa da aksine dünyevi gayeleri, ön planda tutan bir şekilde hareket ettiği aşîkârdır.

⁶⁰ Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 295-296, Çelik, "Birinci Haçlı Seferi ve Bizans (İmparator Alexios Komnenos Dönemi)", s.41-42.

2. I. HAÇLI SEFERİ

2.1. Papa II. Urbanus ve Haçlı Seferleri Düşüncesi

Haçlı Seferlerinin, cereyan etmesi üzerine, ortaya çıkan siyasi, sosyal ve ekonomik unsurların tahribatı, konuyu, anlaşılması güç bir duruma sokmaktadır. Dolayısıyla Haçlı Seferlerinin ortaya çıkış sebepleri üzerinde durduğumuzda bu sebepler ışığında Papa II. Urbanus'u ve Batı Avrupası'nın genel durumuna değinmek konunun daha anlaşılır kılınmasını sağlayacaktır.

Avrupalıların Müslümanlar ile ilk temasları Emeviler'in, İspanya'yı fethetmeleri sonucu olmuştur. Devamında IX. yüzyıl boyunca Müslümanlar Sicilya'ya akınlar yaparak, adayı ele geçirmişlerdir. İspanya ve Sicilya'da Müslüman ve Hristiyanlar uzun süre birlikte yaşamışlardır. Fakat Hristiyan Avrupalıların Müslümanlar hakkındaki düşünceleri oldukça olumsuz olmuştur. Müslümanlar hakkında yanlış bilgiler veren kaynakların mevcudiyeti de insanların bu denli önyargılı olmalarını tetiklemiştir. Örneğin, Bizanslı Theophanes'in vakayinamesinin bir bölümü Hz. Muhammed'e ayrılmıştı ve bu bölümde İslam dini ve Müslümanlar hakkında çarpıtılmış bilgiler anlatılmıştır.⁶¹

Müslümanların, Avrupa'da fethettikleri yerlerde hızlı bir Müslümanlaşma sürecini de başlatması ve kendileri çeşitli sıkıntılar ile mücadele ederken Müslümanların Doğuda refah içinde yaşadıklarını düşünmeleri belli ki kötü düşüncelerini oldukça körüklemiştir.

843 yılında Karolenj Frank İmparatorluğunun parçalanması üzerine Batı Avrupa'da ortaya çıkan otorite boşluğundan faydalanmak üzere büyük güçler ve Papalar arasında hakimiyet ve üstünlük mücadelesi başlamıştır. Bu mücadelede Papalar, Roma Kilisesini Reform yoluyla güçlendirmiş, Cluny tarikatı aracılığıyla da mücadeleye giriştiği tüm güçleri itaati altına almayı başarmıştı.⁶²

⁶¹ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 32-33.

⁶² Özlem Benli, "Haçlı Seferleri'nde Kilise ve Papalığın Rolü", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2019, s. 19.

Avrupda'da Cluny tarikatı gibi örgütlenmeler feodal toplumun merkezinde bulunmaktaydı. Bu gibi tarikatlar büyük toprak parçalarına sahip olup bu toprakların işlenmesinde kolaylık sağlaması için kendi arasında bağımsız senyörlüklere bölünmekteydiler. Kilise, Avrupa'nın en zengin kuruluşu olma yolunda ilerlemekteydi. Zira henüz bu tarikatlar kurulmadan evvel 8. yüzyılda Fransa'daki toprakların 1/3'ü kilisenin eline geçmişti. 910 yılında kurulan Cluny tarikatı-manastırı ise Hristiyan aleminde, Cistercian (Sisteryen) olarak anılmış ve sahip oldukları toprak parçasına eklenen bağışlar ile daha da büyümüştü.⁶³

Avrupa ekonomisinin en büyük kısmını elinde tutan bu tarikatların gücü yadsınamayacak mahiyetteydi. Zira yapılan çağrı üzerine milyonlarca insanın topraklarını bırakıp onlarla hareket etmeleri bu görüşü desteklemektedir.

Cluny manastırının kurucusu olan, Doğu Fransa'daki Burgondiya'da Aquitaine Dükü William, manastırın her türlü yükümlülüğten muaf olduğunu ve Papanın koruyuculuğu altında olup, yalnızca Papalığa bağlı olduğunu öne sürmüştür. Batı Kilisesinde büyük bir reform hareketi başlatan bu tarikat, kuruluşu itibari ile sahip olduğu bağımsızlıktan aldığı özgüven ile siyasi otoriteyi küçümsemiş, ortak bir ideale bağlılığı öne süren tek bir başrahibin otoritesi altında ilerlemiştir. XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Cluny hareketi hızla yayılarak kendisine bağlı manastırların sayısı iki yüze yaklaşmıştır. 1073 yılında tarikatın üyesi olan VII. Gregory Papalık görevini üstlenmiştir. Kendisinden sonra 1088'de aynı hareketten II. Urbanus Papalık unvanını almıştır.⁶⁴

VII. Gregorius, Haçlı seferleri düşüncesini ortaya atan ve fiiliyata geçirmek üzere hareket eden ilk kişiydi. Kendisinden sonra gelen II. Urbanus bu fikir üzerinden hareket etmiştir.

⁶³ Muammer Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014, s.107-108.

⁶⁴ Benli, "Haçlı Seferleri'nde Kilise ve Papalığın Rolü", s. 20-27.

Papa II. Urbanus, Fransa’da asil bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, iyi bir eğitim almıştır. 1070 yılında Cluny Manastırına katılarak başrahip unvanına sahip olmuştur. Roma’ya yetiştirilmek üzere yollandıktan bir süre sonra 1078’de VII. Gregorius tarafından Ostia’ya kardinal piskopos olarak tayin edilmiş aynı zamanda ise Papa’nın başdanışmanı ve yardımcısı olmuştur. Gregorius’tan sonra Papalık görevine gelen Urbanus, Gregorius’un izinden gideceğini bildirmiştir.⁶⁵

Yedi yıl boyunca doğudaki nüfuzunu arttırmak ve Papalık makamını güçlendirmek için büyük çaba içerisine giren II. Urbanus, henüz görevinin üçüncü yılında, yani 1089’da Konstantinopolis’teki Latin kiliselerini kapattığı için önceki Papa tarafından aforoz edilen İmparator Aleksios’un üzerindeki aforozu kaldırmıştır. Aynı sene İtalya’da bir konsil toplayarak oradaki insanlara seslenmiş ve Müslümanların Bizans varlığını tehdit ettiğini ve durum bu şekilde devam ederse Batı Hristiyanları için de büyük bir tehdit oluşturacaklarını ileri sürmüş ve Bizans’a yapılacak destek sayesinde bu tehdidin ortadan kalkacağını belirtmiştir.⁶⁶

1095 yılında Papa II. Urbanus, Alpler üzerinden Fransa’ya giderek, Willermus’un naklettiğine göre gün geçtikçe yaygınlaşan zulmü engellemek üzere bütün İtalya’yı bir araya çağırarak görüşmeler yaptığını öne sürmektedir. Clermont olarak belirlenen görüşme konseyine Kasım ayında, ülkenin her eyaletinden, piskopos ve rahipler kutsal toplantı için Mesih adına bir araya gelerek istişare ettiklerini belirtmektedir. Yapılan istişareler sonucunda terbiye ve ahlakı yeniden yükseltmek ve batmakta olan Kilise’ye gerekli yardımların yapılmasını öngörerek Papa’nın nasihatlerine kulak verdiklerini söylemektedir.⁶⁷

Clermont Konsili’nin bittiği 27 Kasım günü Papa, meydanda dramatik bir konuşma yaparak, bütün Avrupa’yı kutsal toprakları “*sapık dinsiz*” yani Müslümanlardan kurtarmaya davet etmiştir. Dini argümanlar ile konuşmasını

⁶⁵ Benli, “Haçlı Seferleri’nde Kilise ve Papalığın Rolü”, s. 27-28.

⁶⁶ Radi Dikici, *Bizans İmparatorluğu Tarihi (Şu Bizim Bizans-Byzantium 330-1453)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2013, s. 343.

⁶⁷ Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs’ün Zaptına Kadar*, s. 49.

destekleyen II. Urbanus, içinde Kudüs'ün de bulunduğu kutsal şehirlerin Hristiyanlara ait olduğunu öne sürerek, Hz. İsa'nın Kudüs'te vaftiz edildiğini ve ilk kilisenin de orada kurulduğunu belirterek “*Tanrı'nın Krallığını*” yeniden tesis etme yoluna gidilmenin yapılacak en doğru iş olduğunu söylemiştir. Böylece konuşma, Hristiyanları harekete geçirerek kutsal toprakları yeniden Kilise'nin idaresi altına almayı amaçladığını ortaya koymuştur⁶⁸. Tüm bu konular konuşulurken ruhban sınıfının da aralarında olduğu katılımcılar II. Urbanus'u destekleyerek, onun bu sözleri için Tanrıya şükretmişlerdir. Böylece II. Urbanus ikinci mühim konuya gelerek, Doğuda bulunan Hristiyanların kendilerinin yardımına ihtiyaç duyduklarını bu dindaşlarının derhal korunup kollanması ve haklarının savunulmasını öne sürmüştür. Türklerin Hristiyan dindaşlarına saldırdıklarını ve böylece topraklarını Marmara Denizi kıyılarındaki Roma topraklarına kadar genişlettiklerini, ele geçirdikleri topraklardaki birçok insanı öldürdüklerini ve esir aldıklarını, kiliseleri yıktıklarını söyleyerek bu duruma artık bir dur deme vaktinin gelip çatıldığını belirtmiştir⁶⁹.

Kutsal topraklarının Müslümanların elinden alınması için öne sürülen söz konusu durumu Willermus şu şekilde ele almaktadır;

Kurtuluşumuzun beşiği, Rabb'in vatanı, dinin ana vatanı şimdi dinsiz bir kavmin egemenliği altındadır.” “Müslümanların Allahsız halkı, Rabb'in ayak bastığı mukaddes mekanları uzun süredir tiranlıklarıyla teslim aldılar ve müminleri esir ettiler. Köpekler Kutsal Ülke'ye gelerek, gerçek Tanrı'ya tapan azizleri aşağılayıp, incittiler ve bu seçilmiş halk hiç hak etmediği hareketlere maruz kaldı.”⁷⁰

Kroniklerce incelenen Konsil konuşması, Müslümanlara karşı duyulan nefreti açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yapılan çağrı üzerine Avrupa Hristiyan dünyanın harekete geçmesi an meselesiydi. II. Urbanus'un amaç edindiği bu meselenin derin bir dayanağının olması muhtemel görünmektedir zira kurulan tarikatın, tüm kiliseleri kendi bünyesi altında toplayarak tek elden yönetmeye çalışması, dahası büyük bir destek toplayarak ekonomisini güçlendirmesi bu fikri destekler mahiyettedir. Elde

⁶⁸ İbrahim Kalın, *Ben Öteki ve Ötesi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2017, s. 88.

⁶⁹ Cornotensis, *Kudüs Seferi*, s. 50-51.

⁷⁰ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, s. 51.

edeceği güç ile daha büyük kitlelere ulaşarak, bu akınların başarılı olmasında, bir dayanak oluşturması beklenmektedir.

Clermont'ta yapılan çağrıda Papanın asıl amacı orta ve Kuzey İtalya, Fransa ve batı Almanya'yı sonu gelmez savaflara sürükleyerek kilisenin toplumu yeniden düzenlemesine engel olmaya çalışan şövalyeleri doğuya göndererek onlara Hristiyanları koruyan övgüye layık ve ekonomik açıdan oldukça karlı bir görev vermektir.⁷¹ Fakat Haçlı Seferlerine sebep olan tek şeyin bu olduğuna inanmak oldukça güç görünmektedir. Zira müellifler tarafından, Haçlı seferleri için çeşitli sebepler açıkça belirtilmektedir. Thomas Müller, Papa II. Urbanus'un dindarlık kisvesi altında asıl amacının Kudüs, Antakya ve İstanbul gibi şehirleri kontrol altına alarak Doğu Kiliselerini Roma'ya bağlamak, ayrıca ıslah olmayan dindarlarını yola getirerek bu seferlerden de maddi gelir sağlamak olduğunu öne sürmektedir. John Riley-Smith ise bu seferlerin "sevgi eylemi" olduğunu savunarak İsa ve dindar sevgisi ile hareket ettiklerini ifade etmektedir. Crawford, Haçlı seferlerine karşı oldukça iyimser bakmış ve Müslümanlar tarafından seferlere karşı olan nefret dolu bakışın sebebi olarak Voltaire, Gibbon ve Walter Scott gibi batılı tarihçileri görmektedir. Crawford, Müslüman zulmü altında olan Hristiyanları korumak ve bahsedilen şehirleri yalnızca iyi emeller için ele geçirdiklerini savunmaktadır.⁷²

Yapılan çağrı, Hristiyanlara, Kutsal topraklara doğru yolculuğa çıkmalarını, bu yolculuğun kutsal bir görevi temsil ettiğini belirtmekteydi. Yolculuğa çıkacak kimseler için ise gerekli desteğin sağlanması ön görülmekteydi. Böylece, baharın gelmesi ile de Tanrının rehberliğinde bir yolculuğa çıkılacaktı.⁷³ Çağrı, Urbanus'un beklediğinden çok daha fazla ilgi görmüştü. Le Puy Piskoposu Adhemar önderliğinde, rahipler, keşişler,

⁷¹ Franco Cardini, "Haçlı Seferleri ve Kudüs Krallığı", Ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, *Ortaçağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, s. 52.

⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz. Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, s.14-24.

⁷³ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, s. 52.

asiller ve köylülerden oluşan inanılmaz derecede kalabalık bir topluluk bu işi yapmak için hazır olduklarını belirttiler.⁷⁴

Clermont konsilinde, II. Urbanus, Hristiyanlara, hacılık ve tövbekârlık beraat etmişti, yapacakları bu yolculuk neticesinde günahlarından arınacaklarını belirterek bu durumun belli ayrıcalıklar barındırdığını söyleyerek, yapacakları yolculuk konusunda teşvik etmişti. Şimdi onları, Anadolu'ya doğru ilerleyecekleri, iki yıl sürecektir uzun bir yürüyüş beklemekteydi.⁷⁵

2.2. Haçlı Seferleri Başlıyor

İmparator Aleksios, yaptığı çatışmalar sonucu henüz yeni rahata ermişti. Lakin ne var ki bu rahatlama çok uzun süremeyecek görünmekteydi. Zira sayısız miktarda Frank askerinin yaklaşmakta olduğu haberini aldı. Bu haber onu ziyadesiyle korkutmuştu çünkü Frank orduları oldukça atik ve yapılan anlaşmalara sadık olmadıklarını gerek duyumları gerekse deneyimleri, bunu açık bir şekilde ona göstermişti. Tüm bunlara karşı tedbiri elden bırakmamayı amaçlayan İmparator, gerekirse savaşmaya hazır olabilmek adına gerekli tüm önlemleri aldı.⁷⁶

O dönemde Selçuklular, Bizans'tan aldıkları toprak parçası olan Anadolu'nun genişçe bir bölümünde yayılmış durumdaydılar. I. Kılıçarslan, büyük bir Hristiyan topluluğunun Anadolu'ya doğru yola çıktığı haberini alınca bu gelişin hayırlı bir yolculuk olmadığı düşünmekteydi.⁷⁷

1096 yılında, yolculuğa çıkan hacılar arasında denizi geçen ilk kişi Fransa kralı Philip'in kardeşi olan Vermandois kontu Hugue de France oldu. Bulgaristan'ın Durazzo şehrinin yakınlarında karaya çıkan Hugue, yanına aldığı az miktardaki kuvvetle halk tarafından yakalanarak İstanbul'a İmparatorluğa teslim edildi. Hugue'nin ardından ise

⁷⁴ Norwich, *Bizans*, s. 56.

⁷⁵ Franco Cardini, *Avrupa ve İslam*, çev. Gürol Koca, Literatür Yayınları, İstanbul, 2004, s. 70.

⁷⁶ Anna Komnena, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2021, s. 287-288.

⁷⁷ Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev. Ali Berkay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 19.

Normanlardan Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund of Apulia aynı yolu takip ederek ilerledi. Daha sonra da çok sayıda Hristiyan akın akın gelmeye devam etti ve tüm bu topluluklar tâ ki İznik şehrine ulaşınca dek tek bir ordu ile ilerleyememiş, parçalar halinde gelmeye devam etmişlerdi.⁷⁸ Silahları, atları ve askeri donanımları ile devasa bir sürü halinde görünen bu topluluk karşısında Bizans, onları hoş bir şekilde karşılayarak Dyrrhakhion ve Avlonya yörelerine yolladı. Göz altında tuttukları bu topluluğun, yapacağı her türlü saldırı ve talan ihtimaline karşı koymak adına da önlemler alındı.⁷⁹

Adı Pierre olan bir Kelt⁸⁰ bu Kutsal Yolculuğa çıkanlardan bir başka kişiydi.⁸¹ Kuzey Fransa'da çeşitli vaazlar vererek, kırk bin kişilik bir hayran kitlesi toplamayı başarmıştı. Fakat Pierre'nin ordusu, az sayıda Alman Şövalyesi dışında Fransız ve Alman halktan oluşmaktaydı.⁸² 80.000 yaya ve 100.000 atlı ile başkente giren ordu diğer kontların da gelmesini beklemeden Pierre'nin komutası ile İznik dolaylarını talan etmeye başladılar. Orada bulunan insanlara zulmetmeye başladılar. Yeni doğmuş bebeklere ve yaşlı insanlara çeşitli işkenceler uyguladılar.⁸³

Tüm bunları işiten İznik halkı ise harekete geçerek çatışmaya girdiler, fakat Normanların ateşli savaşçılığı, halkı geri püskürterek çatışmanın dışına çıkardı. Bu sırada Kılıçarslan birliğini Normanlar ve Pierre'nin orduları üzerine gönderdi. Normanların bir kısmını kılıçtan geçirdikten sonra Pierre'nin ordugahına iki fedai yollayarak orada Normanların İznik'i ele geçirdiği haberini yaymalarını istedi. Keltlerin mal, mülk düşkünlüğünü iyi bilen Kılıçarslan'ın amacı onları pusuya düşürmekti. Öyle de oldu. Haberi alan Pierre'nin ordusunun zenginlik ve paylaşma sözlerini duyar duymaz iştahı kabarmış bir şekilde İznik yoluna fırladılar. Fakat orada onları

⁷⁸ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, s. 56-58.

⁷⁹ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 288-289.

⁸⁰ Komnena, Robert de Guiscard'ın girişiyle Güney İtalya'da bir beylik kuran ve sonra Rumlarla çatışan, arkasından ilk Haçlı seferine katılıp Antakya yöresinde devletçikler kuran ve sonra yine Rumlarla savaşan Normanlardan, eserin çeşitli yerlerinde, Keltler, Franklar, Latinler, Barbarlar diye söz etmektedir, Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 56.

⁸¹ Komnena, *Alexiad*, (2021), s.288.

⁸² Norwich, *Bizans*, III. s. 57.

⁸³ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 290.

Kılıçarslan'ın planı karşılamaktaydı. Askerlik deneyimlerini ve ordu kurallarını hiçe sayarak hareket eden topluluk pusunun tam ortasına düşerek büyük bir kıyımdan geçti. Cesetleri koca bir yığına dönüştü. Pierre ise bir şekilde kaçmayı başararak Başkente ulaştı. Türkler her ne kadar onu pusuya düşürmek için çaba gösterdilerse de muvaffak olamadılar. Zira İmparator, Pierre'nin tutsak edilmesi durumunda işlerin içinden çıkılmaz bir hale döneceğini düşündüğünden onu koruması altına almıştı.⁸⁴

Anadolu'ya ilk geçen toplulukların başına buyruk halleri sebebiyle Türkler tarafından püskürtülmüşlerdir. Söz konusu Keltlerin, birbirinden bağımsız ve çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri kendilerine zarar vermiştir.

İmparator Pierre'den sonra Fransa prensi Hugue, ardından da Bohemund⁸⁵ ve Godefroi⁸⁶ İstanbul'a geldi. Tüm bu şahsiyetler ve sonrasında gelen diğer Frank Kontları İmparator Aleksios'a bağlılık andı içtiler.⁸⁷

Fulvherius, bağlılık yemininin Haçlıların işini kolaylaştırdığını, zira İmparatorun, seferi desteklemesi, kendilerine gelecek her türlü yardımın kapılarını açtığını belirtmektedir. Dahası yemin olmasaydı bu seferi gerçekleştirmenin pek mümkün olmayacağını öne sürmektedir.⁸⁸

Haçlıların yardım sayesinde seferlerini gerçekleştirdiği düşüncesini savunan Fulcherius, Antakya, Kudüs, vb. seferlerde yardımsız hatta perişan halde dahi seferlere devam ettiklerini hem kendisi hemde çeşitli kaynaklar kaleme almaktadır. Dolayısıyla bu konuda kendi içinde bir çelişkiye girdiği açıkça görülmektedir.

⁸⁴ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 290-291.

⁸⁵ Robert Guiscard'ın en büyük oğludur, Norwich, *Bizans*, III. s. 60.

⁸⁶ Loraine Düküdür, tam adı Godefroi de Bouillion'dur, Norwich, *Bizans*, III. s. 59.

⁸⁷ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 293-304.

⁸⁸ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, s. 64-65.

2.3. İznik Kuşatması

İznik,⁸⁹ Selçukluların hâkimiyeti altında bulunmaktaydı, I. Süleymanşah'ın ölümünden sonra İznik yönetimi, boş kalmış bu süre zarfında devlet sınırları daralmasına karşın burası varlığını korumayı başarmıştır. I. Melikşah'ın ölümünden sonra ortaya çıkan taht mücadeleleri sırasında I. Kılıçarslan, kardeşi ile İznik'e gelmiş ve hakimiyeti eline almıştır. Kılıçarslan babasının ölümü üzerine yaklaşık olarak altı buçuk yıl boyunca boş kalan İznik tahtına oturarak Süleymanşah'ın halefi olarak Sultan unvanını almıştır.⁹⁰

Bizans için büyük bir tehdit olan aynı zamanda Haçlıların Kudüs'e girmelerini zorlaştıran en büyük etken Selçuklu ve Türkmen güçleriydi. Türkleri, Anadolu'dan temizleyerek onları etkisiz hale getirmek, Haçlılar için büyük bir öneme sahipti. Zira Haçlı seferlerini gerçekleştirebilmeleri için Kudüs'e giden yolları temizlemeleri, yani Türkleri bertaraf etmeleri gerekmektedir. Böylece Bizans da kendini daha güvende hissedecek ve Haçlılara destek verebilecekti. Dolayısıyla yapılacak en doğru iş evvelce İznik'i ele geçirip oradaki Müslüman Türkleri bölgeden temizlemektir. Bu düşünce ile Haçlılar Bizans İmparatorunun da desteğini alarak yola koyuldular.

Bohemund, Kontlar ve Godefroi deniz yoluyla Kibotos'a⁹¹ geçmek üzere hareket edecekleri yerde, Saint-Gilles'in varışını beklediler. Daha sonra büyük miktardaki bu topluluğun yiyecek sağlamakta güçlük yaşaması sebebiyle bu yörede daha fazla kalmayıp hareket etmeye karar verdiler. İkiye ayrılarak, bir kısmı Bithynia içinden yürüyerek İzmit'ten geçerek İznik'e yürüdü. Bir diğer kısmı ise denizden Kibotos'a geçti. Bu iki grup daha sonrasında tekrar birleşip İznik'e yaklaştılar. Haçlılar mazgalı

⁸⁹ İznik, yalnız Haçlı seferleri için değil aynı zamanda Hristiyanlık içinde büyük bir öneme sahipti. Zira M.S. 325'te toplanan "*Birinci İznik Konsülü*", burada toplanmış ve Hristiyanlık akidesinin temelleri burada oluşturulmuştu. Ortodoks, Katolik ve Protestan kiliselerinin üzerinde ittifak ettikleri inanç esaslarının kararları burada alınmıştı, Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 305.

⁹⁰ Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 86.

⁹¹ İzmit Körfezinin güney kıyısında, körfeze uzanan üçgen biçimli çıkıntının üzerinde, günümüzde orada bulunan Hersek köyünün yakınında, bir iskele yerleşimi, Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 340.

sur bölgelerini aralarında paylaşarak, saldırılarını gerçekleştirmeye karar verdiler. Bu sırada İmparator, İznik'i ele geçirmek maksadı ile Palekanon'a⁹² varmıştı⁹³.

Komnena, Türklerin, Sultan Kılıçarslan'ın gelişini beklediklerini fakat bu bekleyiş uzadıkça uzamakta ve her geçen zamanın onları daha sıkıntılı bir duruma soktuğunu ifade etmektedir. Hal böyle iken İmparator, Türklere teslim olmaları karşılığında sahip olacakları lütufları ve emniyeti mektuplar yoluyla bildirmişti. Türklerin bu kalabalık ordu karşısında savaşamayacakları aşıkardı. Dolayısıyla yenik düşeceklerini bildikleri bu savaşa girmeyip, anlaşma yoluyla teslim olmayı tercih ettiler. Böylece Türkler, Boutoumites'i⁹⁴ hisarın içine aldılar. Tüm bunlar yaşanırken Saint-Gilles çıkageldi ve elinde bulunan Helepolis'ten (Kuşatma Kulesi) yararlanarak derhal surlara saldırmaya başladı. O sırada Sultan Kılıçarslan'ın geldiği haberi yayılınca Türkler yüreklendiler ve derhal Boutoumites'i hisardan çıkararak yapılan saldırılara karşı koymaya başladılar. Sultan ordunun bir kısmını Saint-Gilles'in saldırısı hakkında keşif yapmaları üzerine yolladı. Saint-Gilles'in askerleri uzaktan Türk ordusunu fark edip üzerlerine yürüdüler. Kontlar ve Bohemund askerlerini Saint Gilles'in ordusuna destek olmaları için yolladı. Böylece Türk ordusunun bu kısmı püskürtülmüş oldu.⁹⁵

Sultan ise bütün ordusunu toplayarak İznik surlarına yayılan topluluğa saldırdılar. Bunu haber alan Keltler ise tepeden tırnağa silahlanıp savaştılar. Gün boyu süren çatışmada galip bir kimse yoktu. Yalnızca iki tarafın da büyük miktarda kayıpları vardı. Karanlığın çökmesi ile geri çekilen Türklerdi, böylece Haçlılar, galip gelmişti. Sultan Kılıçarslan, karşılaştığı bu ordu karşısında Türklere, “*Bundan böyle, en uygun saydığınız*

⁹² İzmit Körfezinin kuzey kıyısında, Gebze yakınında, şimdilerde feribot iskelesi olan Eski Hisar, Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 340.

⁹³ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 311.

⁹⁴ Bu kaynakta adı, Manuel Butoumites şeklinde geçmektedir. Bizans'ta yüksek bir saray memurudur. Aynı zamanda *Alexiad*'a göre İznik seferinde, İmparator tarafından orduya komuta etmesi için görevlendirilmişti., Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I. C. S. 111, Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 314.

⁹⁵ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 311-312.

neyse onu yapın” buyurmuştur. Zira Keltlerin eline düşmektense kenti, İmparatora teslim etmeyi tercih ettiği anlaşılmaktadır⁹⁶.

Bu sırada, Saint-Gilles, İznik surlarını alaşağı etmek üzere bir savaş aracı geliştirmişti. Savaş uzmanları tarafından “*Kaplumbağa*” ismi verilen bu araç koca kuleleri yıkabilecek bir kabiliyette ve içine birçok askeri barındırabilecek bir mahiyetteydi. İznik surları önünde büyük bir mücadeleye giren Haçlılar, bütün güçleri ile kuşatmaya yüklenmişti. İmparator ise hiçbir örneğine benzemeyen hayranlık uyandıran çeşitli Helepolisler yaptırmış ve bunları Kontlara göndermişti. İznik’e göl üzerinden gelen güçlü birlikler ve yiyecek içecekler İmparator tarafından öğrenilince, İmparator gölü kendi denetimine aldı. İmparator Aleksios aynı zamanda karadan 2000 kalkanlı askeri İznik üzerine yolladı. Yağmur misali oklar yağıyor, surlarda gedikler açılıyor ve mancınıklarla taşlar atılıyordu. Türklerle anlaşma yoluna gidilmesi için Boutoumites görevlendirilmişti. Bu sırada Boutoumites, Türklere, vaatlerini bildirdi. Tüm bunlar karşısında daha fazla karşı koyamayan Türkler, İmparatorun vaatlerini kabul ederek Boutoumites’i içeri aldılar. Ve böylece Rum ordusu İznik’e girmiş oldu⁹⁷.

Anna Komnena, İznik’in kuşatılmasındaki, olayları bu şekilde kaleme almaktadır. Söz konusu olayın diğer yazarlar tarafından ne şekilde ele aldığına değinerek, Anna Komnena açısından değerlendireceğiz.

Urfalı Mateos’un Vekayi-nâmesinde yer alan bilgiler, Alexiad ile karşılaştırıldığında genel anlamda benzer durumların vuku bulduğu görünmektedir. Fakat, Urfalı Mateos, Türklerden, İranlılar şeklinde bahsetmekte ve Komnena’nın, sürekli olarak Haçlı ordusunun büyüklüğü ve dehşetinden bahsederken, Vekayi-nâmede onun tam aksine, Türk ordusunun büyüklüğünü ve büyük bir orduya karşı savaştan Haçlıların, başarısını ön plana çıkarmaktadır⁹⁸.

⁹⁶ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 312.

⁹⁷ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 313-315.

⁹⁸ Andreasyan, *Urfalı Mateos Vakayi-namesi*, (1987), s.189-190.

İznik'in fethi, Fulcherius'ta, Alexiad ile birçok yönden benzerlik göstermektedir. Fakat bir durum oldukça dikkat çekmektedir. Anna Komnena burada Haçlıların cesaretini överken Fulcherius, aksine Türkler karşısında kalan Frankların, (Haçlılar) yaşadıkları dehşetten ötürü korktuklarını ve bu gazaba uğramalarının müsebbibi olarak geçmiş günahlarını görmektedirler. Tanrıya sığınarak ondan günahlarının affolunmasını ve bu hezimetten kurtulmak için yardım istediklerini dile getirmektedir⁹⁹.

Fulcherius'un kaleme almış olduğu bilgilere kıyasla Anna Komnenea'nın Türklerin, güçsüzlüklerini ön plana atması, göz önünde bulundurulduğunda söz konusu durumu şu şekilde anlamlandırmak mümkündür. Mevcut durumda Anna Komnena'nın savaşta bulunmayışı ve dolayısıyla duyduğu ve araştırdığı kadarıyla yaşanan olayların kişiler üzerinde bıraktığı derin izleri görememesi, bu olayı bu şekilde aktarmış olabileceğini göstermektedir. Bir diğer duruma göre ise, bu olaylardan, haberdar olmasına karşın Türklerin gücünü indirgeyerek, Hristiyanları güçlü göstermeye çalışmış olabileceği de mümkün görünmektedir.

Willermus Tyrensis'in Kroniği ele alındığında İznik Kuşatmasının oldukça detaylı bir şekilde anlatıldığı göze çarpmaktadır. Alexiad ile örtüşen yanları oldukça çoktur. Fakat iki tarafın ordusundan bahsederken Willermus Türklerin, hafife alınmayacak bir orduya sahip olduklarını, kuşatmanın ayrıntılarında öne sürmektedir. Güçlü bir ordu karşısında ise Hristiyanların, sarsılmaz bir inanç ve güç ile büyük bir mücadeleyi kazandıklarını şevkle aktarmaktadır¹⁰⁰.

Alexiad'ı Haçlı Kronikleri ile karşılaştırdığımızda yukarıda yazdığımız bilgilere ulaşmaktayız şimdi İznik Kuşatmasını bir de İslam Tarihi kronikleri ile karşılaştırma yoluna gideceğiz. Böylelikle söz konusu olayı daha geniş bir perspektif ile Alexiad açısından değerlendireceğiz.

⁹⁹ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, s. 69-70.

¹⁰⁰ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, s. 117-126.

Kalânîsî, İznik Kuşatmasını, Alexiad ile benzer şekillerde aktarmaktadır. Kalânîsî, olayı daha kısa şekilde aktarmakta ve Alexiad’a kıyasla kişiler farklı isimler ile anlatılmaktadır. Örneğin; Komnena’nın “Kılıçarşlan” şeklinde bahsettiği kişiyi Kalânîsî, “Davud” şeklinde adlandırmaktadır. Ya da Anna Komnena kendi ordularını tanımlarken orduların başında bulunan kişinin adını zikrederken, Kalânîsî genel bir ifade ile Franklar şeklinde bahsetmektedir¹⁰¹.

Azîmî, Frank ordusunun gözü önünde, Kılıçarşlan’ın müstahkem mevkiyi yakıp, su kaynaklarını yok ettiklerini bu şekilde birçoğunun helak olduğunu öne sürmektedir¹⁰².

Ele alınan eserler göz önünde bulundurulduğunda Komnena’nın, genel anlamda Hristiyan ordusunu övdüğü ve kuşatma sırasındaki çarpışmalarını ön plana çıkardığı dikkat çekmektedir. Diğer Hristiyan Müelliflerinde aynı yönde hareket ettiklerini söylemek mümkündür. İslam Kaynaklarında ise Müslümanların ön planda bulunduğu ve göz önünde bulundurulduğunda bu konuda, Komnena’nın İslam Kaynaklarıyla örtüşmediğini söylemek mümkündür.

2.4. Eskişehir (Dorylaion) Savaşı

Selçuklular ile Haçlılar arasında gerçekleşen savaş, 1 Temmuz 1097 tarihinde başlamaktadır. Kılıçarşlan hem Haçlılar hem de Danişmendoğullarıyla giriştiği mücadelede zorlanmaya başlamıştı. Bunun üzerine Danişmendoğullarıyla anlaşma yoluna giderek Haçlılara karşı birlikte hareket etme kararı aldılar. İznik’in ele geçirilmesinden sonra İmparator, hizmetinde kalan Türklere çeşitli armağanlar vermiş Boutoumites’i ise İznik Dukası atamıştı. İmparator, kendisine bağlılık andı içmeyen Kontların, Boutoumites tarafından uyarılmasını istemiştir. Bunun üzerine Boutoumites, orduya and içmeden Antakya üzerine hareket etmemelerini tavsiye etmiştir. Zira bu doğrultuda İmparatorun vereceği para ve armağanlardan faydalanamayacaklarını

¹⁰¹ Aydın, “İbn Kalanisi, Hayatı ve Eserleri “Zeylû Tarihi Dımaşk” Tercümesi”, s.56-57,

¹⁰² Sevim, *Azîmî Tarihi*, s. 36.

belirtmiştir. Böylece başta Bohemund olmak üzere diğer herkes bu öğüde uyarak İmparatora olan bağlılıklarını dile getirmişlerdir.¹⁰³

Haçlılar kısa bir süre sonra, İznik'i ele geçirmenin verdiği özgüvenle yollarına devam ederek, Kılıçarslan'ın kısa bir süre önce başkent yaptığı Konya şehrine kadar ilerlediler. Bu sırada Türkler ise temel ihtiyaçlarını yanlarına alarak dağlara çekilmişlerdi. Haçlılar, buradan ayrıldı ve Ereğli'de, Emir Hasan ve Danişmendliler ile savaşa girdiler ve burada ikiye ayrılarak büyük bir bölümü Kayseri üzerinden devam ederken diğer bir kısmı ise dağları aşıp Çukurova'ya indiler. Bu iki grubun birinde Tankred diğerinde ise Baudouin¹⁰⁴ bulunmaktaydı.¹⁰⁵ Fulcherius, bu iki grubun niçin ayrıldıklarını bilmediğini fakat Türkler tarafından büyük bir hezimete uğratıldıklarını, ayrılan gruba çağrı yaptıklarını fakat bu çağrılar onlara geç ulaşması sonucu çok fazla kayıp verdiklerini belirtmektedir.¹⁰⁶ Komnena, Türklerin, sayılarını az görünce onların bu kadar az sayıda olmalarını hafife alarak onları küçümsediklerini ve derhal savaşa girdiklerini söylemektedir. (Temmuz 1097).¹⁰⁷

Bohemund bir yandan savunma yaparken diğer yandan da ikinci gruba yardıma gelmesi için haber yolladı. Runciman, burada Komnena'nın aksine Türk ordusu sayılamayacak kadar çok olduğunu ve bu durumda Haçlıların dayanacak gücü kalmadığını öne sürmektedir. Yaz sıcaklığında bitmek bilmeyen ok yağmurları arasında cebelleşen Haçlı ordusuna ikinci orduda bulunan, Godefroi, Hogue ve Raymond'un askerleri gelmeye başladı. İkinci grubun da gelmesi ile şiddetlenen savaşta Türkler sayıca fazla gördüğü Haçlılar karşısında dağılmışlardı.¹⁰⁸

¹⁰³ Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 310-311, Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 317.

¹⁰⁴ Kont Boudoin, Godelroi de Bouillon'un kardeşidir. Daha sonra Kudüs Haçlı Devleti'nin Krallığına geçecektir, Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 310.

¹⁰⁵ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset Teşkilat ve Kültür)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 194.

¹⁰⁶ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, s. 69.

¹⁰⁷ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 318.

¹⁰⁸ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I. C., çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998, s. 142.

2.5. Urfa'nın İşgali

Haçlı ordusu, 1097 yılında henüz Antakya'ya doğru yol aldığı sırada Ermenilerin, Boudoin de Boulogne'yi Urfa'ya davet etmesi üzerine Haçlı ordusunun bir kısmı Urfa'ya doğru harekete geçti.¹⁰⁹ Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın vefatında Urfa, Emir Bozan'ın idaresi altında bulunmaktaydı fakat kendisi şehirde pek bulunamadığından şehrin idaresi Emir Bozan'ın vekaletinde Ermeni din adamlarına bırakılmıştı. Melikşah'ın ölümünden sonra ortaya çıkan taht kavgaları, Selçuklu hanedanının parçalara bölmüştü. 1094'te Suriye Selçuklu Devletinin Meliki Tutuş, Emir Bozan ve Halep Valisi Aksungur'u öldürmesi üzerine Urfa, onun adına Toros adındaki bir Ermeni Prens'in idaresi altına girdi. Tutuş'un ölümü üzerine ise Toros şehrin bağımsızlığını ilan ederek egemenliği altında yönetmeye başladı. Urfa'da Türklerin artan sayıları Ermenilerin oradaki varlığını tehdit etmekteydi. Bu duruma yapılacak en doğru şey Haçlılardan yardım almaktı. Böylece Ermenilerin Boudoin'i Urfa'ya davet ederek şehri onunla paylaşmaları şartı ile onlara Türklere karşı savaşmasını teklif ettiler.¹¹⁰ Boudoin, altmış atlı ile şehre girdi, halkın coşku ve büyük sevinç tezahüratları ile karşılandı. Urfa'nın Roma valisi onunla ittifak yaparak, şehrin tüm askerleri ve bölgenin piyade kuvvetini Haçlı ordusuna katarak, Türkler ile savaşa gönderdi. Ordu şehrin hariç kısımlarını talan etmeye başladılar. Türkler ise bunu fırsat bilip üzerlerine saldırdı ve böylece Haçlıları mağlup edip onları bölge halkıyla birlikte firara zorladılar.¹¹¹ Daha sonra Kudüs Kralı olacak olan Boudoin, Ermeni Toros'u öldürerek 10 Mart 1098 tarihinde Urfa Haçlı Kontluğunu kurmuş daha sonra ise sırayla Urfa, Gerger, Malatya, Maraş, Azez, Telbaşir ve Suruç yörelerine hâkim olmuş, buradaki bölgelere talan ve yağma hareketleriyle zarar vermiştir.¹¹²

¹⁰⁹ Ali Öncül, *Selçuklular Tarihi-I (Büyük Selçuklular, Irak, Kirman ve Suriye Selçukluları)*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2014, s. 168.

¹¹⁰ Işın Demirkent, "Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış (1098-1146)", *BELLETEN* c. 53/206 (1989): 167-168, Ziya Polat, *Umut İradesi: İmadiüddin Zengi*, Hiper Yayın, İstanbul, 2019, s. 176.

¹¹¹ Andreasyan, *Urfalı Mateos Vakayı-namesi*, (1987), s.194.

¹¹² Ziya Polat, *Umut İradesi: İmadiüddin Zengi*, s. 176-177.

2.6. Antakya Kuşatması

1097’de Haçlılar sonunda Antakya’ya ulaştıklarında karşılaştıkları manzara, onları takip edecekleri yol konusunda kararsız bırakmıştı. Zira Antakya şehrinin büyüklüğü ve yaklaşmakta olan Kış, kuşatmayı imkânsız kılabilirdi. Bu yüzden geri dönüp daha fazla güç toplayıp bir sonraki yıl gelmeyi düşündüler, fakat bu şekilde Antakya o vakte kadar savunmasını daha da güçlendirebilirdi. Ve bu doğrultuda işleri daha da güç hale gelmekteydi. Bu iki düşünce üzerinde kalan Haçlılar sonunda Bohemund’un sunduğu; şehri kuşatarak dışarıdan gelecek yardımları kesip onları teslim olmaya zorlama planını kabul ettiler.¹¹³ Böylece surların çevresinde konaklayıp üç ay boyunca bu kuşatmayı sürdürdüler. Türkler ise Haçlılara karşı koymak için asker desteğinde bulundular.¹¹⁴

Şehrin sahip olduğu kuleler, surlar, metrisler ve bunları koruyan muhafızlar, şehrin Haçlılar tarafından ele geçirilmesini engellemekte hatta imkânsız kılmaktaydı. Bu yüzden Haçlılar cephe taarruzu yapmadan yerinde beklemeye mecbur kalmışlardı. Müellif, bölgede bulunan kişilerin, Haçlılardan korktukları için Türklerin egemenliğinden kendilerine sığındıklarını öne sürmektedir. Bu sırada bazı şövalyelerin maddi kazanç elde etmek için Antakya’dan ayrıldıklarını, geri kalan kısmının ise refah içinde yaşadıklarından bahsetmektedir.¹¹⁵

Anonim Süryani Kroniğine göre şehrin yakınlarında konuşlanan Haçlılar, şehre girip çıkmak isteyenlerin yollarını kapatarak, şehri yağmalamışlar ve birçok kişiyi öldürmüşlerdir.¹¹⁶ Haçlılar bulundukları yerde çeşitli ganimetler elde etmişlerdir. Yakın zaman içerisinde şehirde bulunan Süryani ve Ermeniler yanlarına gelip onlara Türkler hakkında malumat verdiler.¹¹⁷

¹¹³ Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 52.

¹¹⁴ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 319.

¹¹⁵ Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te (Bir Papaz’ın Gözünden İlk Haçlı Seferi)*, haz. Süleyman Genç, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2019, s. 68-69.

¹¹⁶ İlhan Aslan, *Anonim Süryani Kroniği (I. ve II. Haçlı Seferleri)*, Post Yayınları, İstanbul, 2019, s. 16.

¹¹⁷ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.83.

Antakya Valisi olan Yağısıyan ise gelen Haçlı ordusunun niyetlerini önceden haber aldığından gerekli gördüğü savunma hazırlıklarına başladı Antakyalı Müslümanlardan Hendek kazmalarını istedi, Haleb, Dımaşk ve Musul'a kendisine yardım etmeleri için haber yolladı.¹¹⁸

Haçlılara ordularına karşı savunma yapabilmek için, Yağısıyan, oğlu Şemsü'd-Devle ile Selçuklu Sultanı Berkıyruk, Haleb Meliki Rıdvan, Dımaşk Meliki Dukak ve Atabeg Tuğtekin, Humus emiri Cenâhüddeve Hüseyin, Mirdasi Emiri Vessab b. Mahmud'a ve Benu Kilab kabilesi reislerine haber göndererek yardım istemiştir. Yağısıyan bir diğer oğlu Muhammed'i de Musul hâkimi Kürboğa, Seruc hâkimi Sökmen b. Artuk, Sincar hâkimi Arslantaş, Sumeysat (Samsat) hâkimi Süleyman b. İlgazi ve diğer Türkmen beylerine gönderip Haçlılara karşı cihada davet etmiştir...

Yağısıyan aynı zamanda şehri uzun süre idame ettirecek yeterli erzak ve diğer ihtiyaçlar ile depoları doldurarak gerekli önlemleri almıştı.¹¹⁹

Haçlılar, Antakya önlerinde amaçladıkları başarıyı elde edememiş böylece kuşatma uzamaya devam etmişti. Kuşatmanın uzun sürmesi onları açlık ve perişanlığa sürükleyerek her geçen gün sayılarının azalmasına neden oluyordu.¹²⁰

Bu sırada Bohemund'un bulunduğu sur bölümünde üstten bakan burçta bir Ermeni bulunmaktaydı. Bohemund, bu Ermeni ile iletişime girerek kendisine kenti teslim etmesi karşılığında çeşitli vaatlerde bulundu. Bu durum karşısında Bohemund'un laflarına kanan Ermeni bulunduğu burcu Bohemund'un isteği üzerine teslim etmeye hazırды.¹²¹

Bohemund, bu plan üzerine kaleyi kendisi ele geçirecek ve göz diktiği Antakya şehri kendi egemenliğinde olacaktı. Bu sırada, haber ordu içinde dilden dile yayılmaya başladı. Bohemund ise bu planın hala gizli olduğu düşüncesi ile planını Kontlara sundu. Fakat bu planın gerçekleşmesi sonucunda İmparator, birini atayana dek burayı

¹¹⁸ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, X, s. 229-230.

¹¹⁹ Özlem Genç-Harun Korunur, "Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi, *Studies of The Ottoman Domain* (Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları), 2016, s. 65, Ali Öngül, *Selçuklular Tarihi-1*, s. 169.

¹²⁰ Ali Öngül, *Selçuklular Tarihi-1*, s. 169.

¹²¹ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 319.

koruyacağını söyleyerek gerçek emellerini gizli tuttu. Kontlar bu planın uygulanmasını uygun gördüler böylece Bohemund, anlaştığı Ermeni ile işe koyuldu.¹²²

Sabahın ilk saatlerinde Bohemund bahsedilen burcun altına giderek anlaşma yaptığı Ermeni onlara kapıları açtı. Bir hışımla burcun üstüne çıkan Bohemund ve askerleri kaleyi kuşatmaya başladılar. Onların ardından Keltler merdivenle çıkarak onlara destek için geldi ve böylece Antakya'nın kent bölümü işgal edildi.¹²³

Fulcherius, Bohemund'un anlaşma yaptığı Ermeni hakkında farklı görüşlere sahiptir. Şöyle ki;

İsa Mesih, bir gün Ermeni dönmesi olan bir Türk'e görünerek ona şehri Hristiyanlara teslim etmesini emretmişti. Ermeni Türk, olayın gerçekliğinden şüphe duyarak olayı gizli tuttu. Fakat aynı olay tekrar cereyan etti ve İsa ona görünerek tekrar aynı istekte bulundu. Bu sefer olayı Antakya Emirine anlatmakta çözüm buldu. Emir Yağısıyan, onu bir hayalet gördüğüne inandırarak azarladı. İsa'nın üçüncü kez ona görünüp de aynı olay gerçekleşince bu sefer Ermeni Türk, emin bir şekilde Bohemund'la anlaşma yaptı.¹²⁴

İbnü'l-Adîm, bahsedilen Ermeni hakkında şunları ifade etmektedir. Antakya halkından biri olan ve “Zerrad” adıyla bilinen şahısın malları Yağısıyan tarafından el konulmuştu. Bunun üzerine Yağısıyan'a kızan bu şahıs Bohemund ile anlaşarak birtakım istekler karşılığında, burcu kendilerine teslim edeceğini bildiren bir mektup gönderdi.¹²⁵

Azîmî Tarihinde söz konusu Ermeni hakkında benzer bilgiler verirken isminden ise “Zerrad Firuz” şeklinde bahsetmektedir.¹²⁶

Kalânîsî, bu olayda adı geçen Ermeni'nin “Niruz” adında bir zırh imalatçısı olduğunu belirtmektedir. Ondan önce ise, Yağısıyan'ın zırh imalatçılarından bir grubun daha evvelden bir kötülüğe maruz kaldıklarından şehri Haçlılara teslim etme kararı

¹²² Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 320.

¹²³ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 321.

¹²⁴ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, s. 82.

¹²⁵ İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular*, s.90.

¹²⁶ Sevim, *Azîmî Tarihi*, s. 37.

olarak kaledeki burçlardan birinin Haçlıların eline geçmesini sağladıklarını belirtmişti.¹²⁷ Kalânîsî, başlangıçta bir grubun kurduğu komplo ile burcun teslim edildiğini öne sürerken daha sonrasında ise tek bir kişiden bahsetmektedir. Çelişkili iki durumun aynı olay için anlatılması, konuyu karmaşık bir hale getirmektedir.

İbnü'l-Esir ise söz konusu Ermeni asker hakkında şunları söylemektedir; “*Bu şahıs “Firuz” adıyla tanınan bir zırh ustasıydı. Haçlılar ona bol miktarda mal ve pek çok ikta vermeyi vaat ettiler. Firuz, vadi tarafındaki burcun muhafızıydı, bu burç vadiye açılan yerde kurulmuştu.*” Böylece Haçlılar, Ermeni asker malumatıyla demir parmaklıkları açarak oradan içeri girdiler. Çok sayıdaki Haçlı iplerle yukarı çıktı. Sayıları artınca trampet çaldılar. Henüz seher vaktiydi, halk uyumadan ayakta kalmış ve günlerce beklemekten dolayı yorgun düşmüştü. Yağısıyan, boru ve trampet seslerinin kaleden geldiği haberini aldı, fakat o sesler yalnızca kale burcundan gelmekteydi. Büyük bir dehşete kapılan Yağısıyan yanına aldığı otuz kölesiyle şehrin kapısından kaçtı. Bu olay Nisan-Mayıs 1098 tarihinde vuku buldu.¹²⁸ Bohemund ve askerleri Antakya’nın kent bölümünü işgal ettiler. Bir kısmı ise kaçanların peşine düşerek yakaladıklarının çoğunu öldürdüler.¹²⁹

İbn Kesir, Bohemund’un Burçta bulunan bir askerle anlaştığını şu sözlerle destekler “*Franklar şiddetli bir kuşatmadan sonra burçlardaki bazı muhafızlarla anlaşarak Antakya şehrini ele geçirdiler.*” İbn Kesir aynı zamanda, “*Bagisyan*” şeklinde bahsettiği Yağısıyan’ın kaçışını şu şekilde aktarmaktadır. Ailesini ve malını Antakya’da bırakan Yağısıyan yolda yaptığından öylesine pişman oldu ki bayılıp atından düştü. Bu durum karşısında yanındakiler onu bırakıp kaçtılar. Bir koyun çobanı ise onu görüp başını kopardı ve gidip Haçlılara verdi.¹³⁰

¹²⁷ Aydın, İbn Kalanîsî, Hayatı ve Eserleri “Zeylû Tarihî Dımaşk” Tercümesi, s. 58-59.

¹²⁸ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, X, s. 229.

¹²⁹ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 321.

¹³⁰ İbn Kesir, *El-Bidaye ve 'n-Nihaye*, XII, s.303.

Bohemund'un Yağısıyan'ın adamı ile yaptığı anlaşma sonucu gerçekleşen olay çeşitli müelliflerce ele alınmıştır. Farklı isimler ve yaklaşımlar görülse de genel anlamda benzer bir olaydan bahsedildiğini söylemek mümkündür.

Yağısıyan'ın ölümünden sonra Antakya'da Haçlılar, sayısız Müslümanı, kadın çocuk demeden kıyımdan geçirdi. Geri kalan üç bine yakın kişi ise kaçarak kaleye sığındılar.¹³¹

Musul Valisi Emir Kürboğa, tüm bu olanları haber alınca, hazırlamış olduğu kalabalık ordusuyla Antakya'ya gelmek üzere yola çıkmıştı. Daha sonra Melik Dukak b. Tutuş,¹³² Cenahü'd-devle Hüseyin¹³³ ve Halep Meliki Rıdvan'dan¹³⁴ ayrılıp Dukak'la birleşen Artukoğlu Sökmen¹³⁵ de gelip onlara katıldı. Tüm bu kuvvetler şehri savunmak üzere Haçlılar ile savaşmak için gelmişlerdi. İbnü'l-Esir, Kürboğa'nın büyük bir kuvvet ile gelmekte olduklarını işiten Haçlılar hem bulundukları perişan durumdan hem de sayılarının pek az oluşundan ötürü büyük bir endişeye kapıldıklarını öne sürmektedir. Bu durumda, perişan haldeki Haçlılar, Kürboğa'ya şehri teslim edeceklerini bildirerek şehirden sağ salim çıkmak için izin istediler. Fakat Kürboğa, onları ancak kılıçtan geçirerek şehri alacağını dile getirdi.¹³⁶

Süryani Kroniği'nde Kürboğa'nın Antakya şehrinde büyük tahribatlar yaptığını ve dolayısıyla Haçlıların kıtlıkla mücadele etmek zorunda kaldığı belirtilmektedir.¹³⁷

Kürboğa kaleye saldırı hareketlerine başladığı sırada birçok Haçlı askeri kaçarak oradan uzaklaşmıştı. Kürboğa, haftalarca Antakya'yı kuşatmış ve kaleyi öylesine sıkıştırmıştı ki hiçbir Haçlı askeri ne içeri girebiliyordu ne de dışarı çıkabiliyordu. Bu

¹³¹ Aydın, İbn Kalanisi, Hayatı ve Eserleri "Zeylû Tarihî Dımaşk" Tercümesi, s. 59.

¹³² Dımaşk valisidir, İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye*, XII, s. 303.

¹³³ Humus valisidir, İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye*, XII, s. 303.

¹³⁴ Selçuklu Sultanı Tutuş'un oğlu, Dımaşk valisi Dukak'ın kardeşidir. Halep'de Selçuklu Melikliğini kurmuştur, İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye*, XII, s. 74.

¹³⁵ Suruç Emiridir, Sevim Merçil s. 194.

¹³⁶ İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye*, XII, s.303-304, İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular*, s.89-90, İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, X, s. 230.

¹³⁷ Aslan, *Anonim Süryani Kroniği*, s. 18-19.

çerçevede açlık ve sefaletin hat safhada olduğu Haçlı ordusunun bir çıkış yolu bulmaktan başka çaresi kalmamıştı.¹³⁸

2.7. Kutsal Mızrak Efsanesi

Kürboğa Antakya'yı kuşattığı sırada Haçlılar, ne yapacaklarını bilmez halde sıkışıp kalmışlardı. Antakya'yı Kürboğa'nın ellerine teslim etmeleri an meselesiydi. İşte bu durumda kendilerine moral verecek ilahi bir desteğe ihtiyaç duymuşlardı. Böyle bir durumda Antakya kuşatmasının seyrini, değiştirdiğine inanılan Mızrak efsanesi ortaya çıkmıştır. Anna Komnena'nın kutsal çivi olarak bahsettiği bu efsanenin ne şekilde ele alındığına bakmak hikâyeyi anlamak açısından faydalı olacaktır.

Latinler, (Haçlılar) kuşatmanın etkisiyle bunalmış halde iken, Piskoposları Pierre'i¹³⁹ buldular ve kendilerine öğütte bulunmalarını istediler. Bunun üzerine Pierre, onlara, Kudüs'e varıncaya dek bir çok günahla bulundukları için Tanrı'nın yardımlarına karşılık vermediğini, pişman olup Tanrıya yalvarırlarsa günahlarının affolunması için dua edeceğini öne sürer. Onlarda, Pierre'nin dediklerini yerine getirdiler birkaç gün sonra Tanrısal bir etkiyle Pierre, kilisedeki kutsal masanın sağ tarafını kazmalarını bu sayede kutsal çiviye bulacaklarını söyledi. Söylenenleri yapan Haçlılar hiçbir şey bulamadılar. Bunu Pierre'ye bildirdiklerinde, onlara, daha içtenlikle dua edip tekrar aramalarını söyledi. Haçlılar, tekrar işe koyuldu ve aradıklarını bulduklarında kutsal çiviye alıp Pierre'ye götürdüler, bir gün sonra da Türklere saldırdılar.¹⁴⁰

Haçlıların içinde bulundukları durum onları mağlup olmaya itmekteydi, Urfalı Mateos'un naklettiğine göre zor durumda olan Haçlılara Allah merhamet etti ve bir gece dindar bir Haçlı rüyasında Resul Bedros'un kendisine “*Hız. İsa'yı, dinsiz Yahudilerin eliyle kaburgasından yaralamış olan mızrak, kilisenin sol tarafında saklı duruyor. Onu ortaya çıkarıp onunla muharebeye girin, Hazreti İsa, şeytanı yendiği gibi sizde onunla*

¹³⁸ Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 326.

¹³⁹ Anna Komnena, burada, Haçlı seferinin düzenleyicisi Pierre l'Ermite adlı keşişi, olayın gerçek Kahramanı köy papazı Pierre Barthelemy ile karıştırmaktadır, Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 342.

¹⁴⁰ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 326.

düşmanı yeneceksiniz” demiştir. Bu vakıa derhal tüm şeflere yayıldı ve bahsedilen mızrak çıkarıldı. Hep birlikte duaya kalkan Haçlı ordusu bu sefer Müslümanlar ile savaşmaya hazır durumdaydılar.¹⁴¹

Kutsal Mızrağın çıkarılması şeklinde bahsedilen bu vakıa Aguilers tarafından şu şekilde aktarılmaktadır; Aziz Andreas, köylü Provençal’a görünerek, *“peşimden gel, sana Babamızın mızrağının yerini göstereceğim sen de onu Kont’a vermelisin”* demiş ve mızrağın yerini göstermiştir, Provençal’ın bu olayı gidip Kont’a aktarmadığı için Aziz Andreas’ın ona birkaç kez görüldüğü ileri sürülmektedir.¹⁴²

Birçok kronikte yer alan Kutsal Mızrak efsanesi zaman zaman tartışmalara konu olmuş ve farklı isimlendirmelerle ele alınmıştır. Komnena’nın da kaleme aldığı bu konunun, objektif olduğu oldukça şüpheli görünmektedir. Fakat Müellifler tarafından ele alınmaya değer görülen bu konunun, değerlendirilmesi ve araştırılması gereken hassas bir konu olduğu açıktır.

2.8. Antakya’nın Haçlı Hâkimiyetine Girmesi

Kutsal Mızrak Haçlılara büyük moral vermişti, İmparator Aleksios’un da gönderdiği yardımlar ile güç bulmuş, Müslümanlara karşı atak yapmak üzere harekete geçmişlerdi. Kürboğa’ya elçi göndererek bu toprakların Hristiyanlara ait olduğunu kabul edip burayı terk etmesi mallarını da alıp gitmesine müsaade edeceklerini, aksi halde onlarla savaşmaya hazır olduklarını bildirdiler. Kürboğa elbette ki bu teklifi reddetmişti. Kürboğa’nın verdiği yanıt kilisede yayılmış ve derhal savaş hazırlıklarına başlanmıştı.¹⁴³

Kürboğa o sırada Antakya’nın şehir surları altında konaklamıştı. Yağısıyan’ın oğlu Şemsüddevle, ona ulak göndererek yardım için haber yolladı. Kürboğa, iç kaleyi kendi birlikleri ile işgal etmek istiyordu. Bunun üzerine Şemsüddevle, her ne kadar şehir

¹⁴¹ Andreasyan, *Urfalı Mateos Vakayı-namesi*, (1987), s.197.

¹⁴² Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te (Bir Papaz’ın Gözünden İlk Haçlı Seferi)*, s. 97-101.

¹⁴³ Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 327, Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs’ün Zaptına Kadar*, s. 257-261.

teslim alınıncaya kadar iç kaleye kumanda etmesine müsaade ettiyse de bu kabul edilmedi ve sonuç olarak Kürboğa'nın sadık adamlarından biri olan Ahmed bin Mervan'a kaleyi teslim etmek zorunda kaldı.¹⁴⁴

Kale'de savaş hazırlığı devam etmekteyken Bohemund, Kontları bir araya toplayarak yapılması gereken taktikleri görüşmüştür. *“Aynı kişiler aynı anda iki yana karşı hem içteki hem de dıştaki düşmana karşı savaşmak zorunda bulunmalı; güçlerimizi, bize o yandan ya da bu yandan saldıran düşmanın sayısına göre oranlı biçimde ikiye bölelim ve onlara karşı bu yöntemle savaşalım.”* Diyerek kendisi iç kaledeki savunuculara karşı savaşmak istediğini belirtmiştir.¹⁴⁵

Bohemund'un sunduğu düşünce benimsenerek gerekenler yapılmaya başlandı. Savaşın uzun sürmesi durumunda savunmayı güçlendirecek, iç kaleyi Antakya'dan ayıracak bir sur inşa edildi.

Müslümanlar, Haçlıların şehirden çıkması halinde onları öldüreceklerini bildirdiler. Fakat buna rağmen Haçlı ordusu kalabalık bir şekilde şehirden çıkmaya başladılar. Başlangıçta onları mağlup edeceklerinden emin olan İslam ordusu onlara dokunmadı. Haçlılar bunun bir aldatmaca olduğunu düşünerek telaşa kapıldılar. Haçlıların birkaç grup halinde ve saldırmaksızın çıkışları Müslümanları da şaşırtmıştı, Kürboğa, bunun üzerine hepsinin çıkmasını bekleyip öyle saldırı yapılmasını emretmişti fakat kendisi de ne yapacağını şaşırmış durumdaydı. Kürboğa'nın kurduğu Meydan muharebesi düşüncesi boşa çıkmış ve Haçlılar kaleden iner inmez saldırıya geçmişlerdi. Müslümanlar geri çekilmek zorunda kalmıştı. Neticede Müslümanlar büyük kayıplar vererek mağlup olmuşlardı.¹⁴⁶

Kısa bir süre sonra Haçlılar, Mervanoğlu Ahmed'in bulunduğu Antakya kalesine doğru yanaşarak kaleyi ele geçirdiler. Yenildiğinin farkına varan Kürboğa adamlarını da

¹⁴⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri*, 1: s. 182.

¹⁴⁵ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 321.

¹⁴⁶ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 321, İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular*, s. 92-93, Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s.328.

yanına alarak oradan uzaklaştı geride kalan Müslümanlar ise savaşımaya devam edip şehit oldular.¹⁴⁷

Urfalı Mateos, Haçlıların Müslümanları şiddetle kovalayıp, kılıçtan geçirdikten sonra, Müslüman cesetler ile dolan ovayı yaktıklarını ganimetlerini büyük bir sevinç ile kutladıklarını şevkle anlatmaktadır.¹⁴⁸

İbnü'l-Esir, Müslümanların iki sebepten ötürü bozguna uğradıklarını belirtmektedir. Birincisi Kürboğa başlangıçta Haçlıları küçümseyerek yapacakları bozgunun neticesine varamayacakları düşüncesinde olması ve ikincisi de dışarı çıkan Haçlıları öldürmemesiydi.¹⁴⁹

Kürboğa'nın savaş sırasında yapmış olduğu politikanın savaşın seyrini değiştiren ana etken gibi görünse de ardında başka sebeplerinde olabileceği mümkündür. Kürboğa'nın emri altındakilere kötü muamele yaparak onları ezmesi kendilerini, Kürboğa'ya karşı intikam alma girişiminde bulunmak maksadıyla Haçlılara dokunmamaları ve bunun sonucunda Müslümanlardan sayıca az olan Haçlıların galip olması da etken olabileceği mümkün görünmektedir. Fakat her ne kadar Antakya'nın kaybında esas olarak Kürboğa suçlu görünse de esasen bu başarısızlığın altında başka sebepler de yer almaktaydı.

İslam dünyasının gün geçtikçe parçalanması ve Selçuklu Devletinin yönetimini üstlenen ve birbirinden ayrılan kardeşlerin aralarındaki mücadeleleri, birlik şuurundan uzaklaşmalarına ve böylece Haçlılar karşısında yeterli güçte duramamalarına sebep olmuştu. Diğer yandan Fatımi Devletinin, Selçuklu Devletine arşı düşmanca tavırları ve Haçlıların, Selçukluları tehdit etmesinden ötürü hoşnut olması, İslam Dünyasında olması gereken birlik beraberlik düşüncesinin tam zıttı yönündeydi.¹⁵⁰

¹⁴⁷ İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular*, s. 93, Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s.328.

¹⁴⁸ Andreasyan, *Urfalı Mateos Vakayı-namesi*, (1987), s.198.

¹⁴⁹ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, X, s. 231.

¹⁵⁰ Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 318.

2.9. Bohemund Antakya Prensi

Antakya'nın ele geçirilişinden sonra Kudüs'e doğru yola çıkma kararı veren Haçlılar 1098 yılında Antakya'da Aziz Petrus Kilisesinde bir araya gelmişlerdi. Antakya'nın ele geçirildikten sonra hakimiyeti kimin devralacağı meselesi, toplantıyı kızıştıran en temel konuydu hiçbir anlaşma yoluna gidilemeyen toplantıda yola ne zaman çıkılacağına karar verilemedi. Bohemund'un taraftarları, İmparator Aleksios'un yapılan çağrılara yanıtsız kalarak yardıma gelmediğini ve gelmeyeceğini öne sürerek şehrin yegâne savunucusunun Bohemund olduğunu öne sürmüşlerdi. Her ne kadar ileri gelen diğer kişiler şehri, İmparatora teslim etmek üzere yemin içtiklerini dile getirseler de Antakya şehrinin hâkimiyeti Bohemund'un eline geçti.¹⁵¹

Anna Komnena, Antakya'nın İmparator Aleksios'a teslim edilmesi için yapılan anlaşmanın, yok sayıldığını ve Bohemund'un şehir hâkimiyetine el koyduğunu savunmaktadır. İmparator Aleksios'un bu durum karşısında Bohemund'a mektup yazarak tepkisini ortaya koymuştur. Bohemund'un Antakya üzerinde hiçbir hakkı olmadığını öne süren İmparator mektubunda şunları belirtmektedir;

Yalnız senin değil, tümünüzün Rum İmparatorluğuna içtiğiniz antları, verdiğiniz sözleri biliyorsun. Öyle iken, İlk kez sen, Antakya'yı kendinde tutmakla ve çeşitli hisarları, o arada Lazkiye'yi bile kendine boyun eğdirmekle, içtiğin andı çiğnemiş oldun. Bu nedenle, Antakya'dan ve bütün diğer yerlerden çekil; hakça olanı yap, kendine düşman kazandırıcı ve seni yeni savaşlara sürükleyici işlerden uzak dur.¹⁵²

Buna karşılık Bohemund, İmparatorun kendisine yönelttiği suçlamaları kabul ederek kendisini savunmamış fakat hâkimiyeti ele almasının gerekçesi olarak İmparatoru göstererek, yapması gerekenleri yapmadığını öne sürerek, sorumlu tutmuştur. Buna binaen İmparatora mektup yazarak düşüncelerini açıkça belirtmiştir;

Bu durumun ortaya çıkmasından sorumlu olan, ben değilim, sensin. Çünkü sen bize, güçlü bir orduyla bizi izleyeceğin sözünü verdin, ama bu sözü yerine getirmeye yanaşmadın. Biz ise, Antakya'ya vardığımızda, çekilmez çilelere katlandığımız üç ay boyunca, bir yandan düşmanlarla bir yandan da insan bilincinin tanımadığı bir kıtlıkla umutsuzca boğuştuk; öyle ki, çoğumuz, törenin yenmez saydığı etleri

¹⁵¹ Sevtap Gölgesiz Karaca, "Kudüs Haçlı Krallığı (1099-1187)", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir, 2012, s. 26-27.

¹⁵² Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 331.

yemek zorunda kaldık. Biz gücümüzü ayakta tutmağa çabalarken, bizim yanımıza, bize yardımcılık etsin diye verilmiş olan, sen, İmparator hazretlerinin pek sadık hizmetkârı, Tatikos, bizi tehlike ortasında bırakarak, çekti gitti. Yine de hiç umulmazken kenti ele geçirdik ve Antakyalıları kurtarmak için Horasan’dan gelen orduları tam bozguna uğrattık. Bu durumda, kendi alın terimizle, çileler çekerek elde ettiğimizden, böylesine kolayca vazgeçmemiz nasıl hakça oluyormuş?¹⁵³

Komnena, Antakya şehri üzerinde tek hak sahibi olduğunu düşündüğü İmparator Aleksios’un haksızlığa uğradığını belirtmektedir. Fakat pek çok müellif bunun tam aksi yöndeki düşüncelerini belirtmektedirler.

Runciman, Komnena’nın aksine Antakya’nın Bohemund’un hakkı olduğunu öne sürmektedir. Haçlıların hastalıktan kırıldığı bu dönemde Le Puy Psikoposu Adhemar’ın bulaşıcı hastalığa yakalanarak ölümü Haçlı seferinin en büyük facialarından biri olduğunu belirtmektedir. Haçlılar, öylesine büyük bir üzüntü içerisinde iken Aziz Andreas’ın, yanında Adhemar’ında olduğu bir rüyada görünerek, şehir hakimiyetini en çok Bohemund’un hak ettiğini belirtmiştir. Bu durum her ne kadar Raymond’un hoşuna gitmese de şehrin Bohemund’a verilmesini öne süren bu yöndeki söylemler Raymond’u aciz bırakmıştır.¹⁵⁴ Runciman’ın ifade ettiği iddialar göz önünde bulundurulduğunda, şehrin Bohemund’a verilmesi için ilahi bir dayanağı öne sürdüğü açıktır.

Aguilers, söz konusu olayı, tıpkı Runciman’ın naklettiği üzere ilahi bir gerekçe olarak görmekte ve Aziz Andreas’ın rüya yoluyla görünerek, Bohemund’u şehrin koruyucusu olarak seçtiğini belirtmektedir.¹⁵⁵ Gesta, şehrin ele geçirilişinden sonra İmparatorun şehre gelmeyip elçiler gönderdiğini, kendisi gelmediği içinde hâkimiyeti Bohemund’un üstelendiğini öne sürmektedir.¹⁵⁶ Gesta’nın Bohemund’un şehri hakkettiğini belirtirken, bunda İmparatorun sorumsuzluğunu öne sürerek düşüncesini desteklemektedir.

Antakya’nın ele geçirilmesi her ne kadar Haçlılar açısından büyük bir kazanç olsa da şehir hakimiyetinin Bohemund’a verilmesi liderlerin arasındaki anlaşmazlığın

¹⁵³ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 331-332.

¹⁵⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri*, 1: s. 194-195.

¹⁵⁵ Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te (Bir Papaz’ın Gözünden İlk Haçlı Seferi)*, s. 122-123.

¹⁵⁶ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 41.

derinleşmesine neden olmuştu. Dolayısıyla, Antakya'nın işgali Haçlılar ve Bizans'ın arasını bozmuş Kontlar arasında gerilimi artmıştı.¹⁵⁷

2.10. Haçlıların Kudüs'e Yolculuğu

Üç ilahi din için Kutsal şehir olarak görülen Kudüs, tarih boyunca çeşitli devletler tarafından işgal edilmiştir. Kudüs şehrine egemen olmanın kendilerine ilahi bir güç vereceği düşüncesinde olan gerek Müslüman gerekse gayrimüslim devletler bunun için çeşitli mücadelelerde bulunmuşlardır. Çeşitli sebeplerden dolayı kutsal görülen Kudüs şehri, bahsedilen üç ilahi kitaptaki yeri, şehrin önemine dikkat çekmektedir.

Kudüs, Tevrat'ta birçok kez adı geçen önemli bir konumdur. Şehrin İbadet merkezi oluşu, Hz. Davud ile başlamaktadır. Hz. İshak'ın kurban olarak takdim edildiği Moriah Dağının Süleyman Mabedi olduğu iddiası tartışmalı bir konudur. İncillerde ise Kudüs önemli bir yer tutmaktadır. Hz. İsa'nın birçok kez Kudüs'te bulunduğunu ve dünyevi hayatının burada son bulduğuna inanılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de ise Kudüs ismi doğrudan bir şekilde geçmemekte fakat Mescid-i Aksa ve mübarek kılınan çevresi şeklinde geçmektedir.¹⁵⁸

Kudüs, dönem dönem farklı devletlerin hakimiyetine girmiştir dolayısıyla Haçlıların, şehre girmeden kısa bir süre önceki durumuna değinmek olayların akışını belirtmek açısından yardımcı olacaktır.

Onuncu asrın ikinci yarısından itibaren Şii Mısır Halifeliği ve Sünni Abbasi Halifeliği arasında başlayan mücadele de Mısır Halifeliği, güçlenerek Antakya şehrine kadar hâkimiyet çevresini genişletmiş ve nihayetinde 969 yılında ise Kudüs'ü hâkimiyeti altına almıştır. Daha sonra Büyük Selçuklu Devleti Sultanı adına, Harezimli Uvakoğlu Atsız, 1073'te Kudüs'ü ele geçirdi. Atsız'ın hakimiyeti altında yönetilen Kudüs'ü daha

¹⁵⁷ Muammer Gül, "XI.- XIII. Yüzyıllarda Kudüs", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ, 1997, s. 52.

¹⁵⁸ Ömer Faruk Harman, "Kudüs", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), Ankara, 26.C., 2002, s. 323-327.

sonra Atsızın ölümü üzerine Suriye Selçuklu Meliki Tutuş'un eline geçmiştir. Tutuş'un girdiği tüm savaşlarda başarılı olan Artuk bey'e Kudüs'ün hâkimiyetini ikta etmiştir. 1096 yılında Türk hakimiyetinin zayıfladığını gören Fâtîmi devleti, Kudüs'e karşı saldırıya geçerek ele geçirmişlerdir. Dolayısıyla Haçlılar, Kudüs'ü, ele geçirmek için Mısır Fatımileri ile mücadeleye girmişlerdir.¹⁵⁹

Haçlıların 1099 yılında Kudüs'e gireceği tarihe kadar, şehrin hakimiyeti sürekli olarak değişmekteydi. Bu durum Kudüs'te mutlak bir hakimiyetin kurulmasını engellerken dışardan gelecek tehditlere karşı koyabilmesini mümkün kılmamaktaydı.

Papa Urbanus'un Clermont Konsilinde en başta belirttiği üzere Kudüs, Hristiyanlar için bu yolculuğa çıkmalarındaki en büyük teşvik unsuruydu. Haçlı seferlerinin en temel amaçlarından biri olan Kutsal şehrin zaptı artık gerçekleştirilebilirdi.

Kasım 1098 yılında Kudüs'e doğru yola çıkmaya karar veren Haçlılar, Aziz Pertrus Kilisesinde bir araya gelerek Kudüs yolculuğu için alınması gereken önlemleri konuşmak üzere toplanmıştı. Fakat Antakya hakimiyetinin kimde kalacağı konusunda tartışmaya girmiş ve Kudüs ile ilgili konuşulması gereken konular konuşulmadan toplantıya son vermişlerdi.¹⁶⁰

Kutsal topraklara gitmek isteyen askerler liderlerinin bu denli işleri karmaşık hale koyduklarını görünce kendilerine bir lider seçerek bu yolculuğa çıkabileceklerini düşündüler. Bunu haber alan Haçlı reisleri yalnızca liderlerin katıldığı bir toplantıda Bohemund'u da yanlarına alarak bu yolculuğu yapmaları gerektiğini, İmparatora karşı sadakatini koruyacağına söz vererek Kudüs yolculuğuna çıkma kararı almıştır.¹⁶¹

¹⁵⁹ Ergin Ayan, "Selçuklular, Fatımiler ve Haçlılar Arasında Kudüs", OAD 2, 2019, s.1-8, Işın Demirkent, "Haçlılar", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 14.C., 1996, s. 525-546.

¹⁶⁰ Karaca, "Kudüs Haçlı Krallığı (1099-1187)", s. 26-27.

¹⁶¹ Karaca, "Kudüs Haçlı Krallığı (1099-1187)", s. 27.

Fatımi devleti, elbette ki Haçlıların ilerleyişinden haberdardı dahası eninde sonunda Kudüs’e doğru geldiklerinin de farkındaydı, fakat bu durumu kendi lehlerine çevirebilecekleri düşüncesindeydiler. Fatımiler için Haçlılar, kendi siyasi çıkarları için hizmet edebilecek bir araç eski müttefikleri olan Bizans’ın paralı askerleriydi. Bu düşünceler içinde olan Fatımi devleti Haçlılara elçi göndererek gerekli yardımlarda bulunabileceklerini hatta asker yardımında dahi bulunabileceklerini söylemişlerdir. Fatımiler, Haçlılarla, ittifak kurmak ve böylece anlaşma yolu ile çıkarlarını koruma yoluna gitmişlerdir. Ne var ki Haçlıların gelmiş oldukları bu bölge sakinleri hakkında bilgi sahibi olmamaları Fatımilerin çıkar politikalarını engellemekteydi.¹⁶²

Anna Komnena, Haçlıların Kudüs’e doğru yola çıktıklarını ve yol boyu kıyıdaki pek çok yeri ele geçirdiklerini, kuşatması uzun sürebilecek güçlü bölgeleri ise bırakıp yollarına devam ettiklerini ileri sürmektedir.¹⁶³

Anna Komnena, Haçlıların Kudüs yolu boyunca işgal ettikleri bölgeleri ve Müslümanlara yapılan işkence ve katliamlardan bahsetmemektedir. Komnena’nın işkencelerden bahsetmemesinin nedeni bunları önemsememesi yahut konu hakkında yeterli bilgiye sahip olamaması olabilmektedir. Fakat yine de Haçlı seferlerinin getirdiği insanlık dışı bu muameleleri belirtmek ve değerlendirmek I. Haçlı seferini daha net anlamak açısından faydalı olacaktır.

Aguilers, Kudüs’e doğru yola çıkan Haçlılar hakkında şunları anlatmaktadır; Raymond, yanına aldığı bir takım Haçlı ile el-Bare şehrine girdi. Şehri ele geçirdikten sonra binlerce kişiyi katledip binlercesini ise köle olarak Antakya’ya gönderdi. Seferin 25 Eylül 1098 tarihinde gerçekleştiği öne sürülmektedir.¹⁶⁴

¹⁶² Asiye Derya Tetik, “7. yy.’dan Haçlı Hakimiyetine Kadar Kudüs Tarihi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2018, s. 67.

¹⁶³ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 327.

¹⁶⁴ Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te (Bir Papaz’ın Gözünden İlk Haçlı Seferi)*, s. 127-128.

Kudüs'e doğru harekete başlayan Haçlılar, ordunun güvenliğini sağlamak adına bir Ma'arratu'n-Nu'man¹⁶⁵ şehrine yürüdüler. Sefer, Haçlı Komutanlarından biri olan Toulouse Kontu IV. Raymond de Toulouse'nin önderliğinde yürütölmekteydi. Kuşatma sırasında Haçlılar bölgede bulunan ağaçları kestiler, Müslümanlar Suriye Selçuklu Meliki Rıdvan ve Halep Selçuklu Veziri Cenahüddevle Hüseyin'den yardım talebinde bulundular. Fakat herhangi bir yardım gelmedi. Şehir suruna girmek amacıyla yapılan bir burç ile şehre karşı saldırı yapan Haçlılar, Müslümanlar ile savaştılar.¹⁶⁶

Gesta, Haçlıların yaptıkları burca karşılık bir makine yaparak kendilerine taşlar fırlattıklarını ve bu taşlar ile şövalyeleri öldürdüklerini dahası kuşatma kulesini yakıp, tahrip ettiklerini öne sürmektedir. Müslümanların çok sert savaştıklarını öne süren müellif Haçlıların tüm bu güçlüklerle rağmen savaşta galip geldiklerini şevkle aktarmaktadır.¹⁶⁷

Kalânisi, Haçlıların şehri ele geçirdikten sonra bir haç dikerek halkı ağır vergilerden sorumlu tuttıklarını şehri yağma girişiminde bulunduklarını ve insanlardan güç yetiremeyecekleri şeyleri talep ettiklerini belirtmektedir.¹⁶⁸

Haçlılar, Müslümanlara çeşitli işkenceler yapmış kadın çocuk demeden katliamda bulunmuşlardır. Halkın yiyecek olarak suyu yasaklamış para karşılığı satmaya başlamışlardı. İşkencelere dayanamayan pek çok insan hayatını kaybetmişti.

Bir süre sonra yiyecek bir şey bulamayan Haçlılar, iki üç hafta evvel bataklığa attıkları çürümüş Sarazen¹⁶⁹ cesetlerini çıkarıp yemeye başlamışlardı. Ma'arratu'n-Nu'man'da gerçekleşen bu yamyamlık hadiseleri neredeyse tüm kroniklerde geçmektedir. Gesta, bizzat iştirak ettiği bu çarpışma hakkında dehşet verici olaylardan

¹⁶⁵ Ma'arratu'n-Nu'man, Hama-Haleb yolu üzerindedir, Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 140.

¹⁶⁶ Tetik, "7. y.y.'dan Haçlı Hakimiyetine Kadar Kudüs Tarihi" s. 52-53, İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular*, s.97,

¹⁶⁷ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.140-141.

¹⁶⁸ Aydın, İbn Kalanisi, Hayatı ve Eserleri "Zeylü Tarihî Dimaşk" Tercümesi, s. 60.

¹⁶⁹ Haçlılar bu düşmanlarına Sarazen şeklinde seslenmişlerdir, Susan Wise Bauer, *Dünya Tarihi*, 2.C.: Ortaçağ, Say Yayınları İstanbul, 2016, s.151.

bahsetmektedir. Bizans parası bulacaklarını düşündükleri için karınlarını desteklerini etlerini ise pişirip yediklerini öne sürmektedir.¹⁷⁰

Fulcherius ise Ma'arratu'n-Nu'man'da gerçekleşen dehşet verici olayları şu şekilde aktarmaktadır. Haçlıların inanılmaz büyük bir açlık içerisinde olduklarını ve bu sebeple açlığın verdiği cinnetle korkunç eziyetler çektiklerini, cesetlerden kopardıkları etleri yemeye başladıklarını öne sürerken, kuşatmada en çok Haçlıların eziyet çektiğini belirtmektedir.¹⁷¹

Fulcherius, kaynağında açıkça belirttiği üzere Hristiyan tebaanın çektiği eziyetlerden bahsetmekte burada Müslümanların ne derece korkunç bir duruma düştüklerini görmezden gelmekte dahası bu durumu hiç önemsemediği ortadadır.

Haçlı seferlerinde meydana gelen bu olaylar zinciri gerek İslam gerekse Hristiyan kaynakların ele aldıkları ve durumun ciddiyeti açıkça belirtilmektedir. İslam Kaynakları daha çok, Müslümanların yaşadığı bu dram karşısında üzüntülerini belirtirken, Hristiyan kaynaklar daha çok Haçlıların bulunduğu durumu üzüntüyle karşıladıkları görülmektedir.

Araştırmacı Paul M. Cobb, Ma'arratu'n-Nu'man'a yapılan ilk seferde Müslümanların birçok Haçlıyı öldürüp kellelerini Ma'arratu'n-Nu'man'a getirip sergilediklerini öne sürmektedir. İlk girişimde başarısız olduklarını öne süren tarihçi ikinci kez tekrar saldırdıklarında bu sefer başarılı olduklarını belirtmektedir.¹⁷²

Azîmî, seferin Kasım-Aralık 1098 yılında yapıldığını daha sonra ise Hama ve Kefertab'a yürüdüklerini fakat alamadıklarını belirtmektedir.¹⁷³

¹⁷⁰ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te (Bir Papaz'ın Gözünden İlk Haçlı Seferi)*, s.142, Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.142.

¹⁷¹ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, s. 96.

¹⁷² Paul M. Cobb, *Müslümanların Gözüyle Haçlı Seferleri*, Çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul, 2018, s. 149.

¹⁷³ *Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H.430-538=1038/39-1143/44)*, s. 37.

Tarihçi Runciman ise Hama ve Kefertab'a yapılan yolculuğu şu şekilde aktarmaktadır; Raymond, Kefertab'a yürüdü. Daha sonra ona katılan Tankred ve Robert de la Normandie ile ilerlerken ülke Emiri, Haçlıların bozgunculuk yapmamaları karşılığında ucuz mal ve rehberlik edecek birilerini vermeyi teklif etti. Teklifi kabul eden Haçlılar ulaştıkları bir vadide civarın tüm hayvanları ile karşılaşınca oradaki sürüyü ve malları gasp ettiler. Canlarını zor kurtaran şehir halkı hiçbir şey yapamadı. Daha sonra Hama ve Şeyzer'e doğru ilerlediler.¹⁷⁴

İbnü'l-Adîm, Haçlıların Kefertab'a girerek el-Hazır'a kadarki her yeri ele geçirdiklerini belirtmektedir.¹⁷⁵

Haçlılar daha sonra Akka'ya¹⁷⁶ doğru yol almışlardır. Kalenin çevresine konaklayan Haçlılar, kısa süre sonra Müslümanlar ile karşı karşıya gelmişlerdir. Müslümanların güçlü savunmasına karşın Haçlılar Akka'yı kuşatarak Trablus üzerine yürüdüler burada Müslümanlar ile yaptıkları karşılaşma sonucunda Haçlılar Müslümanlara büyük bir katliam gerçekleştirdiler. Öyle ki Gesta, *"Bu katliamda kafirlerin akan kanından, şehrin içinden geçen nehir kızıla döndü ve kuyulardaki suları kirletmiş olan keder ve ağıt içindeki halktan hiç birisi korkudan şehir kapısından dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu."* Şeklinde gerçekleşen kıyımdan bahsetmektedir. Akka kuşatmasının üç ay boyunca sürdüğü belirtilmektedir.¹⁷⁷

Kuşatmanın üç ay sürmesindeki en büyük neden elbette ki Müslümanların sonuna kadar direnmesiydi. Bu sırada Bohemund kendisini Antakya Kralı olarak görüyor ve Kudüs seferine katılmama pahasına Krallıktan vazgeçmiyordu. Fatımilerden bekledikleri desteği alamayan Haçlı ordusu üç ayın sonunda Trablusşam Emiri ile anlaşma yoluna giderek Akka'dan çıktılar. Akka'da başarısız olan Raymond, yönünü Kudüs'e çevirdi.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri*, 1: s. 206, Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te (Bir Papaz'ın Gözünden İlk Haçlı Seferi)*, s.146-147, Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 144.

¹⁷⁵ İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular*, s. 99.

¹⁷⁶ Trablus'un kuzeydoğusundaki kıyıya yakın bir bölge, Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 146.

¹⁷⁷ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 147.

¹⁷⁸ Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 333-334.

Gesta'nın da ifade ettiği üzere Haçlıların İslam dünyasına kestiği fatura açıkça görölmektedir.

2.11. Kudüs'ün İşgali

Anna Komnena, Haçlıların, Kudüs'e vardıklarında, surları kuşatmış ve yapılan sürekli saldırılar neticesinde bir ay sonra kenti ele geçirdiklerini ifade etmektedir.¹⁷⁹

Anna Komnena'nın İznik ve Antakya seferlerini uzun ve detaylı bir şekilde aktarırken Kudüs seferini bu denli kısa ve yüzeysel bir şekilde ele alması oldukça dikkat çekmektedir. Kutsal topraklara yolculuk olarak tanımlanan Haçlı seferlerinin temel amaçlarından biri olan Kudüs'ün hakimiyetinin Komnena'nın kalemine çok fazla yansımadağı açıkça görölmektedir. Komnena'nın sefere katılmamış olması gerekli bilgi akışını sağlayamamasını etkilemiş olabileceği muhtemeldir. Diğer Kroniklerde Kudüs seferini ele almak Alexiad'da bulunan eksikleri belirtmek açısından yararlı olacaktır.

Haçlılar 6 Haziran 1099'da Kudüs'e 16 km uzaklıkta bulunan Kubeyba'ya ulaştılar. Haçlıların haberini alan bölgedeki Hristiyan topluluklar ise onlara maddi ve stratejik olarak yardım etmeye başlamışlardı. Fakat Haçlılar, Kudüs'ü ilk gördükleri anda şehri ele geçirmenin kolay olmayacağını anlamışlardı. Zira şehir, orta çağın en müstahkem kalelerinden birine sahipti. Tüm bunlara karşın Aguilers, Haçlıların, Kudüs surları önünde sevinç gözyaşı dökmüş methiye ve ilahiler söylediklerini öne sürmektedir.¹⁸⁰

Bu sırada Kudüs'teki Müslümanlar Haçlıların haberini almış şehri korumak adına alınması gereken önlemleri almışlardı. Runciman, Fatimi valisinin, Kudüs'u korumak adına Arap ve Sudanlı birliklerden oluşan bir ordu hazırladığını, dahası Haçlıların su ihtiyacını giderememesi için şehir dışında bulunan kuyuları kapattırarak, zehirlediğini öne sürmektedir. Ayrıca, hayvanları otlak yerlerinden uzak bir yere gönderdiğini,

¹⁷⁹ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 337.

¹⁸⁰ Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 335, Carnotensis, *Kudüs Seferi*, s. 102, Sevim-Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 196, Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te (Bir Papaz'ın Gözünden İlk Haçlı Seferi)*, s.188.

şehirde bulunan Hristiyan halkı surların dışına çıkardığı ve Yahudilere ise şehirde kalmalarına müsaade ettiğini iddia etmektedir.¹⁸¹

7 Haziran 1099 tarihinde Haçlılar Kudüs'ü kuşatmaya başladı. Godefroi, Flanders'li Robert, Tankred ve Reymond şehir surlarının etrafında saldırıya planları yapmaktaydılar. Başarılı bir ilerleme kateden Haçlı ordusu 13 Haziran'da saldırıya geçti.¹⁸²

Haçlı ordusundan bir grup, Müslümanlarla saldırıya geçti. Gesta, Müslümanların sayısının Haçlılarınkine oranla çok fazla olduğunu öne sürmektedir. Runciman ise bu saldırının kuzey batıdaki garnizonu oyalamak maksadıyla düzenlendiğini bunun bir pusu olduğunu belirtmektedir.¹⁸³

Çetin geçen çatışmada Haçlılar, Müslümanlar tarafından köşeye sıkışmışlardı. Muhasaranın bu şekilde devam etmesi durumunda Haçlı kuvvetleri canlarından olacaktı, bu yüzden de geride kalan Haçlılardan yardıma gelmelerini istediler. Onlarda bunu haber alınca derhal savaş alanına intikal ettiler.¹⁸⁴

Haçlılar kuşatmaya devam ediyorlardı fakat surları aşacak yeterli teçhizata sahip değillerdi. Dolayısıyla o gün şehir zapt edilemedi. Haçlı ordusundan bir grup, Süryani bir adamın peşine düşerek ormandan kereste için ağaç kütükleri kesip şehre getirdiler. Getirilen kütükler ile gerekli aletler ve kuleler yapılmaya başlandı. Tüm bunları gören Müslüman kuvvetleri ise, surları güçlendirmek adına yükseltmeye başladılar. Ne var ki Haçlılar, yağa ve gaza batırılmış tahta parçalarını fırlatıyor, Kont Raymond ise askerleriyle şiddetli bir şekilde saldırıyordu. Bu sırada, şehir valisinin komuta ettiği

¹⁸¹ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar)*, s. 317, Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I.*, s. 215.

¹⁸² Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 340.

¹⁸³ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 152, Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I.*, s. 219.

¹⁸⁴ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 152.

anlaşılan Müslümanlar güçlü bir savunma yapmaktaydı. Kimisi ok atarak, kimisi ise kılıçla birebir savaşıarak kutsal şehri korumaya çalışıyordu.¹⁸⁵

Yapılan saldırılar her iki tarafında, çok fazla kayıp vermesine neden oldu. Fakat daha da güçlenen Haçlılar artık Müslümanlara aman vermiyordu. Vurarak surda delik açmayı başaran Haçlılar, Müslümanların kendilerini gelen taşlardan korumak adına yaptıkları kerestelerin halatlarını kopardılar. Bu keresteyi köprü olarak kullanarak kuleden surların üzerine geçtiler. Ordunun en tecrübelileri karşı sura geçerken Müslümanlar derhal Mescid-i Aksa'nın bulunduğu yöne doğru hızla hareket ettiler. Maksatları, orayı savunmaktı. Fakat buna fırsatları dahi olmadı.¹⁸⁶

14 Temmuz Cuma günü Haçlılar, Kudüs'ü kan gölüne çevirerek ele geçirdiler. Kaçacak bir yeri kalmayan kadın ve çocuklar dua etmek için girdikleri Ömer Camisinde Haçlılar tarafından basılarak öldürüldüler.¹⁸⁷ Komnena, Kudüs, işgal edildikten sonra Haçlıların, Müslüman ve Yahudileri kılıçtan geçirerek onlara boyun eğdirdiklerinden bahsetmektedir.¹⁸⁸

Haçlıların, Kudüs'ü işgali gerek İslam tarihi gerekse Haçlı tarihi kroniklerinde ele alınmakta ve işgalin ne denli kanlı ve canice olduğunu açıkça göstermektedir. Tıpkı Komnena gibi diğer Kronikler de Haçlıların Müslümanları katlettiğinden bahseder. Fakat her ne kadar Alexiad, bu konu hakkındaki bilgiyi içinde barındırsa da durum tek bir cümleyle anlatılamayacak kadar dehşet uyandıran bir meseleydi. Müslümanların uğradıkları kıyım, İslam kaynaklarında üzüntüyle kayda alınırken çoğu Hristiyan kaynakta ise tam aksi şekilde kaleme alınmıştır.

Willermus kayıtlarında, şunları söylemektedir:

¹⁸⁵ Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar)*, s.337, Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.154, Carnotensis, *Kudüs Seferi*, s.103, Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 220, Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 340.

¹⁸⁶ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, s.103-104, Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 220.

¹⁸⁷ Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 341.

¹⁸⁸ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 327.

Yaş ve cinsiyete bakmaksızın buldukları bütün düşmanları kılıçtan geçirdiler. Her tarafa o kadar çok insan kellesi yığıldı ki, cesetlerin üzerinden başka geçecek yol kalmadı.” Yine devamında şunları eklemektedir; “ayırt etmeksizin kime rastladılarsa kılıçtan geçirdiler ve her tarafı kan doldurdular. Bu, batıl inançlarıyla Rabb’in kutsalını kirletenlerin ve müminleri mahrum bırakanların günahlarının kefareti ölümle ve kanlarıyla temizlemeleri için, Tanrı’nın adaletiydi. Her yerde yatan cesetlere ve kanla örtülen insan uzuvlarına bakmak korkunçtu.”¹⁸⁹

Willermus, yapılan dehşeti iştahı kabarak bahsetmekten geri durmamış, dahası yapılan tüm bu katliamın, Allah tarafından onlara bir ceza olduğunu öne sürerek bir nevi Tanrı’nın onları bu konuda görevlendirdiğini savunmaktadır.

Fulcherius, Kudüs’ün işgalini şu sözlerle anlatmaktadır; “*tapınakta yaklaşık on bin Müslüman’ın boynu vuruldu. Burada olsaydınız ayak bileklerinizi katledilenlerin kanlarıyla lekelenebilirdi.*”¹⁹⁰

Fulcherius’un, bahsettiği kanlar, masum çocukların, insanların kanlarıydı. Kanın su gibi aktığı bu kutsal şehir artık Haçlıların elindeydi ve onları durdurmak artık kolay değildi.

Gesta, Müslümanlara yapılan kıyımın sonunda, şehrin ceset kokularıyla dolduğunu, hayatta kalan Müslümanların, bu cesetleri üst üste yığdıklarını, her bir yığıntının bir ev yüksekliğinde olduğunu belirtmektedir. Piramitlere benzettiği cesetleri yaktıklarını öne sürerken cesetlerin çokluğunun o zamana dek hiç görülmediğini öne sürmektedir.¹⁹¹

İbnül-Esir, Haçlıların, Mescid-i Aksa’da 70.000 fazla Müslümanı katlettiklerini belirtirken, tüm bunların içinde çok sayıda alim ve din adamı olduğunu öne sürmektedir.¹⁹²

İbnü'l-Adîm, Haçlıların, Kudüs’ü işgalinde, Ma’arratu’n-Nu’mân’da¹⁹³ yaptıklarının aynısını yaptıklarını belirtmektedir.¹⁹⁴

¹⁸⁹ Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği (Başlangıçtan Kudüs’ün Zaptına Kadar)*, s. 361-363.

¹⁹⁰ Carnotensis, *Kudüs Seferi*, s. 104.

¹⁹¹ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 158.

¹⁹² İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, X, s. 236.

İbn Kesir, kaynağında, Haçlılar tarafından altmış bin den fazla Müslümanın katledildiğini, ele geçirdikleri her yeri tahrip ettiklerinden söz eder. Kaçıp kurtulabilen Müslümanların ise, Irak'a kaçtıklarını öne sürmektedir.¹⁹⁵

İbn Kesir de tıpkı İbnü'l-Esir gibi katledilen Müslümanlar için tahmini bir sayı vermektedir. Kesin bir yargıyla verilmeyen bu sayının daha fazla yahut daha az olması mümkün görünmektedir. Fakat mübalağa edilen bazı konulara rağmen hemen hemen tüm kaynakların, Müslümanların sayısı ile ilgili bu denli fazla sayı vermesi katledilen sayının ne denli çok olduğunu açıkça göstermektedir.

Şehri Müslümanlardan temizledikten ve yağma hareketlerine son verdikten sonra Kudüs'ün siyasi ve dini idaresine gelmişti. Şehrin hakimini seçmek üzere din adamları ve askerlerden oluşan bir heyet toplandı. Heyet Godefroi'nin siyasi lider, Arnould'un da Kudüs Patriği olmasına karar kıldı.¹⁹⁶

Avrupalı Hristiyanların ele geçirmek için uğraştıkları kutsal şehir, artık ellerindeydi. Haçlı seferlerine çıkma sebeplerinden biri olan bu şehrin ele geçirilmesi olayı Haçlı tarihi açısından oldukça önemlidir. Buna rağmen Anna Komnena'nın bu işgali, yüzeysel ve kısa bir şekilde alışı bu konudaki eksikliğini açıkça göstermektedir. Konunun, es geçilemeyecek kadar önemli ve hassas oluşu bakımından ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Haçlı ordusunun Kudüs'ü ele geçirmesi tam üç seneyi bulmuştur. Kudüs şehrinin ele geçirilmesinden sonra ise şehrin etrafında bulunan toprakları da teker teker ele geçirmeye başlamışlardır.¹⁹⁷

¹⁹³ Daha önce de belirtildiği gibi Ma'arratu'n-Nu'man'da Haçlılar yine Müslümanları katletmiş ve çeşitli işkenceler yapmıştı. Bkz., II. Bölüm, s. 44-45.

¹⁹⁴ İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular*, s. 98.

¹⁹⁵ İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye*, XII. s. 305.

¹⁹⁶ Sırma, *Müslümanların Tarihi*, IV, s. 344-345, Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 327.

¹⁹⁷ Susan Wise Bauer, *Dünya Tarihi (Roma İmparatorluğu'nun Çöküşünden Rönesans'a, 2. C., Say Yayınları, İstanbul, 2016, s. 52*

Komnena, Haçlıların, Kudüs'ten sonra Remle'yi ele geçirmek üzere yola çıktıklarını belirtmektedir. Fakat çoğu kronik Remle'ye yapılan girişimin Kudüs'ten önce olduğunu belirtmektedir. Kalânîsî, Willermus, Aguilers ve Runciman bu sefer hakkında detaylı bilgi vermektedir.¹⁹⁸

Komnena'nın tıpkı Remle seferi gibi bazı yerlerde Kronolojik hatalar yaptığı görülmektedir. Zira kaynaktaki olaylar birbirini takip etmez, ele alınan konularda, ortaya çıkan dikkat çekici unsurlar ve kişiler temel alınarak kaleme alınmıştır. Dolayısıyla kaynakta düzenli bir olaylar silsilesinden bahsetmek mümkün değildir.

Komnena'nın tarihçilik anlayışı ve metodolojisi göz önünde bulundurulduğunda olayların kronolojik bir disiplinle yazılmadığı ve bu durumun ortaya çıkardığı karmaşıklığı gözler önüne sermektedir. Dahası Komnena'nın olayları ele alış biçiminde babası Aleksios'u temel alarak yazması ve onun etrafında şekillendirmesi, söz konusu olaya karşı bakış açısının değişmesine neden olmaktadır.

¹⁹⁸ Komnena, *Alexiad*, (2021), s. 327, Aydın, Ibn Kalanîsî, *Hayatı ve Eserleri "Zeylû Tarihî Dımaşk"* Tercümesi, s. 60, Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar)*, s. 314, Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te (Bir Papaz'ın Gözünden İlk Haçlı Seferi)*, s. 187, Runciman, *Haçlı Seferleri*, 1: s. 214.

3. İMPARATOR ALEXİOS-ANNA KOMNENA’NIN HAÇLI DÜŞÜNCESİ

3.1. İmparator Aleksios’un Haçlı Düşüncesi

I. Haçlı seferi, İmparator Aleksios’un hâkimiyet döneminde meydana gelen en önemli olaylardan birisidir. Zira Hristiyanlık ve İslam tarihini derinden etkileyen bu olaylar silsilesinin, gerçekleştiği dönem boyunca yaşananlar ve uzun süren etkileri göz önünde bulundurulduğunda Bizans’ın en zor dönemlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. İmparator’un tahta geçtiği andan itibaren baş etmek zorunda olduğu zorluklardan biri de doğudaki İslam ilerleyişiydi. Doğu topraklarını yavaş yavaş kaybeden Bizans, bu duruma dur deme vaktinin geldiğinin farkındaydı. Fakat tek başına bununla mücadele edemeyeceğini de biliyordu.

İmparator Aleksios’un, Papa Gregorios ile arası iyi değildi, dolayısıyla Doğu’yla mücadele edebilmesi için gerekli yardım talebinde bulunamamaktaydı. Fakat Gregorios’tan sonra Papalık unvanını alan II. Urbanus, Aleksios’la barışçıl bir politika gütmüştü. Urbanus’un izlediği bu politikanın amacı Bizans’la güç birliği yaparak Müslümanlara karşı hareket etmektir. Bu doğrultuda, Urbanus, 1089’da toplanan Konsilde Aleksios’un talep ettiği asker yardımını kabul etmişti. Urbanus’un bu yardımlarının ardındaki asıl düşüncesi Clermont Konsilinde karşılık buldu.¹⁹⁹

Aleksios’un, Selçuklu ve Peçenekler ile mücadele ettiği sıralarda Batıdan, ücretli askeri birlikler istemiş fakat yanıt alamamıştı. Fakat Urbanus’un, Konsilde yaptığı çağrı üzerine Hristiyan dünyası bu yolculuk için ayaklanmıştı.²⁰⁰

Clermont’ta yapılan çağrı üzere toplanan Hristiyanların, Ortadoğu topraklarında sefere çıkacağı haberini alan Aleksios tedirgin olmuştu. Çünkü her ne kadar gelen bu topluluğun, ona kaybettiği toprakları geri kazandırabilecek bir güç gibi görünse de

¹⁹⁹ Yener, “Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118)”, s. 63.

²⁰⁰ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 334.

sözünde durmayan, ne yapacağı bilinmez kişiler olduklarını iyi biliyordu.²⁰¹ Nitekim düşüncelerinde de yanılmayacaktı Aleksios, gelen bu asayişsiz topluluğun, işgalci tavırları Bizans topraklarına adım attıkları anda kendini belli edecekti.

Komnena söz konusu topluluk hakkında şunları belirtmektedir; “*Latin soyu çok tamahkâr olduğundan, bir ülkeye saldırmaya karar vermişlerse artık onları zapt etmek mümkün değildir.*”²⁰²

Aleksios, Haçlıların, Bizans’ın mal varlığına saldırılarını engellemeye çalışırken, aynı zamanda onlara erzak desteğinde bulunacaktı. Bu durum Aleksios’u birtakım tedbirler almasını gerektirebilirdi.²⁰³

Aleksios, halkın Haçlı seferinin düzensizliğine ve başarısızlığına tanık olduğundan gelecek bu orduya da kuşkuyla bakmaktaydı. Komnena, Alexios’un, Batı Avrupalıların açgözlü, tutarsız ve hırslı olduklarını çok iyi bildiğini belirtmektedir.²⁰⁴

Aleksios’a göre, Batıdan gelen Haçlı ordusunun, tıpkı Germen ve Latin olan Avrupalı ücretli askerleri gibi bunların da belli bir ücret karşılığı kullanılarak istenilen hedefin ele geçirilmesini istemekteydi. Bu şekilde yalnızca hâkimiyeti altında gelişecek seferden yalnızca kendisi sorumlu olacaktı. Fakat şimdi karşısında, ücretli Norman askerleri ve daha önce Bizans’a düşmanlığını ilan etmiş Bohemund bulunmaktaydı. Dolayısıyla yarım yüzyıl öncesine kadar büyük bir kargaşaya neden olan Normanlar ve güven duymadığı Avrupalılara karşı tedbiri elden bırakmamayı düşünüyordu.²⁰⁵

Aleksios’un, kendi çıkarları için hareket edebilmesi ve aynı zamanda toprak bütünlüğünü koruyabilmesinin tek yolu onların kendisine sadık kalmalarını sağlayacak olan, Haçlılara bağlılık andını içirmektir. Aleksios, gerekeni yaptığını düşünse de bu and,

²⁰¹ Komnena, *Alexiad*, s. 287-288.

²⁰² Komnena, *Alexiad*, s. 290-291.

²⁰³ Avreil Cameron, *Bizanslılar*, çev. Özkan Akpınar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, s. 56.

²⁰⁴ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul, 2014, s. 68.

²⁰⁵ Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2010, s. 91-92.

Haçlıları durduramayacaktı. Komnena, Aleksios'un, Haçlı Kontlarını toplayarak samimi bir görüşme yaptığını çeşitli armağanlar sunarak, onlara Türkler ile ilgili taktikler verdiğini öne sürmektedir. Bir diğer yerde ise Komnena, Aleksios'un Saint Gilles ile görüşerek ona Haçlıların karşılaştıkları sorunlarla alakalı bilgiler verirken, onlara duyduğu güvensizliği de dile getirdiğini belirtmektedir. Bilhassa Bohemund'a güvenmediğini açıkça söyleyen Aleksios, yapacağı herhangi bir entrikayı boşa çıkarması için Gilles'i uyardığını ifade etmektedir.²⁰⁶

Aleksios'un endişeleri elbette boşuna değildi zira sadakat anlaşmasını da başta kabul etmek istememişti. Buna mecbur olduğunu anladığında buna rıza göstermiş gibi görünse de aslında içten içe amacını gerçekleştirmek için bilenmekteydi.

Komenena, Bohemund'un, İmparatora eskiden beri kin beslediğini bu yüzden de diğer Haçlı şövalyelerini kışkırtarak kafalarını karıştırdığını öne sürmektedir.²⁰⁷

Bohemund'un Aleksios'a karşı tavır takınmasının en büyük sebebi hiç kuşkusuz babası Guiskard ile İmparator arasındaki yaşanan çekişmelerdi. Bohemund'un İmparatora karşı takındığı tavır karşılıklı görünmektedir. Zira Komnena'nın naklettiğine göre Alexios'ta Bohemund'a karşı nefret beslemektedir. Bu sebeple de ona hiç güvenmemiş dahası onu alaşağı etmenin fırsatını kollamıştır.

Bohemund, imparatorluğa geldiğinde Aleksios onun hangi emellerle geldiğini bildiğinden onu gelmekte olan Kontlardan önce denizi geçmeye ikna etmek istiyordu. Zira Bohemund'un diğer Haçlı grubuyla birleşmesi sonucunda, Kontların aklına girerek onları kendisine karşı kışkırtacağını düşünüyordu.²⁰⁸

Bohemund imparatorluğa vardığında Aleksios tarafından hoş karşılanmıştı. Aleksios, ona geçmişte yaptıkları seferleri anımsatınca, Bohemund, "*O zaman senin*

²⁰⁶ Komnena, *Alexiad*, s. 305-306.

²⁰⁷ Komnena, *Alexiad*, s. 289.

²⁰⁸ Komnena, *Alexiad*, s. 303.

hasmın düşmanın idiysem, bugün kendi gönül rızamla sen Görkemli Hükümdarın bir dostu olarak gelmiş bulunuyorum.” Şeklinde cevap vermişti.²⁰⁹

Daha sonra Aleksios Bohemund’a dinlenmesi için bir oda tahsis etti ve çeşitli yiyecekler sundu. Fakat Bohemund yiyeceklerin tadına dahi bakmadan etrafındakilere dağıttı. Ertesi gün ise yiyecekleri yemiş olanlara kendilerini nasıl hissettiklerini sormuş, böylece Aleksios’a karşı olan tutumunu açıkça belli etmiş oldu.²¹⁰

Bunu yaparken gönül zenginliği kisvesi altında yapmacık bir tavır takındığını belirten Komnena, zehirlenme kuşkusuyla yiyeceklerle dokunmadığını ifade etmektedir. Bohemund’un yiyecekler için takındığı tavır göz önünde bulundurulduğunda, onun İmparatora karşı olan güvensizliği göze çarpmaktadır. Gerek Aleksios’un gerekse Bohemund’un karşılıklı bir şekilde birbirlerine güvenmemeleri ve kin beslemeleri ilerde aralarındaki anlaşmazlığı körükleyeceği ön görülmektedir.

Aleksios, Bohemund’u çağırarak ona sadık kalması için and içmesi gerektiğini belirtmiştir. Bohemund’un gerek maddi gerekse güç bakımından yoksun olması sebebiyle diğer Haçlı liderlerinden saygı görmeyeceğini düşündüğünden İmparatorun andını büyük bir hevesle kabul etmiştir. Bunun üzerine Aleksios hazinenin kapısını ardına kadar açarak Bohemund’u çeşitli hediyelerle memnun etmeye çalışmıştır.²¹¹

Aleksios’un, düşmanı Bohemund’a bu denli değerli hediyeler vermesi, ona güç gösterisi yapmak için vermiş olabileceği mümkündür. Zira Bohemund güçten yoksun durumdaydı ve şu an onu ancak sahip olduklarıyla korkutabilirdi. Bu durumda Aleksios’un Haçlılardan ziyade Bohemund’a karşı güvensiz bir tavır takındığı görülmektedir. Her ne kadar diğer haçlı birliklerine de güvensizliğini dile getirse de Aleksios temelde Bohemund’a karşı düşmanlık beslemektedir.

²⁰⁹ Komnena, *Alexiad*, s. 303.

²¹⁰ Komnena, *Alexiad*, s. 303-304.

²¹¹ Komnena, *Alexiad*, s. 304.

Haçlılar İznik'e doğru hareket etmiş, fakat Aleksios onlara katılmamıştır. Komnena, Aleksios'un savaşa katılmamasını önemli sebeplere dayandırarak şunları belirtmektedir; *“İmparator dinsiz Türklere karşı onlarla birlikte savaşmak istiyordu; ama bu tasarısının yararını zararını tartınca, tasarıdan vazgeçti, çünkü gördü ki Keltlerin sayısız kalabalıkta ordusu ile Rum ordusu karşılaştırılacak gibi değildi; üstelik Latinlerin çok oynak davranışlı olduklarını deneyimle bildiğinden, tasarısından vazgeçti.”* Komnena, devamında Aleksios'un, savaşa katılmamasına karşın tıpkı onlarla birlikteymişçesine çeşitli yardımlarda bulunduğunu ifade etmektedir.²¹²

Komnena'nın da belirttiği üzere Aleksios katiyen Haçlılara güvenmemektedir. Fakat burada dikkat çeken bir diğer unsur, Komnena'nın savaşa katılmayan babasının yaptığı yardımlarla, savaşa katılmış kadar önde tutuşudur. Ayrıca Aleksios'un, kaybettiği toprakları, Haçlılara yaptığı yardımlar karşılığında alabileceğini düşündüren durum oldukça dikkat çekicidir. Komnena, Aleksios'un İznik seferinde yaptığı yardımları açıkça belirtirken diğer seferlerde pek fazla söz konusu etmemektedir. Dahası Antakya ve Kudüs seferlerinde Haçlıların açlık ve susuzluktan dolayı çektikleri sıkıntılar birçok kaynakta da geçmektedir.

İznik'ten sonra Eskişehir'e geçen Haçlı ordusu, Antakya'ya kadar İmparatorluk ordusuyla birlikte hareket etmişti. Her ne kadar Baudoin, Çukurova şehirlerini Alexios'a vermesi gerektiği halde vermeyip dahası Urfa'da kontluk kurmuş olsa da Haçlı ordusu ile Bizans, Antakya'ya varıncaya kadar barışçıl bir şekilde devam etmişlerdi.²¹³ Alexios Kontlara içirdiği antların geçersizliğini net bir şekilde görmüştü. Fakat buna karşın hala barışçıl bir politika gütmesi, en azından bundan sonraki bölgelerde hak sahibi olabilme ihtimalini tamamen yitirmemek için olabilmektedir.

Antakya'nın Haçlılarca ele geçirilmesinden sonra hâkimiyeti, İmparatora vermek üzere sözde söz vermiş Haçlılar, şehri Aleksios'a vermemek için birçok neden sunmuş ve sürdürdükleri nedenler geçerli görülmüştü. İstenen yardım taleplerinin İmparator

²¹² Komnena, *Alexiad*, s. 314.

²¹³ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 337.

tarafından karşılanmaması ve bu nedenle oluşan sıkıntılar, dahası Aleksios'un bulunduğu merkezden işleri yönetmeye çalışması Haçlı Kontları tarafından hoş karşılanmamıştı. Baştan beri işgal üzere geldikleri bu topraklardan, İmparatora tek bir zerre bile vermek istemeyişlerini bu gibi nedenlere dayandırmaktaydılar.²¹⁴

Bohemund, baştan beri şehrin hâkimiyetine göz dikmişti, dolayısıyla hâkimiyetin kendisine verilmemesi durumunda savaştan çekilerek ülkesine geri döneceğini bildirmiştir. Bunu duyan Haçlı liderleri Antakya'nın Bohemund'a verilmesi kararını desteklemişlerdir. Dahası, savaşın en tehlikeli anında bile Bizans ordusunun gelmemiş olması Haçlılar tarafından hoş karşılanmamıştı bu durumu lehine kullanan Bohemund, Antakya tahtına oturdu. Dolayısıyla Bizans-Haçlı iş birliğinin bozulmuş oldu.²¹⁵

Haçlı orduları Antakya'dan sonra asıl amaçları olarak görülen kutsal şehre doğru yola koyuldular. Haçlılar, Bizans ordusunun Kudüs'e kadar kendilerine eşlik etmesini beklemekteydiler fakat Aleksios'un en başından beri niyeti bu yönde değildi. Zira onun için Bizans'ın gereksinimleri daha büyük bir önem arz etmekteydi. O, yalnızca onların gerek duydukları ihtiyaçları karşılayarak kazanacakları başarılarından faydalanma amacı gütmekteydi. Böylece Kudüs'e doğru yola çıkan Haçlıların, uzun bir sefer yapacağını düşündüğünden İmparatorluğunu böyle bir riske sokmak istemiyordu. Dolayısıyla Aleksios'un hedefleri ile beklentileri arasındaki bu gibi uyumsuzluklar, Haçlılar ile arasındaki etkileşimi doğrudan etkilemiştir.²¹⁶

I. Haçlı seferinin sonucunda Batı Haçlı Hristiyanları ve Papa amaçlarına ulaşmıştı. Dahası Haçlı ordularının Selçuklu ordularını bozguna uğratması sebebiyle Doğu Roma'daki ilerleyişlerini durdurmuş dolayısıyla bu durum Aleksios'un da rahat bir nefes almasına sebep olmuştu. Ne var ki Selçuklular Haçlıların savaşma taktiklerini iyi bir şekilde kavramıştı ve bundan sonra Haçlı kuvvetlerine aman vermeyeceklerdi. Bu durum

²¹⁴ Komnena, *Alexiad*, s. 331-332.

²¹⁵ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 337, Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, s. 97.

²¹⁶ Yener, "Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118)", s. 74, Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 69.

doğrudan Bizans İmparatorluğunu da etkileyecek ve bu yüzden de Aleksios'un tüm umutları suya düşecekti.²¹⁷

Seferin sonunda Doğu'da dört yeni Hristiyan devleti kurulmuştur. Birinci devlet, Baudouin de Boulogne tarafından 1098 tarihinde Urfa Haçlı Kontluğuydu. İkincisi, yine aynı tarihte kurulan Antakya Prenslığı olmuştur. Devamında üçüncü devlet olarak 1099 tarihinde kurulan Kudüs Krallığı olmuştur. Daha sonra ise Antakya ve Kudüs'ten umduğunu bulamayan Raymond, 1109'da dördüncü devlet olarak Trablus Kontluğunu kurmuştur.²¹⁸

Haçlılar doğuda elde ettikleri başarılarla Müslümanları püskürtmeyi yani Bizans'ın asıl amacını gerçekleştirmişlerdi. Fakat Doğuda, Haçlılar tarafından kurulan Kontluklar, kısa süre sonra Bizans'ın başına bela açacak varlığını tehdit eder konumda olacaktı.²¹⁹ Kısacası İmparator Aleksios, başta doğu sınırlarını eski haline getirebilmek adına giriştiği Haçlı ittifakında, yenik düştüğü aşikardır. Baştan beri güven duymadığı bu topluluk onu yanıltmamıştır.

3.2. Anna Komnena'nın Haçlı Düşüncesi

Alexiad, adından da anlaşılacağı üzere Komnena'nın babası Aleksios'u temel alan bir anlatıma sahiptir. Kaynak her ne kadar daha çok Aleksios'un hatıratlarını kaleme almak maksatlı yazılsa da bu dönemde gerçekleşen Haçlı akınları ve İslam topraklarında meydana gelen hareketlilik hakkında önemli bilgileri de içermektedir. Haçlı Kronikleri arasında önemli bir yer tutan bu kaynağın yazarının, Haçlılara karşı olan bakış açısı oldukça dikkat çekmektedir. Zira Komnena, zaman zaman Haçlı ordularına hakaret ederken zaman zaman övmektedir. Bu durumda Komnena'nın Haçlılara karşı tutumu ve bu tutumu tetikleyen faktörler üzerinde durmak çalışmanın incelenmesi açısından faydalı olacaktır.

²¹⁷ Yener, "Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118)", s. 75

²¹⁸ Emrullah Kaleli, "The Controversies Between Byzantium and the Crusaders in the Period of Emperor I. Alexios Komnenos (1081-1118)", Gaziantep University Journal of Social Sciences, 2014, s. 979.

²¹⁹ Yener, "Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118)", s. 75.

Komnena'nın Haçlılar konusundaki ilk izlenimleri şu şekildedir; *“onlar, zenginlikler karşısında hep ağzı açık kalmaktadırlar ve yaptıkları anlaşmaları ilk fırsatta hiç utanmadan çiğnedikleri görülür.”*²²⁰

Komnena bu ifadeleri, Haçlıların sefere çıkacağı haberiyle birlikte belirtmektedir. Komnena'nın burada, ilerde Haçlıların, Aleksios'la yaptıkları anlaşmayı bozmaları üzere söylemiş olabileceği mümkündür. Fakat burada aslında baştan beri güvensiz olduklarını ve Komnena'nın da bunun farkında olduğunu belirtmektedir.

Komnena, Aralık 1096 yılında İmparatorluğa gelen Kontların teker teker İmparatora bağlılık andı içtiğinden bahsederken, onların aslında İmparatorluğu devirerek başkente sahip olma düşüncesinde olduğunu öne sürerek birtakım hakaretlerde bulunmaktadır.²²¹

Dahası Haçlıların, İmparatora içtikleri ant zaten gerçekçi değildi. Zira Komnena'nın da belirttiği üzere Haçlı ordusu Kudüs'ü kurtarma derdinde değildi. Onlar mal mülk edinmek, bulundukları sefaletten kurtulmak derdindeydiler. Durum böyleyken Haçlıların savaşarak büyük zorluklarla kazandıkları yerleri sırf daha önce Bizans toprağına aitti diye Aleksios'a vermek akıl karı değildi.²²²

Bu durumda Haçlılara and içirmek, aslında tabiatlarına aykırı olan bir durumu kendilerine borç kılmaktı. Bu durumda Aleksios'un, Haçlılara güvenmediği halde sadık kalmalarını beklemek en başından büyük bir yanlışlık olarak görünmektedir. Komnena'nın da burada anlatmak istediği aslında buydu onlar en aşından beri belli bir amaç uğruna hareket etmişlerdi ve bu amaç için gerekeni yapacaklardı.

²²⁰ Komnena, *Alexiad*, s. 287.

²²¹ Komnena, *Alexiad*, s. 296.

²²² Komnena, *Alexiad*, s. 310.

Komnena, genelde Haçlıların kötü huylarını öne sürerek hakaretler etmektedir, fakat İznik seferi sırasında bunun tam aksine Haçlıların, büyük bir cesaretle Türklere karşı savaştığından bahsetmekte ve onları övmektedir.²²³

Komnena'nın böylelikle işine geldiğinde Aleksios'u haklı çıkarmak ve ön planda tutmak için Haçlılardan kötü bir şekilde bahsederken işine geldiğinde ise Türklerden üstün tutmak amacıyla Haçlıları övdüğü görülmektedir. Kaynağın çeşitli yerlerinde bu tarz tutarsızlıklara sıkça rastlanmaktadır.

Komnena, daha sonra Kudüs Krallığının tahtına geçecek olan Godefroi hakkında şunları belirtmektedir: *“malını mülkünü satıp söz konusu yola düzülenlerin ilki Godefroi imiş. Bu adam çok zengindi; soyluluğundan, yiğitliğinden ve atalarının şanından dolayı pek gururlanırdı; çünkü her Kelt başkalarından üstün olmak ister.”*²²⁴

Komnena, burada Godefroi'nın malını mülkünü satma uğruna çıktığı yolculuktan bahsederken onun bu yolculuğa duyduğu öneme değinmektedir. Haçlı liderler arasında güç gösterilerinin olduğuna değinen Komnena, bunundan çok normal bir durum şeklinde bahsetmektedir.

Haçlı ordularından bahsettiği bir bölümde Komnena kutsal yolculuk için çıkan halktan şu şekilde bahsetmektedir: *“o sırada öylesine bir erkekli kadınlı yığınsal hareket ortaya çıktı ki, hiçbir zaman bunun benzerinin görüldüğü anımsanmıyordu, en yoksul halk takımı, gerçekten Efendimizin mezarında saygı duası etmek ve kutsal yerleri görmek isteğiyle yola çıkmışlardı.”*²²⁵ Komnena, çoğu Haçlı liderlerinin çıkar amacı ile bu sefere katıldıklarını belirtirken bunlarla birlikte yolculuğa çıkan halktan insanların kutsal toprakları ziyaret etme şuuruyla geldiklerini belirtmektedir.

Aslında Komnena'nın Haçlı Seferleri ya da Hristiyanlık adına yapılan kutsal yolculukla bir alıp veremediği yoktur. Eserinde de Haçlı seferine karşı bir düşünce

²²³ Komnena, *Alexiad*, s. 312.

²²⁴ Komnena, *Alexiad*, s. 289.

²²⁵ Komnena, *Alexiad*, s. 289.

bulunmamaktadır. O, yalnızca bir zamanlar Bizans'ın başına türlü belalar açmış Robert de Guiscard'ın oğlu olan Bohemund ve yandaşlarının başkenti ele geçirme planları içerisinde olduğunu öne sürerek onların hem haclı seferine hem de Bizans'a karşı kötü karakterli nefret edilesi bir karakter olarak tanıtmaktır.²²⁶

Komnena, Bohemund'un, soylu bir aileden gelmediğini ve parasız olması sebebiyle yanında kimsenin bulunmadığını öne sürmektedir. Bu yüzden de herkesten önce imparatorluğa geçip Aleksiosla iyi bağlantılar kurmak istediğini belirtmektedir.²²⁷

Bohemund'un sadakat andını içmesi üzerine Aleksios, kendisine çeşitli armağanlar vermiştir. Komnena, Bohemund'un İmparatorun hazinesini görünce: *“Bende bu kadar değerli mal olsaydı, şimdiye kadar çoktan pek çok ülkenin hükümdarı olurdum.”* Şeklinde haykırdığını belirtmektedir.²²⁸ Komnena, Bohemund'un bu sözle amacının ne olduğunu net bir şekilde göstererek, kendini açık ettiğini ifade eden bir tavırla belirtmektedir.

Daha sonrasında ise büyük bir coşkuyla hediyeleri kabul eden Bohemund, Aleksios'un kendisini küçümsediğini ifade ederek armağanları geri göndermiştir. Fakat yarı yolda vazgeçerek daha ılıman bir yaklaşımla onları tekrar aldığını belirten Komnena, onun doğası gereği oynak bir kişiliğe sahip olduğunu ifade etmiştir.²²⁹

Bohemond'un art niyetle bu yolculuğa çıktığını öne süren Komnena, onun hakkında şunları söylemektedir: *“Bohemond ile onun yardakçıları gibi sapık adamlar, yüreklerinin dibinde başka bir tasarım ve umut beslemekte idiler; belki de bu arada, başkentin kendisini ele geçiriveririz diye umuyorlardı; olaya bir çıkar sağlama vesilesi bulduk diye bakıyorlardı.”*²³⁰

²²⁶ Gülkaynak, “Anna Komnena ve Tarihçiliği”, s. 25.

²²⁷ Komnena, *Alexiad*, s. 302-303.

²²⁸ Komnena, *Alexiad*, s. 304.

²²⁹ Komnena, *Alexiad*, s. 304-305.

²³⁰ Komnena, *Alexiad*, s. 289.

Komnena, Bohemund ve yordakçılarının Perre'nin vaazını bahane sunarak, dürüst olarak sefere çıkmış kişileri aldatıp, sözde Kutsal Mezarı kurtarmak adına çıktıkları yolda ele geçirmeyi planladıkları bölgeler için Türklerle savaşmaya geldiklerini belirtmektedir.²³¹

Alexiad'ta da yazıldığı üzere Komnena Haçlı ordusunda bulunan bazı grupların Kutsal bir amaç için yola çıkan dürüst kişiler olduğunu öne sürerken aralarında art niyetli kişilerin olduğunu açıkça söylemektedir.

Komnena'nın yine Bohemund'tan bahsederken şunları söylemektedir;

Aslında niyeti kötüydü; hiçbir dirliği olmadığından, ülkesini, sözde Kutsal Mezarda saygı duası etmek için bırakmıştı ama, gerçekte niyeti kendine bir Prenslik ülkesi edinmek, yada daha iyisi, olabilirse, babasının öğütlerini izleyerek, Rum devletinin kendisini ele geçirmektir.²³²

Komnena bu şekilde Bohemund'a karşı düşüncelerini açıkça belirtmektedir. Fakat Komnena'nın naklettiğine göre Bohemund ise içten içe planladığı şeylerin Aleksios tarafından bilinmemesini istiyordu. Ne var ki Aleksios en başından beri onun ne gibi niyetlerde olduğunun farkındaydı.

Komnena, Antakya seferi sırasında Haçlıların açlık ve sefalet yüzünden çektikleri sıkıntıların asıl sebebini işledikleri günahlara dayandırmaktadır. Kuşatma sırasında karşılaştıkları Piskopos'un onlara öğütte bulunarak yapıp ettiklerinden ötürü tövbe etmelerini söylediğini öne sürmektedir. Tövbe ettikten sonra kendilerinde güç bulan Haçlıların Antakya'yı ele geçirdiklerini belirtmektedir.²³³ Komnena, burada Haçlıların yaptıkları saldırgan tavırları ve yanlış davranışların bedelinde neler olabileceğini ifade ederken İlahi gücün onlara yardım ettiğini öne sürerek olayın Tanrısal boyutunu öne çıkarmakta ve seferi kutsallaştırmaya çalıştığı görülmektedir.

²³¹ Komnena, *Alexiad*, s. 291.

²³² Komnena, *Alexiad*, s. 305.

²³³ Komnena, *Alexiad*, s. 326.

Antakya'nın iç kalesinin ele geçirilmeye çalışıldığı sırada Haçlılar, İmparator'dan destek için yardım istemişlerdi. Ne var ki İmparator bu yardımları cevapsız bırakmıştı. Bu durum karşısında Komnena, babasının yardım göndermemesini haklı bularak şunları belirtmektedir; Kelt ulusu, diğer niteliklerinin yanı sıra, bağımsız ruhludur bu yüzdende öğüt dinlemezler dahası, askerlik disiplinine de askerlik sanatına da alışkın değillerdi. Fakat savaşmak ve dövüşmek konusunda oldukça hırslılardı. Buna karşın karşılarında savaş stratejilerinden anlayan iyi pusu kuran bir ordu varsa bu durumda çok kolay bir şekilde yenilebilirler. Bu durumu iyi bilen imparator ise onlara istenen askerleri göndererek yardımda bulunmak istese de bu denli büyük bir orduya karşı gelemeyeceğini düşündüğünden ve Haçlılara vereceği öğütleri dinlemeyeceklerini bildiğinden daha fazla ileri gitmenin onu zarara uğratacağını düşünmekteydi. Zira Antakya'nın yardımına gideyim derken İstanbul'dan da olabilirim diyerek yardım talebini geri çevirmişti.²³⁴

Komnena burada Antakya'yı ele geçirmeye çalışan Haçlıların çektiği onca sıkıntıya rağmen Aleksios'un yardım etmemesini imparatorluğu ve başkenti korumak için yaptığını öne sürerek babasını haklı çıkarmaktadır. Fakat Komnena, Antakya'nın Haçlılarca ele geçirilmesinden sonra şehir hakimiyetinin Bohemund'a verilmesi konusunda itiraz ederek şehrin asıl sahibinin Aleksios olması gerektiğini belirtmekteydi. Alexios ile Bohemund arasında yapılan mektuplaşmalarda Aleksios, Antakya üzerinde hak iddiasında bulunurken, Bohemund ise hiçbir yardım gönderilmeksizin perişan halde savaştıklarını öne sürerek şehrin tek hakiminin kendisi olduğunu belirtmektedir.²³⁵

Komnena'nın Haçlılar hakkındaki genel düşüncesine bakıldığında onları, Müslüman tehdidinden kurtaracak ve Bizans'ın kaybettiği toprakları geri kazandıracak bir araç olarak gördüğünü söylemek mümkündür. Fakat bunların gerçekleşmesini pek mümkün görmemekteydi, zira Komnena, Haçlılara bu konuda asla güvenmemektedir. Komnena'ya göre doğaları gereği sözlerinde durmayan saldırgan ve başına buyruk bir

²³⁴ Komnena, *Alexiad*, s. 325.

²³⁵ Komnena, *Alexiad*, s. 331-332.

topluluktur. Dolayısıyla bu gibi özelliklere sahip topluluğun, beklenen şekilde hareket etmesi pek mümkün değildi. Komnena eserini, tüm bu olaylar yaşandıktan sonra kaleme aldığından sonunu bildiği hikâyenin, baştan beri olacakları biliyormuşçasına kaleme aldığı görünmektedir.

SONUÇ

Anna Komnena, Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'un ilk çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Komnena, dünyaya geldiğinde babası Aleksios henüz imparator olmamıştı fakat o bir prenses gibi yetiştirilmişti. İlk çocuk olması sebebiyle, eğer kadın olmasaydı babasının ölümünden sonra tahta o geçecekti. Fakat buna karşın taht hayallerinden vazgeçmedi ve babasından sonra yönetime geçen kardeşini indirip yerine eşini getirmek için türlü entrikalar kurdu. Ne var ki bu girişimlerinin hiçbirinde muvaffak olamadı ve kardeşine kurduğu bir suikastın anlaşılması üzerine sürgüne gönderildi. Annesi ve eşini de kaybettikten sonra, iktidara geçme umudunu yitiren Komnena, kendini araştırmaya ve okumaya verdi. Daha sonra ise unutulmamak ve dönemine ışık tutmak adına *Alexiad*'ı kaleme aldı. Soylu bir kadının, üstelik bir prensesin, eser ortaya koyması ve bu eserin tarihi bir öneme sahip olması hiç alışıldık bir durum değildi. Fakat Komnena'nın, soylu bir kadın da olsa yaşadığı döneme göre birçok alanda bilgi sahibi olması da alışılmışın dışındaydı. Dolayısıyla Anna Komnena'nın kaleme aldığı eser, oldukça dikkat çekmektedir.

Komnena, eserinde babası Aleksios'un hatıratlarına yer verdi. Bizanslı Prens Anna Komnena'nın yaşadığı dönemde vuku bulan I. Haçlı seferi, gerçekleştiği dönemde tıpkı diğer herkes gibi onu da etkilemiş ve kaleme almış olduğu *Alexiad*'ta buna yer vermiştir. Tezde, İslam topraklarını derinden etkileyen I. Haçlı seferini, Komnena'nın *Alexiad*'ına göre değerlendirilmeye çalışıldı.

Ele aldığı eser hem kendisi hem de ailesi hakkında detaylı bilgiler içerirken, kaynağın asıl kahramanı İmparator Aleksios, temel alınmıştır. *Alexiad*, Anna'nın babasının imparatorluğa geçmeden evvelki dönemini, tahta geçiş sürecini ve I. Haçlı seferini konu almaktadır. Komnena'nın, henüz dünyaya gelmediği, Aleksios'un imparatorluk öncesi dönemlerini ve savaşlar ile alakalı detaylı bilgileri bazı kaynaklardan ve sorgulayarak edindiği bilgilerden almış olabileceği mümkündür.

Alexiad, her ne kadar Aleksios merkezli bir yazım olsa da tarihi açıdan oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle I. Haçlı seferi hakkında verdiği önemli bilgiler Tarihi açıdan önemli bir yer tutmakta ve tezin ana konusunu oluşturmaktadır. Komnena'nın, Haçlılar hakkındaki kişisel düşüncesi, I. Haçlı seferi hakkındaki tutumuna da ayna tutmaktadır.

Haçlı seferlerine katılmış olan babasının ve kendisinin görüşleri kaynağı oluşturan temel etkenlerden birisidir. Batıdan gelen Haçlı birliklerinin İslam coğrafyasında meydana getirdikleri kaosun Bizans'ı dolayısıyla Aleksios'u ne denli etkilediği kaynaktan ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Henüz İstanbul'a ayak basmadan onların hayırlı bir girişimde olmadıklarının farkında olan Aleksios, Haçlı varlığından tedirgin olmuştur. Fakat buna karşın, Haçlıların ele geçireceği topraklardan pay alırım fikriyle kabul ettiği bu kişilerin, İmparatorluğunu tehdit eder vaziyete gelmesi çok sürmemiştir.

Haçlıların Doğu Roma'ya ayak bastıkları anda karmaşıklığa sebep olduklarından dolayı Aleksios büyük rahatsızlık duymaktaydı. Bilhassa, kendisiyle ciddi problemler yaşanan Robert Guiskard'ın oğlu Bohemund'un da Haçlı seferinde bulunması Aleksios'u birtakım önlemler almaya zorlamaktaydı. İznik seferine destek olması ve önceden verilmiş söz üzere İznik, Aleksios'a teslim edildi fakat Antakya ve Kudüs Aleksios'a verilmemiş bu da Haçlılar ile Doğu Roma arasında gerilime sebep olmuştu. Zaten hiçbir zaman tam olarak uzlaşmamış bu iki taraf arasında ciddi sorunlar baş göstermiştir. Haçlıların ele geçirdikleri yerlerde kurdukları Kontluklar zamanla Doğu Roma'nın en büyük yıkımlarından olacaktı.

Komena, I. Haçlı seferi süreci boyunca sürekli olarak Bohemund'un babası Aleksios'la aralarında geçen olaylara yer vermektedir. Diğer Kroniklere oranla *Alexiad*'ta daha detaylı ele alınan bu konunun I. Haçlı seferi üzerinde büyük bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Zira Bohemund'un Antakya'nın hâkimiyetini ele geçirmesi ve daha sonra meydana getirdiği karışıklıklarla Doğu Roma'nın başına bela

olmasındaki etkenlere bakıldığında Aleksios'un kendisi ve babası Guiskard ile aralarında olan ilişkiyle bağdaştırılması mümkün görünmektedir.

Dolayısıyla *Alexiad*'ı ele alarak değerlendirmeye çalışmak, I. Haçlı seferini daha anlaşılır kılmak açısından oldukça önemlidir. Zira I. Haçlı seferinde ciddi bir etkisi olan Aleksios'un hayatını içeren bu eser, onun bu sefer hakkındaki düşüncelerini ve Haçlılar üzerinde takındığı tavır kaleme alınmıştır. Her ne kadar bu bilgilerin Aleksios'un kaleminden yansımamış olması, onun hakkındaki bilgileri şüpheli gösterse de bunu bizzat kızının ele almış olması bu şüpheleri bir miktar yatıştırır mahiyettedir.

İmparatorun merkezde bulunduğu bir kaynak olan *Alexiad*, biyografik bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla olaylar, Aleksios'un etrafında gelişmekte, karmaşık bir şekilde yer almaktadır. Kronolojik bir disiplinin olmadığı kaynakta olayların akışı konusunda, ciddi karmaşıklar söz konusudur. İmparatorun etrafında şekillenen kaynak, Aleksios'u ön planda tutarken geride kalan herkes gölgede kalmaya mahkûm bırakılmıştır. Komnena, sıkça babasını övmekte ve savaşlardaki kahramanlıklarını ön planda tutmaktadır. Bu doğrultuda Komnena, kendisine ve babasına ters düşen her türlü düşünceyi ve kişileri kötü olarak addetmektedir. Dolayısıyla Komnena'ya göre Haçlı orduları, Bizans'ın varlığını tehdit eder konumda olduğundan saldırgan, açgözlü ve güvensizken, Bizans adına savaştığında ise kahraman ve cesur olarak tanımlanmaktadır.

Kaynak her ne kadar yanlı bir tutum sergilemekte ve metodolojik eksiklerle oluşturulmuş olsa da müellifin yaşamış olduğu dönemde gerçekleşen olayların şahitliğinde kaleme alınmış olması onu kronik kaynaklar arasına koymak için fazlasıyla yeterli bir sebeptir. Komnena, I. Haçlı seferini ele alırken birçok kronik ve kaynağa oranla, atladığı yahut birkaç kelimeyle geçtiirdiği olaylar mevcuttur. Örneğin hem İslam hem de Hristiyan âleminde büyük bir öneme sahip olan, dahası Haçlıların sefere çıkmak için amaç edindikleri Kudüs'ün, Haçlılar tarafından ele geçirilmesi Komnena tarafından oldukça kısa bir şekilde alınmıştır. Tek bir paragrafta, Kudüs'ün ele geçirilip orada bir Krallık kurulduğunu ve başına da Godefroi'nin geçtiğini yazmıştır. Haçlıların

büyük bir kıyım gerçekleştirerek işgal ettikleri Kutsal toprakların bu denli kısa alınışı oldukça dikkat çekse de bunun bilgi yetersizliği yahut Komnena'nın bu konudan bilerek uzak kalmak istemiş olabileceği de mümkündür.

Komnena'nın *Alexiad*'ı, içinde her ne kadar tarihi önemli verileri barındırsa da o babası için kaleme alınmış bir eserdir. Dolayısıyla böyle bir eserin nesnelliği sorgulanmaya oldukça açık bir meseledir. Tıpkı Komnena gibi kişinin içinde bulunduğu çevre, inanç, sosyal yapı ve savunulan düşünce, ortaya konacak herhangi bir veriyi etkilemektedir. Bu yüzden, Tarih yazımının tıpkı diğer sosyal alanlar gibi, ortaya tam bağımsız bilimsel bir veri koymak oldukça zordur dolayısıyla Komnena'nın da yazmış olduğu eserin kendi düşüncelerini yansıtmaya olası bir durumdur.

Tarihi alanda araştırma yapacak kişinin, Tarih biliminin yöntem ve tekniklerini kullanarak, ele alınan Tarihçilerin niteliklerini iyi bilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla *Alexiad*'ın da tarihi verilerde kullanılması gereken durumlarda Anna Komnena'yı ve tarihçiliğini incelemeyen ele alınması yapılan çalışmalarda ciddi problemlerin oluşmasına sebep olacaktır. Her ne kadar *Alexiad*, bir kronik olarak tarih çalışmalarında önemli bir yer tutsa da Komnena'nın ele aldığı eserin alış biçimi ve metodolojisi net bir şekilde anlaşılmayı amaçlamalıdır. Aksi halde objektif bir çalışmanın oluşturulması güç görünmektedir.

KAYNAKÇA

Aguilers, Raimundus; *Haçlılar Kudüs'te (Bir Papaz'ın Gözünden İlk Haçlı Seferi)*, haz. Süleyman Genç, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2019.

Anonim Süryani Kroniği; *I. Ve II. Haçlı Seferleri*, çev. İlhan Aslan, Post Yayınları, İstanbul, 2019.

Ayan, Ergin; “Selçuklular, Fatımiler ve Haçlılar Arasında Kudüs”, OAD 2, 2019.

Ayan, Ergin; Anonim Haçlı Tarihi, Selenge Yayınları, İstanbul, 2019.

Ayan, Ergin; *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, Ötüken Yayınları, C. I., İstanbul, 2016.

Aydın, Hasan; “İbn Kalanisi, Hayatı ve Eserleri “Zeylû Tarihi Dımaşk” Tercümesi”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2016.

Ayönü, Yusuf; *Selçuklular ve Bizans*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

Bauer, Susan Wise; *Dünya Tarihi (Roma İmparatorluğu'nun Çöküşünden Rönesans'a, 2. C., Say Yayınları, İstanbul, 2016.*

Benli, Özlem; “Haçlı Seferleri'nde Kilise ve Papalığın Rolü”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2019.

Bryennios, Nikephoros; *Tarihin Özü*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.

Cahen, Claude; *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2010.

Cameron, Avreil; *Bizanslılar*, çev. Özkan Akpınar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016.

Cardini, Franco; *Avrupa ve İslam*, çev. Gürol Koca, Literatür Yayınları, İstanbul, 2004.

Cardini, Franco; “Haçlı Seferleri ve Kudüs Krallığı”, Ed. Eco Umberto, çev. Leyla Tonguç Basmacı, *Ortaçağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, s. 49-54.

Cobb, Paul M.; *Müslümanların Gözüyle Haçlı Seferleri*, Çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul, 2018.

Cornotensis, Fulcherius; *Kudüs Seferi*, çev. İlcan Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Çağlan, Suat Başar; “Alexiad Üzerinden Bizans Edebiyatında Düzyazı”, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, 2011.

Çelik, Recep; “Birinci Haçlı Seferi ve Bizans (İmparator Alexios Komnenos Dönemi)”, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Beştaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, 2021.

Demirkent, Işın; “Haçlılar”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 14.C., 1996, s. 525-546.

Demirkent, Işın; “Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış (1098-1146), BELLETEN c. 53/206 (1989): 167-174.

Dikici, Radi; *Bizans İmparatorluğu Tarihi (Şu Bizim Bizans-Byzantium 330-1453)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2013.

el-Azîmî; *Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H.430-538=1038/39 1143/44)*, çev. Ali Sevim, 2. Baskı, TTK, Ankara 2006.

- Genç, Özlem; Harun Korunur, “Antakya’nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi, Studies of The Ottoman Domain (Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları), 6. 2016, s.60 83.
- Gregory (Bar Hebraeus), Abû’l Farac; Abû’l Farac Tarihi, çev. Ömer Rıza Doğrul, 2. Baskı, TTK, Ankara 1987.
- Gül, Muammer; *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014.
- Gülkaynak, Hasret; “Anna Komnena ve Tarihçiliği”, Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi, Yozgat, 2018.
- Harman, Ömer Faruk; “Kudüs”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), Ankara, 26.C., 2002, s. 323-327.
- İbn Kesir; *El-Bidaye ve’n-Nihaye (Büyük İslam Tarihi)*, çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2000.
- İbnü’l-Esir; *el-Kâmil fi’t-Tarih*, X, çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987.
- Kaleli, Emrullah; “The Controversies Between Byzantium and the Crusaders in the Period of Emperor I. Alexios Komnenos (1081-1118)”, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 2014, s. 973-992.
- Kalın, İbrahim; Ben Öteki ve Ötesi, İnsan Yayınları, İstanbul, 2017.
- Kanat, Cüneyt; Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Karaca, Sevtap Gölgesiz; “Kudüs Haçlı Krallığı (1099-1187)”, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, 2012.

Karaca, Sevtap Gölgesiz; “XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış, *Tarihi İncelemeler Dergisi* 27, 2012, s.101-118.

Kemalüddin İbnü’l-Adim; *Zübdetü’l-Haleb Min Tarihi Haleb’de Selçuklular (H.447 521=1055-1127)*, çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

Kiel, Machiel; “Yanya”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 43.C., 2013, s. 317-321.

Kiel, Machiel; “Yenişehir”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 43.C., 2013, s. 473-476.

Kiel, Mchiel; “Tesalya”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 40.C., 2011, s. 522-526.

Komnena, Anna; *Alexiad*, çev. Bilge Umar, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1996.

Komnena, Anna; *Alexiad*, çev. Bilge Umar, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2021.

Küçüksipahioğlu, Birsell; “Haçlı Seferlerinin Başından 1204’e Kadar Batılların Bizans;’ı Zaptetme Planları”, *Tarih Dergisi*, 2012, s. 50-54.

Lemerle, Paul; *Bizans Tarihi*, çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

Maalouf, Amin; *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev. Ali Berktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

Norwich, John Julius; *Bizans; Gerileme ve Çöküş (MS 1082 – 1453)*, c.III., çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2013.

Ostrogorsky, Georg; *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

Öncül, Ali; *Selçuklular Tarihi-I(Büyük Selçuklular, Irak, Kirman ve Suriye Selçukluları)*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2014.

Öztürk, Nazan; *Bizans'ın Asil Kadınları*, E Yayınları, İstanbul, 2016.

Polat, Ziya; *Umut İradesi: İmadüddin Zengi*, Hiper Yayın, İstanbul, 2019.

Runciman, Steven; *Haçlı Seferleri Tarihi*, I. C., çev. Fikret Işılltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998.

Sevim, Ali ve Merçil, Erdoğan; *Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset Teşkilat ve Kültür)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

Sevim, Onur; “Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos Döneminde Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118)”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2019.

Sırma, İhsan Süreyya; *Müslümanların Tarihi*, IV, Beyan Yayınları, İstanbul, 2014.

Tetik, Asiye Derya; “7. y.y.’dan Haçlı Hakimiyetine Kadar Kudüs Tarihi”, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2018

Urfalı Mateos; *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1987.

Urfalı Mateos; *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.

Usta, Aydın; *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2008.

Vasiliev, Alexander A.; *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, İstanbul, 2016.

William, Charles; Chadwick Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul, 2019.

Yener, Alican; “Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118)”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2019.

